

KU LEUVEN

HIVA

ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR
ARBEID EN SAMENLEVING

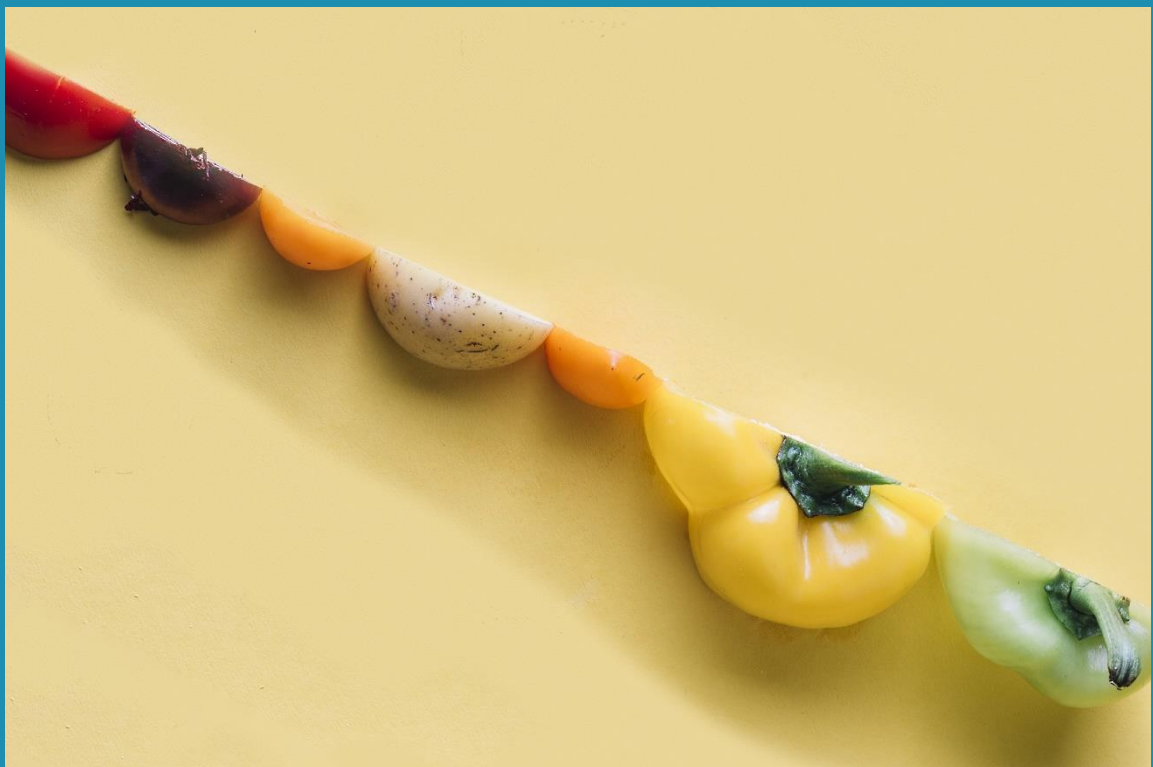
B

Koning
Boudewijnstichting
Samen naar een betere samenleving

**KINDER
ARMOEDE
FONDS**

KOSTEN EN BATEN VAN WARME, GEZONDE EN DUURZAME SCHOOLMAALTIJDEN

Een scenario-analyse van schoolmaaltijden en wat ze kosten en opleveren

RAPPORT

Januari 2026

KOSTEN EN BATEN VAN WARME, GEZONDE EN DUURZAME SCHOOLMAALTIJDEN

Een scenario-analyse van schoolmaaltijden en wat ze kosten en opleveren

Ilse Tobback, Anne Guisset, Sofie Cabus & Lode Vermeersch

In opdracht van het Kinderarmoedefonds

Gepubliceerd door lode.vermeersch@kuleuven.be

KU Leuven

HIVA – ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING

Parkstraat 47 bus 5300, 3000 LEUVEN, België

hiva@kuleuven.be

<https://hiva.kuleuven.be>

© 2026 HIVA-KU Leuven

Citeer deze publicatie: Tobback, I., Guisset, A., Cabus, S., & Vermeersch, L. (2026). *Kosten en baten van warme, gezonde en duurzame schoolmaaltijden. Een scenario-analyse van schoolmaaltijden en wat ze kosten en opleveren*, HIVA-KU Leuven, Leuven.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

INLEIDING		5
1	Onderzoeksvraag en methodologie	7
1.1	Onderzoeksvraag	7
1.2	Methodologie	7
2	Maaltijden op school: een actuele beleidsdiscussie	15
2.1	Het federaal beleidsniveau	15
2.2	Vlaamse gemeenschap	16
2.3	Franstalige gemeenschap	16
2.4	Het lokaal beleidsniveau	17
3	Maaltijdenbeleid in de praktijk: 15 beleidsmodellen, programma's en projecten vergeleken	19
3.1	Beleidsdoelstellingen: het ondersteunen van schoolmaaltijden om diverse motieven	19
3.2	Dekking: universalisme versus selectiviteit	22
3.3	Schaal en reikwijdte	23
3.4	De maaltijden: inhoud en kwaliteit(sstandaarden)	24
3.5	Governance, institutionele inbedding, wettelijke onderbouw	24
3.6	Financiering en kostenstructuur	25
3.7	Effectiviteit en empirische onderbouwing	25
3.8	Politieke (in)stabiliteit en budgettaire duurzaamheid	25
4	Wetenschappelijke literatuur over de kosten en baten van schoolmaaltijden	27
4.1	Wat zijn kosten?	27
4.2	Wat zijn baten?	28
4.3	Kosten-baten analyse	31
5	Modellen voor schoolmaaltijden voor elk kind doorgerekend	33
5.1	Kosten en baten meegenomen in de scenario's	33
5.2	Scenario 1: een warme maaltijd voor elk kind	38
5.3	Scenario 2: een gezonde, warme maaltijd voor elk kind	41
5.4	Scenario 3: een gezonde en duurzame warme maaltijd voor elk kind	43
5.5	Scenario 4: een gezonde en duurzame warme maaltijd voor elk kind mét multicomponentenaanpak	46
6	Maaltijdenbeleid in de praktijk: hoe pakken deze scholen het aan?	49
6.1	Praktijkcase 1	49
6.2	Praktijkcase 2	50
6.3	Praktijkcase 3	50
7	Conclusie	53
8	Korte samenvatting	55
BIJLAGEN		56
Bijlage 1	Casebeschrijvingen	57
Bijlage 2	Deelnemers aan de adviesraad (18 juni 2025)	91
Bijlage 3	Deelnemers aan het wereldcafé (27 november 2025)	92
REFERENTIES		93

Inleiding

Kinderen gaan in België elke weekdag naar school. Vier op de vijf schooldagen omvatten een voor- én een namiddagprogramma. Niet alle, maar wel steeds meer leerlingen blijven op die dagen op school eten. Ze brengen een eigen brooddoos mee of nuttigen een maaltijd die door de school wordt voorzien. Dat zijn elke dag duizenden maaltijden, en dat gedurende ongeveer 135 schooldagen per jaar.

Dit alles maakt de schoolmaaltijd tot een belangrijk moment én instrument. Niet alleen voor de leerling en de school, maar ook voor de samenleving. Een instrument dat, zoals dit rapport laat zien, voor meerdere doeleinden kan worden ingezet, bijvoorbeeld ook voor armoedebestrijding. Het is dan ook niet verrassend dat er regelmatig een stevig debat woedt over schoolmaaltijden, over hun samenstelling, hun effect en over de vraag wie er organisatorische of budgettaire verantwoordelijkheid voor draagt.

In dit rapport brengen we de kosten en baten in kaart van het aanbod van een warme, gezonde en duurzame schoolmaaltijd. We doen dat voor een gemiddelde warme schoolmaaltijd voor een lagere schoolkind in België. Kosten-batenanalyses laten toe om beleidsmaatregelen niet enkel te beoordelen op hun onmiddellijke budgettaire implicaties, maar ook op hun maatschappelijke opbrengsten op middellange en langere termijn. Zeker bij investeringen waarvan de effecten zich pas jaren later manifesteren, bieden ze een relevant kader om preventieve en sociale investeringen te onderbouwen en te legitimeren.

Naast baten-kostenratio's biedt dit rapport inzicht in de bredere context van het beleid omtrent schoolmaaltijden. We geven inzicht in de actuele Belgische beleidscontext en -debatten, trekken lessen uit buitenlandse beleidsmodellen en concrete maaltijdinitiatieven in Europa, bespreken de literatuur over kosten en opbrengsten van schoolmaaltijden en bieden een inkijk in hoe scholen in België warme maaltijden organiseren. Zo belichten we het thema vanuit verschillende perspectieven en willen we bijdragen aan een meer wetenschappelijk onderbouwd gesprek over schoolmaaltijden in de toekomst.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 gaat dieper in op de centrale onderzoeksvraag en de onderzoeksmethoden die in deze studie worden gebruikt. Vervolgens focust **hoofdstuk 2** op het beleidsdebat over schoolmaaltijden en op de belangrijkste sturende elementen in dat debat vandaag. Daarna verbreden we de blik en gaan we na welke beleidsmodellen, programma's en projecten reeds worden toegepast, niet alleen in België maar ook internationaal. De analyse van deze cases is te lezen in **hoofdstuk 3**. Het daaropvolgende **hoofdstuk 4** brengt de internationale onderzoeksliteratuur samen, meer bepaald studies die inzicht geven in de kosten en baten van warme, gezonde en duurzame schoolmaaltijden. **Hoofdstuk 5** vormt vervolgens het sluitstuk van onze analyse. In dat hoofdstuk becijferen we zelf de kosten en baten van schoolmaaltijden voor leerlingen in het lager onderwijs in België. We analyseren zowel de kosten en baten van een gemiddelde maaltijd (met verschillende samenstellingen in verschillende scenario's) per leerling als de totale kosten en baten voor *alle* Belgische leerlingen op lagere schoolleeftijd. In **hoofdstuk 6** keren we terug naar de concrete praktijk in scholen. Aan de hand van een korte beschrijving van enkele praktijkcases geven we een inkijk in de concrete aanpak van een aantal scholen in België. We sluiten dit rapport af met een algemene conclusie (**hoofdstuk 7**) en een puntsgewijze samenvatting (**hoofdstuk 8**).

Als auteurs danken we graag iedereen die, van dichtbij of van ver, een bijdrage heeft geleverd aan dit onderzoek. In het bijzonder danken we de personen die tijd maakten voor een interview of ons ontvingen voor een bezoek aan hun school. Ook gaat onze dank uit naar de deelnemers van de adviesgroep en het wereldcafé. Tot slot spreken wij onze uitdrukkelijke dank uit aan de opdrachtgever en financier van deze studie, het Kinderarmoedefonds, beheerd door de Koning Boudewijnstichting.

1 ONDERZOEKSVRAAG EN METHODOLOGIE

1.1 Onderzoeksvraag

Dit onderzoek biedt een antwoord op deze centrale onderzoeksvraag:

Wat is de verhouding tussen de kosten en baten van het aanbieden van warme, gezonde én duurzame schoolmaaltijden aan lagere schoolkinderen in België?

Bestaand onderzoek naar schoolmaaltijden maakt duidelijk dat het aanbieden van kwalitatieve schoolmaaltijden een aanzienlijke organisatie- en beleidsinspanning vergt (Storme et al., 2023). Het realiseren van een dergelijk aanbod vraagt veel van een school, zowel op het vlak van tijd en flexibiliteit als op het vlak van middelen, infrastructuur, begeleiding, administratie en de nodige contacten en afspraken met handelaars of cateraars, enzovoort. Vaak gaat dit gepaard met inspanningen van andere betrokken actoren, zoals overheden, non-profitorganisaties en donateurs.

Om het concept van schoolmaaltijden op grotere schaal uit te rollen, is het daarom belangrijk om niet enkel te kijken naar de kosten en baten van de maaltijden zelf, maar ook naar het beleid, de organisatie en de implementatie van de interventie. Om die reden beperken we deze studie niet strikt tot een analyse van kosten en baten (hoofdstuk 4 en 5), zoals in de bovenstaande onderzoeksvraag vermeld, maar besteden we ook aandacht aan de beleidscontext (hoofdstuk 2) en trekken we lessen uit de organisatie, governance en concrete aanpak van reeds lopende beleidsmaatregelen en maaltijdprojecten in binnen- en buitenland (hoofdstuk 3 en 6).

1.2 Methodologie

1.2.1 Beschrijving van (inter)nationale cases en cross-case analyse

In de bijlage 1 van dit rapport nemen we beschrijvingen op van vijftien cases. Met cases bedoelen we beleidsmodellen, (pilot)projecten en initiatieven van middenveldorganisaties die op een of andere manier inzetten op gezonde en kwalitatieve schoolmaaltijden. In alle gevallen gaat het om initiatieven die beogen de toegang tot gezonde, kwalitatieve (en soms ook duurzame) maaltijden voor een groter aantal leerlingen te vergroten. Dat vormde ook het centrale selectiecriteria voor de keuze van de cases.

De caseselectie kan worden omschreven als een doelgerichte (*purposeful*) steekproef. We belichten zowel internationale cases uit de EU27 en het Verenigd Koninkrijk als een aantal Belgische initiatieven – zoals we verder zullen aantonen is er immers ook in België een sterke beleids- en praktijkdynamiek rond schoolmaaltijden. Dit zijn de cases die in bijlage worden beschreven:

Case	Beleidsmodel of -maatregel, pilootproject, initiatief	Land
1	Gezonde basisschool van de toekomst (GBVDT)	Nederland
2	Kostenfreies Schulessezen für Grundschüler	Duitsland (deelstaat Berlijn)
3	DIATROFI	Griekenland
4	School meals programme / Hot school meals scheme	Ierland
5	Lunches for Children	Tsjechië
6	Lunches for Children	Slowakije
7	Les cantines s'engagent / EGalim-wet	Frankrijk
8	Programa Nacional para a Promoção da Alimentação Saudável (PNPAS)	Portugal
9	Universal Infant Free School Meals (UIFSM)	Verenigd Koninkrijk
10	Wet op de gratis schoolmaaltijden	Finland
11	Brooddoosnodig	België (Vlaanderen)
12	Oog voor lekkers	België (Vlaanderen)
13	Ecole à table	België (Wallonië)
14	Décret repas gratuits	België (Wallonië)
15	Froep vzw	België (Vlaanderen)

De beschrijving van de cases gebeurde via een gerichte literatuurstudie van zowel wetenschappelijke als grijze literatuur, waaronder rapporten, beleidsdocumenten, gidsen en brochures. We vertrokken daarbij van de veronderstelling dat veel initiatieven, zeker diegene die als goede voorbeelden gelden, reeds op een of andere manier zijn beschreven. Deze literatuurstudie werd aangevuld met webscraping van websites en online platforms voor extra informatie en om ook initiatieven te identificeren die (nog) niet in de literatuur zijn opgenomen. In enkele gevallen namen we contact op met de organisatoren van het initiatief.

De inventarisatie resulteerde in een set gestandaardiseerde beschrijvingen van de 15 geselecteerde initiatieven, case per case, wat kan worden opgevat als een "verticale" analyse. Daartoe ontwikkelden we vooraf, in overleg met de opdrachtgever, een template met een reeks open velden. De template bevat de belangrijkste kenmerken van elke case, zoals financiering, governance en bereik. Aangezien initiatieven rond schoolmaaltijden sterk contextgebonden zijn, besteden de casebeschrijvingen ook aandacht aan relevante contextfactoren.

Daarnaast maakten we ook een cross-case of "horizontale" analyse van alle beschreven cases. Dit deden we om bepaalde terugkerende trends te beschrijven en om lessen uit de cases te trekken. De cross-case analyse is terug te vinden in hoofdstuk 3 van dit rapport.

1.2.2 Interviews met scholen en cateraars

Om een volledig zicht te krijgen op de verschillende bouwstenen die nodig zijn voor de organisatie van schoolmaaltijden, voerden we een reeks diepte-interviews uit met scholen die hier al ervaring mee hebben. We interviewden directeurs en beleidsmedewerkers. Daarnaast bevroegen we ook andere relevante actoren, zoals cateraars, ouderverenigingen en experts die betrokken waren of zijn bij initiatieven rond schoolmaaltijden.

De interviews vormden een centrale stap in de systematische en gedetailleerde decompositie van alle kosten die bij het organiseren van kwalitatieve schoolmaaltijden komen kijken. Ze boden niet alleen inzicht in directe en indirecte kosten, maar gaven ook context en interpretatie bij deze kosten.

In totaal interviewden we 28 personen. In de meeste gevallen ging het om individuele diepte-interviews, in enkele gevallen werden twee personen samen geïnterviewd. De gesprekken vonden plaats op locatie of online.

We streefden naar een gebalanceerde steekproef met maximale variatie. Daarbij hielden we rekening met verschillende kenmerken, waaronder de grootte van de school (aantal leerlingen), de functie van de geïnterviewde en de geografische locatie van de school of organisatie. We selecteerden respondenten aan beide kanten van de taalgrens en uit zoveel mogelijk provincies inclusief Brussel. Voor het verzamelen van contactgegevens van relevante scholen en sleutelorganisaties deden we een beroep op de expertise van de opdrachtgever van deze studie (Kinderarmoedefonds, Koning Boudewijnstichting) en op onze bestaande contacten uit eerder onderzoek over schoolmaaltijden, onder meer via het LEOS-project (Storme et al., 2023). Daarnaast verspreidden we een oproep via overheden en middenveldorganisaties die rond dit thema werken. Zo nam 'Oog voor Lekkers' de oproep op in haar nieuwsbrief, en benaderden we organisaties zoals Ecole à Table, Enchanté, FROEP en Rikolto. Tot slot pasten we 'snowball sampling' toe door in interviews te vragen naar bijkomende relevante contactpersonen binnen scholen of middenveldorganisaties.

Hieronder geven we een geanonimiseerd overzicht van alle geïnterviewden. De steekproefomvang van 28 interviews volstond om theoretische saturatie te bereiken en een volledig en gedragen beeld te verkrijgen van de directe en indirecte kosten en baten verbonden aan schoolmaaltijden. De interviews vonden plaats tussen juni en december 2025 en volgden een vooraf vastgelegde interviewleidraad. Deze leidraad behandelde achtereenvolgens (1) de functie van de geïnterviewde, (2) kenmerken van de school of organisatie, (3) eigen initiatieven rond schoolmaaltijden, (4) de decompositie van kosten en (5) de decompositie van baten. Voor zowel kosten als baten hanteerden we een vooraf vastgelegde en gestructureerde indeling. De interviewleidraad is op te vragen bij de onderzoekers van deze studie.

Geïnterviewde	Functie geïnterviewde	Regio / stad	Provincie	Datum interview 2025
1	Projectleider non-profit	Borgloon	Limburg	2/7
2	Medewerker innovatie en impact non-profit	Borgloon	Limburg	2/7
3	Directie school	Brugge	West-Vlaanderen	10/10
4	Directie school	Gent	Oost-Vlaanderen	1/7
5	Directie school	Gent	Oost-Vlaanderen	3/7
6	Directie school	Gent	Oost-Vlaanderen	15/10
7	Beleidsmedewerker lokaal bestuur	Gent	Oost-Vlaanderen	17/6
8	Beleidsmedewerker lokaal bestuur	Gent	Oost-Vlaanderen	17/6
9	Directie school	Leuven	Vlaams-Brabant	7/10
10	Directie school	Lubbeek	Vlaams-Brabant	11/9
11	Directie school	Maldegem	Oost-Vlaanderen	8/10
12	Directie school	Roeselare	West-Vlaanderen	25/8
13	Directie school	Turnhout	Antwerpen	16/9
14	Manager cateraar	Gent	Oost-Vlaanderen	24/10
15	Manager cateraar	Leuven	Vlaams-Brabant	5/11
16	Directie school	Sint-Truiden	Limburg	5/11
17	Directie school	Wevelgem	West-Vlaanderen	31/10
18	Medewerker onderwijs	Brussel	Brussel	23/10
19	Directie school	Gembloux	Namen	28/8
20	Medewerker non-profit	Arlon	Luxemburg	3/9
21	Directie school	Eupen	Luik	4/9
22	Directie school	Angleur	Luik	4/9
23	Directie school	Silly	Henegouwen	26/9
24	Directie school	Meux	Namen	1/10
25	Directie school	Florenville	Luxemburg	3/10
26	Manager cateraar	Louvain-la-Neuve	Waals-Brabant	14/10
27	Manager cateraar	Braine-le-Comte	Henegouwen	16/10
28	Expert / onderzoeker	Luxemburg	Luxemburg	16/10

1.2.3 Kosten-baten analyse

De centrale onderzoeksvraag van dit rapport gaat over het in kaart brengen van de kosten en baten van warme, gezonde en duurzame maaltijden, aangeboden in scholen in België. Centraal staat enerzijds hoeveel de kosten per maaltijd (per kind, per dag) bedragen en anderzijds het monetaire rendement ervan. Via wetenschappelijke studies trachten we ook rekening te houden met het niet-monetaire rendement.

Door deze focus op de analyse van de kosten en baten kijken we in dit rapport niet naar wie betaalt voor de maaltijden op school: de ouder of opvoeder, de overheid, een andere instantie of een combinatie daarvan. Dit

betekent niet dat het vraagstuk van kostenallocatie of kostendeling geen relevant beleidsvraagstuk is. Voer voor dit debat is onder andere de vraag of ouders bereid én in staat zijn om de kosten van een warme, gezonde en duurzame maaltijd op school te dragen. Ook belangrijk is hoe die kosten worden aangerekend. Vallen de maaltijdkosten, in het geval het om een universeel en verplicht systeem zou gaan, bijvoorbeeld onder de maximumfactuur zoals we die in het basisonderwijs in Vlaanderen kennen? Verder spelen ook meer principiële of ideologische vragen. Zo kan een overheid zich de vraag stellen of gezonde voeding voor elk kind een recht is (cf. de Europese Kindgarantie, zie hoofdstuk 3), mee (co)gefinancierd dient te worden door de belastingbetaler (d.w.z. niet enkel via ouders, maar ook via volwassenen zonder kinderen of gezinnen waarvan de kinderen niet meer leerplichtig zijn), en via welke kanalen men dit kan realiseren (bv. onderwijs, kinderopvang, ...). Antwoorden bieden op deze vraagstukken behoort echter niet tot de centrale onderzoeksvraag van deze studie, maar kan worden meegenomen in vervolgonderzoek.

In dit onderzoek bekijken we vooral de kosten- en batenposten van warme schoolmaaltijden, aangeboden en geleverd via een cateraar (warme lijn) tot aan de schooldeur. Met behulp van opbouwende scenario's brengen we ook de kosten in kaart van de componenten 'gezonde maaltijd' en 'gezonde én duurzame maaltijd'. In totaal rekenen we vier scenario's door:

- Scenario 1: een warme maaltijd voor elk kind
- Scenario 2: een *gezonde*, warme maaltijd voor elk kind
- Scenario 3: een gezonde en *duurzame* warme maaltijd voor elk kind
- Scenario 4: een gezonde en duurzame warme maaltijd voor elk kind mét multicomponentenaanpak¹

Uitgangspunt (vanaf scenario 1) is dus steeds een warme maaltijd. Uit de interviews blijkt dat de warme lunch, aangeleverd via een cateraar en de warme lijn, veruit de meest voorkomende vorm van maaltijdvoorziening is in scholen. Dat is daarom ons *default* uitgangspunt.

Uiteraard bestaan er nog meerdere variaties op het basisscenario. Nog andere scenario's becijferen viel echter ook buiten het bestek van dit onderzoek. We merken wel op dat in het rapport, en met name in de casebeschrijvingen (cf. supra), er wordt verwezen naar maatregelen en initiatieven die inzetten op bijvoorbeeld gezonde koude lunches, tussendoortjes of op het verrijken (ook wel "pimpen") van de brooddozen.

1.2.4 Ingrediëntenmethode: scenario-ontwikkeling op grond van interviews en literatuur

De kosten-batenanalyse in dit onderzoek is gebaseerd op de ingrediëntenmethode, ontwikkeld door Belfield, Bowden en Levin (2018). Elke kost is in het model van Belfield et al. (2018) een ingrediënt. Door middel van interviews met diverse scholen worden allerlei kostenposten, of ingrediënten, in kaart gebracht. Tegenover elk ingrediënt zetten we vervolgens een eenheidsprijs.

De ingrediëntenmethode brengt systematisch in beeld welke ingrediënten nodig zijn om een interventie – zoals het aanbieden van gezonde schoolmaaltijden – te organiseren. We bekijken alle kosten die direct en indirect voortvloeien uit de organisatie van de interventie op basisscholen. Het betreft dus niet enkel de voedingsingrediënten van de maaltijden zelf, maar ook bijvoorbeeld het transport van de maaltijden van de cateraar tot de scholen.

We classificeerden de ingrediënten in deze categorieën, waarvan we in de berekeningen soms ook bepaalde categorieën samen nemen:

- Voedselkost (de maaltijd zelf)
- Materiaal en apparatuur (bv. bestek, oven)
- Logistiek en infrastructuur (bv. uitrusting eetruimte, opslagruimte)

¹ Op de precieze betekenis van de multicomponentenaanpak komen we in hoofdstuk 3 nog terug.

- Arbeid (bv. personeelskosten, vrijwilligersbijdragen, bijscholingskosten)
- Transport (bv. leveringskosten)
- Afvalverwerking (bv. verwerken van voedselresten)
- Energie- en nutsvoorzieningen (bv. elektriciteit voor specifieke apparatuur, verwarming, airco)
- Administratieve en organisatorische kosten (bv. software voor factuursysteem)
- Verzekering (bv. voor schade, voedselveiligheid)
- Risicokosten (bv. schadeclaims, medische interventies)

Voor het identificeren en waarderen van deze kosten hanteerden we een gecombineerde aanpak. Enerzijds baseerden we ons op semigestructureerde interviews met scholen en andere betrokken actoren (cf. supra). Deze interviews leverden informatie op over het relatieve belang van verschillende kostenposten en over inputgegevens die niet publiek beschikbaar zijn. Anderzijds voerden we deskresearch uit op basis van onlinebronnen om de kosten van specifieke ingrediënten te ramen, zoals prijzen van materiaal en gangbare loonschalen. Voor sommige kosten was een schatting van (alternatieve) kosten nodig. In verschillende interviews werden ingrediënten uitgedrukt in tijd, bijvoorbeeld de tijdsbesteding van administratief personeel voor bestellingen en facturatie. We waardeerden deze ingrediënten door ze te vermenigvuldigen met een gemiddeld loonbarema. Wanneer ook dergelijke referentiepunten ontbraken, bijvoorbeeld bij niet-gemonetariseerde inputs zoals vrijwilligerswerk, bood de ingrediëntenmethode technieken om deze alsnog te waarderen via schaduw prijzen of geschikte proxies.

De ingrediëntenmethode laat toe om context-specifieke en realistische kosteninschattingen te maken, met expliciete aandacht voor opportuniteitskosten. Opportuniteitskosten zijn kosten die voortvloeien uit gemiste opportuniteiten. Bijvoorbeeld, personeel dat wordt ingezet voor maaltijdbegeleiding tijdens de middagpauze kan immers niet gelijktijdig andere taken opnemen, zoals toezicht, wat een reële kost inhoudt in termen van gemiste alternatieve inzet.

We maken een onderscheid tussen ingrediënten met een wederkerend karakter, met name, gemaakte kosten per maaltijd per kind (zoals maaltijden en verpakkingsmaterialen), en ingrediënten met een 'vast' karakter, met name, kosten die over meerdere jaren kunnen worden ingebracht (zoals ovens, koelkasten, kookkledij en bestek). In dat laatste geval brachten we de boekhoudkundige kosten in rekening. Dat betekent dat we rekening hielden met de afschrijffperiode van vaste kosten van 3 of 10 jaar.

Door kwalitatieve en kwantitatieve gegevens te combineren, genereerden we een solide basis voor de kosten-batenanalyse. Daarbij gebruikten we de internationale literatuur telkens als toetssteen. In de hoofdstukken over kosten en baten (hoofdstukken 4 en 5) vindt u daarom veel verwijzingen naar ander onderzoek. We brachten dat onderzoek samen via zoekopdrachten in de klassieke databanken voor wetenschappelijke literatuur, met speciale aandacht voor studies van minder dan vijf jaar oud.

1.2.5 Adviesgroep en wereldcafé

Om na te gaan of de ontwikkelde scenario's op basis van de ingrediëntenmethode (cf. supra) worden gedragen door stakeholders die betrokken zijn bij de organisatie van schoolmaaltijden, organiseerden we een adviesgroep en een wereldcafé (Steyaert et al., 2006). Het doel van deze overlegmomenten was om meningen en ervaringen samen te brengen en gezamenlijke inzichten en beleidskeuzes te formuleren voor de verdere uitwerking van de scenario's.

We brachten dus twee keer een diverse groep deelnemers samen.

De adviesgroep kwam op 18 juni 2025 samen in Brussel. Deze bijeenkomst bestond hoofdzakelijk uit een toelichting bij de aanleiding en de opzet van het onderzoek. De genodigden (21 deelnemers) gingen vervolgens in overleg met de opdrachtgevers van de studie en met het onderzoeksteam. Over de afbakening en focus van het onderzoek werden ideeën uitgewisseld, en bepaalde specifieke elementen werden in meer detail besproken (bv. voedseloverschotten, de zogenaamde reftertaks, enz.).

Het wereldcafé vond plaats op 27 november 2025, eveneens in Brussel. Een wereldcafé is een gestructureerde, participatieve methode voor dataverzameling die groepsdiscussies stimuleert en collectieve inzichten genereert. De deelnemers namen plaats aan tafels voorzien van papier en schrijfmateriaal. Er werd gewerkt met vier gesprekstafels: drie Nederlandstalige en één Franstalige. Per tafel namen ongeveer vijf deelnemers plaats, wat een vlot en interactief gesprek mogelijk maakte.

Na een plenaire toelichting over het onderzoek gaven vier onderzoekers instructies aan de deelnemers. Tijdens het wereldcafé werden drie thema's besproken. In de Nederlandstalige groepen konden deelnemers na elk thema van tafel wisselen. Elk thema werd ongeveer 25 minuten besproken. De thema's waren:

- (1) de belangrijkste basisargumenten voor het invoeren van warme, gezonde en duurzame schoolmaaltijden voor basisschoolkinderen
- (2) de vraag wie volgens de deelnemers en hun organisaties verantwoordelijk zou moeten zijn voor de organisatie en financiering van dergelijke maaltijden
- (3) de herkenbaarheid van de kosten en kostenverhoudingen zoals voorgesteld in de ingrediëntenmethode, en de eventuele aanwezigheid van bijkomende kostenposten

Na afloop analyseerden de onderzoekers de verzamelde gegevens om tot inzichten en conclusies te komen die richting gaven aan de verdere opbouw en verfijning van de scenario's.

De input van zowel de adviesgroep als het wereldcafé werd niet in één hoofdstuk of sectie van dit rapport samengebracht. De inzichten zijn verweven in de aanpak van het hele rapport, en in het bijzonder in de kostenbatenanalyse.

2 MAALTIJDEN OP SCHOOL: EEN ACTUELE BELEIDSDISCUSSIE

Het thema 'schoolmaaltijden' heeft een praktisch-organisatorische kant, maar ook een ideologisch-politieke. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat het aanbieden van schoolmaaltijden, evenals de kostenallocatie en de politieke verantwoordelijkheid die daarmee samenhangen, aanleiding geeft tot veel politieke discussie. In dit hoofdstuk schetsen we in grote lijnen de actuele beleidsdiscussie, zoals die zich vandaag afspeelt op verschillende beleidsniveaus.

2.1 Het federaal beleidsniveau

Hoewel onderwijs een exclusieve bevoegdheid is van de gemeenschappen, oefent het federale niveau via armoedebeleid, sociale bescherming en fiscaliteit wel degelijk een belangrijke, zij het indirecte, invloed uit op de toegankelijkheid en betaalbaarheid van schoolmaaltijden. De belangrijkste expliciete federale beleidskoppeling met schoolmaaltijden situeert zich in de uitvoering van de Europese Kindgarantie. Het Nationaal Actieplan voor de Europese Kindgarantie, dat België in mei 2022 indiende bij de Europese Commissie, vormt het centrale beleidskader voor de operationalisering van de Europese Kindgarantie tot 2030. Het nationaal actieplan kwam tot stand via intensieve samenwerking tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten, in dialoog met maatschappelijke actoren. De overkoepelende doelstelling bestaat erin om tegen 2030 minstens 93.000 kinderen uit armoede of sociale uitsluiting te halen. In lijn met de Europese aanbeveling focust het actieplan op vier strategische domeinen: onderwijs en kinderopvang, gezondheidszorg, toegang tot voldoende en gezonde voeding, en huisvesting. Binnen deze domeinen wordt expliciet verwezen naar het recht van elk kind op ten minste één gezonde schoolmaaltijd per dag, als hefboom voor zowel armoedebestrijding als gelijke ontwikkelingskansen. Daarnaast benadrukt het actieplan het belang van voedingseducatie en bewustmaking, met het oog op duurzame gedragsveranderingen bij kinderen en hun gezinnen. De federale overheid treedt voor het actieplan op als coördinerend niveau, met een nationale kindergarantiecoördinator. De uitvoering kan echter ook (deels) plaatsvinden op andere beleidsniveaus.

Naast de Europese kindgarantie is de federale overheid betrokken bij het volksgezondheidsbeleid en bij voedingsstrategieën. Dat gebeurt onder meer via de FOD Volksgezondheid, het Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan voor België (NVGP) en de voedingsaanbevelingen van de Nationale Gezondheidsraad (die recent werden geüpdatet in 2025). Deze beleidsinstrumenten richten zich op een gezonde levensstijl en voedselveiligheid voor de brede bevolking. Ze zijn dus niet specifiek gericht op schoolgaande kinderen, maar kunnen wel indirect een impact hebben op schoolmaaltijden en op de voedselomgeving op en rond scholen.

België heeft zich daarnaast ook aangesloten bij de 'School Meals Coalition', een internationale alliantie die voedselarme schoolmaaltijden inzet als instrument tegen kindershonger en ondervoeding. Het Wereldvoedselprogramma (WFP) van de Verenigde Naties richtte deze coalitie in 2021 op, samen met onderwijspartners UNICEF, UNESCO en het Global Partnership for Education (GPE). Intussen zijn ongeveer tachtig landen aangesloten. De inzet van de 'School Meals Coalition' ligt niet bij het voorzien van schoolmaaltijden in eigen land, maar vooral bij ondersteuning in lagere-inkomenslanden.

Tot zover enkele belangrijke inspanningen van de federale overheid op een rij. Een van de meest actuele discussies op federaal niveau betreft echter de fiscale maatregelen die indirect de kostprijs van schoolmaaltijden beïnvloeden. In de context van de federale begroting besliste de regering begin 2026 om de btw op bereide maaltijden te verhogen van 6 % naar 12 %, als onderdeel van een bredere herziening van het btw-stelsel. Deze maatregel moet bijdragen aan de consolidatie van de overheidsfinanciën, maar valt samen met een periode waarin verschillende beleidsniveaus (cf. infra) op verschillende manieren inzetten op betere en meer

toegankelijke schoolmaaltijden. Ze is dan ook van impact op de prijzen en de subsidiemaatregelen die op de andere, lagere, beleidsniveaus spelen.

2.2 Vlaamse gemeenschap

In Vlaanderen is het debat over het aanbieden van gezonde, al dan niet gratis, schoolmaaltijden de afgelopen jaren sterk toegenomen. Tijdens de Vlaamse verkiezingen van juni 2024 groeide het thema uit tot een uitgesproken politiek strijdpunt. Daarbij stonden vooral vragen rond kinderarmoede, gelijke onderwijskansen en de afbakening van verantwoordelijkheden tussen Vlaanderen, lokale besturen en ouders centraal. Hoewel gezonde voeding op school kan rekenen op brede maatschappelijke steun, bleken de concrete beleidskeuzes en vooral de uitvoering ervan nogal omstreden.

In de aanloop naar de verkiezingen van 2024 profileerde vooral de partij Vooruit zich nadrukkelijk met de eis van gratis en gezonde schoolmaaltijden voor elk kind in het kleuter- en lager onderwijs. Het voorstel werd gepresenteerd als een welzijnsmaatregel tegen lege brooddozen, maar ook als een structureel instrument om ongelijkheden in gezondheid en onderwijs te verkleinen. Andere partijen erkenden het belang van gezonde voeding, maar waarschuwden tegelijk voor symboolpolitiek, een verhoogde plan- en organisatielast voor scholen en gemeenten en het risico dat een collectieve maatregel onvoldoende gericht zou zijn op de meest kwetsbare gezinnen. Op de typische spanning tussen universele maatregelen versus selectieve (d.w.z. maatregelen gericht op doelgroepen) komen we in het rapport nog terug.

Het uiteindelijke Vlaamse Regeerakkoord 2024–2029 en de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding weerspiegelen de geschetste politieke spanningen gedeeltelijk. Het akkoord voorziet geen algemene verplichting tot gratis schoolmaaltijden, zoals dat bijvoorbeeld in Finland wel het geval is. In plaats daarvan koos de Vlaamse regering voor een vrijwillig cofinancieringsmodel, waarbij lokale besturen zelf kunnen (maar niet moeten) intekenen op een Vlaamse subsidielijijn. Die regeling stimuleert zo lokale besturen om met Vlaamse middelen (97,25 euro per kind per schooljaar) én eigen lokale middelen (minstens 72,94 euro per kind per schooljaar) op structurele basis gezonde maaltijden op school te organiseren. De lokale middelen kunnen desgevallend gedeeltelijk worden gevonden via alternatieve financieringsbronnen, zoals sponsoring of mecenaat, zonder echter beroep te doen op een ouderbijdrage. Anders gezegd: het is de bedoeling dat voor de gezonde, duurzame voeding geen kost wordt aangerekend aan de ouders.

De regeling, zo stelt de Vlaamse overheid, richt zich potentieel op alle ongeveer 720.000 leerlingen in het Vlaamse kleuter- en lager onderwijs. Ze legt ook expliciete voorwaarden op inzake voedingskwaliteit, zoals vezelrijke, gezonde en bij voorkeur lokaal geproduceerde maaltijden, terwijl scholen en lokale besturen vrijheid behouden in de concrete invulling.

Volgens recente mediaberichtgeving krijgen sinds begin 2026 ongeveer 90.000 kinderen in 404 scholen, verspreid over 29 Vlaamse steden en gemeenten, dagelijks gezonde voeding op school via deze regeling. Dat komt overeen met ongeveer één op de acht leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs. In absolute cijfers gaat het om een aanzienlijke groep kinderen, maar relatief blijft het bereik voorlopig beperkt. De beperkte deelname van lokale besturen, en dus ook van scholen, aan de maatregel deed het politieke debat begin 2026 opnieuw oplaaien. In dat debat wordt onder meer gewezen op het feit dat kleinere Vlaamse gemeenten de financiële en administratieve last van een dergelijk cofinancieringsmodel moeilijk kunnen dragen.

2.3 Franstalige gemeenschap

Ook in de Franstalige gemeenschap is de afgelopen jaren een intens beleidsdebat ontstaan over de organisatie en financiering van gezonde en duurzame schoolmaaltijden in het onderwijs. Wat aanvankelijk begon als een reeks tijdelijke oproepen en pilootprojecten, groeide uit tot een structureel beleid met duidelijke sociale en

educatieve ambities. Op het moment van de publicatie van dit rapport staat dat beleid echter opnieuw onder druk, door budgettaire keuzes en ideologische verschillen over de rol van de overheid in sociale herverdeling.

Sinds 2018 ondersteunt de Franstalige gemeenschap scholen met een hoog aandeel leerlingen uit sociaal kwetsbare milieus via gerichte subsidies voor het aanbieden van gratis warme maaltijden. In oktober 2023 werd deze aanpak verankerd in een decreet, met als doel de bestaande initiatieven te bestendigen en uit te breiden. Het decreet garandeert de betrokken scholen een subsidie voor een periode van meerdere schooljaren, tot minstens 2029. Bovendien vereist het geen betaling door ouders voor de maaltijd, het toezicht of bijkomende kosten. Dit decreet wordt in dit rapport ook als case beschreven.

Ondanks het brede maatschappelijke draagvlak kwamen het decreet en het bredere beleid eind 2025 opnieuw ter discussie te staan. In oktober 2025 besliste de nieuwe regeringsmeerderheid om het specifieke decretale kader voor gratis schoolmaaltijden te heroverwegen en de middelen vanaf 2026–2027 anders te verdelen. Dat kan tot gevolg hebben dat vanaf dan minder scholen en leerlingen in aanmerking komen voor een gratis maaltijd. Intussen worden ook alternatieven besproken. Daarbij gaat het onder meer om een grotere rol voor gemeenten, een sterkere samenwerking met OCMW's of lokale cateraars, of een systeem van gedeeltelijke betaling door ouders op basis van de hoogte van hun inkomen. De beleidskeuzes die de komende jaren worden gemaakt, zullen dan ook bepalend zijn voor de structurele verankering, of net de afbouw, van gratis en kwalitatieve schoolmaaltijden als pijler van sociaal en inclusief onderwijs in Wallonië.

2.4 Het lokaal beleidsniveau

Ook op lokaal niveau zetten gemeenten en steden in België al geruime tijd in op gezonde schoolmaaltijden, dat was ook al het geval vóór de Vlaamse en Waalse subsidiemaatregelen. Een bekend voorbeeld is het Antwerpse initiatief 'Smakelijke School', dat inzet op betaalbare en gezonde maaltijden in scholen met veel leerlingen uit kwetsbare gezinnen. Gelijkaardig experimenteert de Gentse proeftuin 'Lekker(s) op school' met diverse vormen van gezonde voeding. Dat varieert van warme maaltijden tot gezonde lunchondersteuning en voedingseducatie. De recente kwalitatieve en kwantitatieve impactanalyse van dat Gentse project door HIVA en HOGENT (Storme et al., 2023) biedt empirische onderbouwing voor deze lokale beleidspraktijken.

De lokale praktijken laten zien hoe schoolmaaltijden op stedelijk en gemeentelijk niveau functioneren als beleidsinstrument, waarin uiteenlopende doelstellingen samenkomen. Tegelijk tonen ze dat lokale initiatieven vaak afhankelijk blijven van tijdelijke projectfinanciering en bovenlokale beleidskaders, wat hun duurzaamheid en opschaling onder druk kan zetten.

3 MAALTIJDENBELEID IN DE PRAKTIJK: 15 BELEIDSMODELLEN, PROGRAMMA'S EN PROJECTEN VERGELEKEN

In dit hoofdstuk staan we stil bij bestaande maatregelen, beleidsprogramma's en projecten. In de bijlage (bijlage 1) beschrijven we vijftien maatregelen, beleidsprogramma's en projecten uit binnen- en buitenland op een gestandaardiseerde manier. Elk van deze cases focust op gezonde, kwaliteitsvolle schoolmaaltijden. Sommige maatregelen en projecten leggen vooral de nadruk op de strategische en beleidsmatige aspecten van het voorzien van maaltijden. Andere cases beschrijven projecten en non-profit organisaties die zich voornamelijk richten op de operationele organisatie van maaltijden voor leerlingen. In dit hoofdstuk trekken we lessen uit die diversiteit aan cases.

3.1 Beleidsdoelstellingen: het ondersteunen van schoolmaaltijden om diverse motieven

Uit wetenschappelijk onderzoek leren we dat veel Europese landen specifieke beleidsmaatregelen rond schoolmaaltijden uitvaardigen. De cases die we voor deze studie samenbrachten illustreren dit. Het is dan ook duidelijk dat het voorzien van kwalitatieve schoolmaaltijden niet enkel in België maar in veel landen een belangrijk beleidsthema is. Wat opvalt, is dat de motieven hiervoor divers zijn. Op basis van de vijftien cases in bijlage clusteren we de primaire motieven voor deze initiatieven in zes categorieën:

1. Voedselonzekerheid en armoedebestrijding
2. Kansengelijkheid en normalisering: gelijke toegang tot maaltijden
3. Gezondheid en levensstijl
4. Duurzaamheid en voedseltransitie
5. Educatieve innovatie en leerprestaties
6. Meerdere doelstellingen tegelijk

1.

Wanneer een overheid inzet op **voedselonzekerheid en armoedebestrijding**, vormen schoolmaaltijden een voor de hand liggend beleidsinstrument. Werken aan voedselzekerheid biedt een belangrijke, directe en zichtbare manier om armoede aan te pakken. Voedselonzekerheid, bijvoorbeeld in de vorm van lege brooddozen, beroert bovendien veel mensen (Van Lippevelde et al., 2024). Maatregelen, beleidsprogramma's en projecten die voedselonzekerheid en armoedebestrijding expliciet centraal stellen, vinden we terug in Griekenland (DIATROFI), Tsjechië en Slowakije (Lunches for Children) en Ierland (School Meals Programme). Ook in de Belgische cases die we selecteerden staat de zorg voor voedselzekerheid en armoedebestrijding centraal, zoals bij Brooddoosnodig, FROEP en het decreet 'Décret repas gratuits' van de Waalse overheid.

Langlopende initiatieven, zoals het Griekse DIATROFI, tonen aan dat schoolmaaltijden een effectieve interventiestrategie kunnen zijn om voedselonzekerheid te doen dalen. Het Griekse initiatief rapporteert het meest significante effect bij kinderen uit arme gezinnen en bij kinderen die langer aan het programma deelnamen (Petralias et al., 2016). Finland beschikt over het langstlopende gratis schoolmaaltijdenprogramma ter wereld. Het land ontwikkelde zich van een arm naoorlogs land tot een welvarende kennismaatschappij, waarbij — zo wordt algemeen aangenomen — gratis onderwijs én schoolmaaltijden een sleutelrol speelden.

Kenmerkend voor de cases die inzetten op voedselonzekerheid en armoedebestrijding is dat zij de maaltijkost herleiden tot nul, zeker voor kinderen en families die een sociaaleconomische kwetsbaarheid vertonen.

2.

Een motief dat sterk gelinkt is aan het bestrijden van voedselonzekerheid en armoede, is **kansengelijkheid en de normalisering van toegang tot maaltijden** op school. In dat geval zetten beleidsmakers schoolmaaltijden niet zozeer in als een specifiek instrument *tégen* een bepaald maatschappelijk fenomeen, zoals armoede, maar *vóór* een collectief recht. Vanuit deze insteek gelden schoolmaaltijden als iets waar alle leerlingen, ongeacht achtergrond of afkomst, recht op zouden moeten hebben. Om dit recht voor iedereen gelijk toegankelijk te maken, vertrekken initiatieven vaak vanuit het principe van gelijkheid en universaliteit. We komen hier later nog op terug, maar lichten nu al toe dat deze principes (gelijkheid en universalisme) zich in de praktijk meestal vertalen in het bewust *niet* maken van een onderscheid tussen kinderen. Alle leerlingen krijgen dezelfde maaltijd aan dezelfde prijs, doorgaans ook gratis. Door de maaltijdprijs voor ouders laag of op nul te houden, wordt de schoolmaaltijd een vanzelfsprekend onderdeel van de schooldag en van het schoolsysteem.

Het voordeel van de focus op kansengelijkheid en universalisme is dat mogelijke stigmatisering al op voorhand wordt gecounterd. Dat vormt wel een risico wanneer sommige kinderen een maaltijdvoucher krijgen en anderen niet, of wanneer sommige kinderen een lege brooddoos hebben en anderen een volle. Deze nadruk op kansengelijkheid en universalisme zien we onder meer terug in de beschreven cases uit het Verenigd Koninkrijk (UIFSM), Finland (Wet op de gratis schoolmaaltijden) en het Berlijnse systeem voor gratis schoolmaaltijden ('Kostenfreies Schulessen für Grundschüler').

3.

Een derde doelstellingencluster die veel voorkomt bij beleidsmodellen, -programma's en projecten rond kwalitatieve schoolmaaltijden, richt zich op **fysieke gezondheid en het aanleren van een gezonde levensstijl**. Het gaat die initiatieven vooral om maaltijden die nutritioneel gezond zijn: voldoende groenten, voldoende fruit, voldoende zuivel, voldoende mineralen en eiwitten, minder suikers, minder zout, minder vetten en minder ultrabewerkte voeding en conserveringsmiddelen. Daarnaast moeten de maaltijden hoogwaardig en evenwichtig zijn, met geen té grote porties en voldoende afwisseling in het gehele dieet.

Veel van de onderzochte cases behandelen gezondheid expliciet. Beleidsmodellen die hier sterk op inzetten, zijn het Nederlandse programma 'Gezonde basisschool van de toekomst' en de nationale programma's van Portugal (PNPAS), het Verenigd Koninkrijk (UIFSM), Griekenland (DIATROFI) en Finland (Wet op de gratis schoolmaaltijden). Evaluatieonderzoek in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Griekenland laat zien dat gezonde schoolmaaltijden effectief leiden tot een meer gezonde en gevarieerde voedselinname en tot minder consumptie van ongezonde snacks. In sommige landen, zoals Nederland en Griekenland, registreren onderzoekers ook een significante afname van overgewicht en obesitas. Effectonderzoek over het beleidsmodel dat in het Verenigd Koninkrijk wordt gebruikt, is minder duidelijk over het effect van schoolmaaltijden op de body mass index (BMI).

4.

Een vierde set motieven om initiatieven rond kwalitatieve schoolmaaltijden te ontwikkelen, valt samen te vatten onder **ecologische duurzaamheid en het bevorderen van een voedseltransitie**. Warme schoolmaaltijden hebben vaak een slechte reputatie als het gaat om ecologische kwaliteit en ecologische voetafdruk. Toch willen veel overheden, cateraars, scholen en ouders vanuit hun maatschappelijke opdracht en visie dat schoolmaaltijden ecologisch duurzaam zijn. Onder ecologische duurzaamheid worden dan verschillende aspecten begrepen:

- Het gebruik van seizoensgebonden ingrediënten >> wat de ecologische kost van bewaring verlaagt
- Het gebruik van ingrediënten die biologisch of agro-ecologisch zijn geteeld >> waardoor bodem- en watervervuiling, verlies aan biodiversiteit en hoge energie- en emissiekosten dalen
- Het gebruik van ingrediënten van producenten uit de eigen regio >> wat de ecologische kost van transport verlaagt en lokale economie stimuleert

- Het gebruik van ingrediënten op basis van eerlijke handel >> wat de ecologische kost van milieuschadelijke productiemethoden onder prijsdruk vermindert, zoals overexploitatie van bodem en water, ontbossing en het gebruik van vervuilende inputs
- Het gebruik van ingrediënten met zo weinig mogelijk tussenschakels, oftewel korte-keten-ingrediënten >> waardoor transport, verpakking en opslag ecologisch minder belastend zijn
- Het verminderen van (kunststof) verpakking
- Het terugdringen van voedselverspilling

Een case die duidelijk op meerdere van deze aspecten inzet, is het Franse ‘Les cantines s’engagent’. Dit initiatief maakt deel uit van een bredere studie die belemmeringen en hefboven voor duurzamere (biologische) schoolcatering in kaart brengt en operationele oplossingen voorstelt. Het wordt momenteel uitgerold in 15 Franse pilotscholen.

Het motief van ecologische duurzaamheid zien we ook in andere cases terug, zoals in het regionale Berlijnse systeem voor gratis schoolmaaltijden (‘Kostenfreies Schulessen für Grundschüler’), waar seizoensgebondenheid, duurzaamheid en criteria van ecologische en eerlijke handel centraal staan bij de selectie van cateraars. In Finland stimuleert de National Voedingsraad via de ‘Wet op de gratis schoolmaaltijden’ het gebruik van verse, Finse, seizoensgebonden en duurzame ingrediënten. Ook het Vlaamse Froep vzw legt in haar werking de nadruk op circulair voedselgebruik.

Uit onze cross-case analyse blijkt echter dat ecologische duurzaamheid en voedseltransitie eerder zelden het primaire doel zijn van overheidsprogramma’s. Het lijkt er dus op dat bij de invoering van een programma of project dit motief iets minder zwaar weegt dan de bovenstaande motieven.

5.

De **educatieve innovatie** die het werken met schoolmaaltijden kan opleveren, vormt een vijfde type van motieven die we in de cases uit binnen- en buitenland herkennen. Hierbij gaat het erom dat kwalitatieve schoolmaaltijden kinderen iets bijbrengen over bijvoorbeeld voeding, gezondheid, ecologie, culturele en sociale codes (bijvoorbeeld etiquette), enzovoort. Soms wordt naar die educatieve aanpak verwezen met de term ‘multicomponenten-aanpak’ of kortweg de ‘educatieve maaltijd’. Uit de casebeschrijving leren we echter dat ook die educatieve innovatie zelden het hoofdmotief van een interventie is. In een aantal cases fungeert het als een achterliggend of zijdelings doel dat toch als belangrijk wordt ervaren. Soms gaat de focus op educatieve innovatie ook gepaard met de ambitie om de concentratie en het leervermogen van kinderen te stimuleren. Dit wordt gerapporteerd in o.a. de case van het Verenigd Koninkrijk, de Nederlandse case ‘Gezonde basisschool van de toekomst’ en het gratis schoolmaaltijdenprogramma van Finland. In die gevallen integreren scholen de interventie rond schoolmaaltijden in een breder curriculum. In het Nederlandse project krijgt dit zelfs vorm in een aangepaste schooldag, met bewegingsmogelijkheden tijdens een verlengde lunchpauze. Op dat moment gebruiken scholen de maaltijd dus bewust als educatief instrument die verder gaat dan voedingseducatie.

In Berlijn richtte men in het kielzog van het maaltijdenprogramma zogenaamde ‘vernetzungstellen’ op. Deze instanties ondersteunen de kwaliteitsontwikkeling van school- en kinderopvangmaaltijden, bijvoorbeeld via educatie rond voeding of pedagogisch materiaal voor consumentenonderwijs.

6.

Het is zeker niet zo dat alle 15 cases die we in dit rapport samenbrachten en beschreven (cf. bijlage 1) slechts op één hoofddoelstelling inzetten. Integendeel, de meeste beleidsprogramma’s en projecten — nationaal, regionaal of lokaal — formuleren **meerdere ambities en doelstellingen tegelijk**. Dat is op zich niet verwonderlijk. De hierboven geschetste motieven sluiten vaak goed op elkaar aan. De Belgische casebeschrijvingen illustreren dit duidelijk. Zowel het project Brooddoosnodig van Enchanté vzw als de werking van Froep vzw zetten tegelijk in op gezondheid, voedselonzekerheid en armoedebestrijding, én op ecologische duurzaamheid, naast nog andere doelstellingen.

Door de combinatie van verschillende motieven hebben veel van de beschreven programma's en projecten een brede maatschappelijke doelstelling en werken ze dan ook niet selectief en op korte termijn, maar richten zich op een brede doelgroep en op de lange termijn. Dergelijke hybride programma's vergen echter ook complexere governance en hogere coördinatiecapaciteit.

3.2 Dekking: universalisme versus selectiviteit

We verwezen al kort naar het aspect universalisme. Met universalisme bedoelen we dat bij de toekenning van een dienst of voordeel geen enkele selectie gebeurt op basis van kenmerken van het kind, de ouders, de school of de buurt. Universele gratis schoolmaaltijden zijn dus maaltijden die gratis worden aangeboden aan alle kinderen binnen een bepaald land of een bepaalde regio. Tegenover universalisme staat selectiviteit. Selectieve systemen kennen een dienst of voordeel toe aan een afgebakende doelgroep. Die afbakening kan gebeuren op basis van individuele achtergrondkenmerken, zoals indicatoren voor de sociaaleconomische situatie van kinderen of gezinnen, maar ook op basis van school- of buurtkenmerken.

De beschreven beleidsprogramma's in Finland (Wet op de gratis schoolmaaltijden), het Verenigd Koninkrijk (UIFSM), Berlijn en (sinds kort) Slowakije (Lunches for Children) hanteren een universele toegang tot schoolmaaltijden.

Een vergelijking tussen beide types cases maakt de voor- en nadelen van universele en selectieve initiatieven duidelijk. **Universele maaltijden** kennen een groot bereik. Ze verhogen de take-up (alle kinderen mogen mee eten) en bereiken daardoor veel meer leerlingen. Daarnaast dragen ze sterk bij aan de normalisering van een gezamenlijke maaltijdcultuur. Ze vergen ook weinig administratieve lasten voor scholen en ouders, bijvoorbeeld omdat er geen aanmeldingsprocedures, facturatie of vouchersystemen nodig zijn. Universele systemen laten bovendien meer uniforme vormen van professionaliteit en kwaliteitscontrole toe en vermijden het stigmatiserende effect dat bij sommige selectieve systemen optreedt. Tegenover deze voordelen staat dat universele initiatieven hogere kosten met zich meebrengen (zie ook Storme et al., 2023). Ze vragen ook een grotere systeemcapaciteit, vaak op een hoger beleidsniveau. Daarom worden universele programma's vrijwel volledig publiek gefinancierd, zoals in Finland, het Verenigd Koninkrijk en Berlijn. De schaal en publieke financiering zorgen voor schaalvoordelen en maken de maaltijdproductie logistiek efficiënter, maar de voedseloverschotten ook hoger (het Berlijnse project spreekt over grote overschotten door veel leerlingen die onverwacht niet komen opdagen). Tegelijk leiden de omvang en kost van deze systemen ook wel eens tot politieke discussie over de besteding van middelen, zoals recent in Berlijn en in de Franstalige Gemeenschap in België ('Décret repas gratuits'). Universalisme gaat dus gepaard met politieke kwetsbaarheid, zeker in besparingscontexten.

We merken nog op dat *universalisme* niet noodzakelijk gelijkstaat aan verregaande *uniformiteit*. Ook binnen universele interventies kan ruimte bestaan voor differentiatie, bijvoorbeeld in pedagogische aanpak of in afstemming met lokale partnerschappen. Het Finland-model toont goed aan hoe je nationale kwaliteitsnormen en financiering kan laten samengaan met lokale uitvoeringsautonomie.

Selectieve of gerichte programma's hebben als voordeel dat ze op kleinere schaal werken en daardoor kostenefficiënter kunnen zijn. Omdat ze zich specifiek richten op kinderen in een kwetsbare situatie, zoals in Ierland en Griekenland, hebben ze een directe impact op de voedselonzeekerheid van deze groep. Die impact kan groter zijn dan de gemiddelde impact van universele systemen. Selectieve programma's zijn - daardoor - doorgaans ook goedkoper. Uit de casebeschrijvingen blijkt dat zij vaak een combinatie gebruiken van lokale, nationale en internationale publieke middelen, aangevuld met private bijdragen. Door deze complexere governance wordt het handhaven van kwaliteitsnormen op nutritioneel, ecologisch en pedagogisch vlak wel moeilijker.

Selectieve programma's kennen daarnaast duidelijke nadelen. Deze komen naar voren in de cases en zijn uitvoerig beschreven in de onderzoeksliteratuur. Zo documenteert DIATROFI het risico op stigmatisering bij het

gebruik van maaltijdvouchers voor kansarme kinderen. Stigmatisering is niet alleen pijnlijk op individueel niveau, maar ook contraproductief op groepsniveau. Dit sluit aan bij een klassiek universalistisch argument: armoedebestrijding werkt beter wanneer niemand expliciet wordt aangeduid als 'arm'. Bovendien is het risico op non-take-up bij selectieve programma's nog groter dan bij universalistische programma's.

Ten eerste kan non-take-up ontstaan door *institutionele* selectiviteit. Bij het selecteren of prioriteren van scholen of kinderen, zoals bij het Griekse DIATROFI, kunnen structureel kwetsbare groepen worden gemist of onterecht uitgesloten. Deze fouten zijn niet altijd intentioneel. Wanneer overheden scholen met een kwetsbaar profiel selecteren, blijft het risico bestaan dat kwetsbare kinderen buiten beeld vallen, aangezien zij zich niet uitsluitend in zogenoemde achtergestelde scholen bevinden.

Ten tweede kan non-take-up voortkomen uit *administratieve* selectiviteit. In selectieve systemen moeten scholen vaak zelf bereidheid tonen of een aanvraag indienen om toegang te krijgen tot bepaalde programma's, subsidies of voordelen. Dit bevoordeelt scholen met meer administratieve capaciteit, meer personeel en sterkere netwerken. Paradoxaal genoeg zijn het net de scholen met de grootste noden die daardoor soms niet deelnemen.

Naast deze operationele voor- en nadelen spelen ook principiële argumenten een rol in het debat. Een belangrijk argument is dat doelen met een brede publieke waarde, zoals gezondheid, idealiter voor iedereen gelden en niet enkel voor mensen in armoede.

Er bestaan ook initiatieven die zich tussen universeel en selectief situeren. We spreken in dat geval van quasi-universele of quasi-selectieve interventies. De Ierse case (School Meals Programme / Hot School Meals Scheme) is hiervan een voorbeeld. Het programma richt zich op alle kinderen, maar geeft prioriteit aan bepaalde scholen. Ook het Belgische Ecole à Table gebruikt deze gecombineerde principes waarbij de voordelen van universalisme (normalisatie, stigmareductie) worden gecombineerd met de voordelen van selectiviteit (kostenefficiëntie). De onderzoeksliteratuur toont ten slotte aan dat in Europa zowel universele als selectieve systemen bestaan, waarbij het aantal universele systemen toeneemt (Guio, 2023; Research Consortium for School Health and Nutrition, 2025). Het beschreven Slowaakse programma (Lunches for Children) onderging recent een verschuiving van selectieve naar universele dekking.

3.3 Schaal en reikwijdte

Het is duidelijk dat de schaal en reikwijdte van de beschreven beleidsmodellen en initiatieven sterk verschillen. *Nationale* wettelijke kaders die inzetten op gratis schoolmaaltijden, zoals in Finland, het Verenigd Koninkrijk en Slowakije, opereren vanzelfsprekend op de grootste schaal. In het Verenigd Koninkrijk bereikt de maatregel 2,2 miljoen leerlingen, in Finland 850.000 leerlingen en in Slowakije meer dan een half miljoen.

Naast nationale programma's bestaan er ook *deelstatelijke* initiatieven, zoals in België met het 'Décret repas gratuits' in Wallonië en het project Oog voor Lekkers in Vlaanderen, of *regionale* programma's zoals dat in en rond Berlijn ('Kostenfreies Schulessen für Grundschüler'). In absolute aantallen is het bereik bij deze interventies kleiner dan bij nationale programma's, maar daarom niet bescheiden. Zo werkt Oog voor Lekkers samen met 1.600 scholen in Vlaanderen en bereikt het ongeveer 300.000 leerlingen. Deelstatelijke initiatieven hebben ook als voordeel dat ze meer maatwerk per regio mogelijk maken.

Tot slot zijn er *kleinschalige of lokale* initiatieven die zich richten op een beperkt aantal scholen of gemeenten. Voorbeelden zijn het Nederlandse 'Gezonde basisschool van de toekomst' en het Franse 'Les cantines s'engagent', die respectievelijk in acht en vijftien pilotscholen werken. De ambities van deze initiatieven verschillen uiteraard van die van nationale beleidsprogramma's. Ze hebben vaker tot doel om innovaties uit te testen en zetten sterker in op lokale verankering. Illustraties hiervan zijn ook het Vlaamse project Brooddoosnodig en de werking van Froep vzw.

3.4 De maaltijden: inhoud en kwaliteit(ssstandaarden)

De cases tonen dat samengebrachte beleidsmodellen en projecten sterk verschillen in de inhoud, intensiteit en kwaliteitsstandaarden van de aangeboden maaltijden. Een eerste optie is de dagelijkse warme lunch, die domineert in de cases uit Finland, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Slowakije, Griekenland en het Belgische École à table. Daarnaast zijn er ook de gezonde koude lunches, onder meer in Nederland en Ierland. Andere cases focussen op tussendoortjes. Het Vlaamse 'Oog voor Lekkers' werkt met fruit, groenten en zuivel, FROEP voorziet drie tot vier keer per week soep of fruit, en Brooddoosnodig past het aanbod contextafhankelijk aan. De gezonde tussendoortjes of extra's die de brooddoos moeten verrijken, zijn vanzelfsprekend geen volwaardige maaltijd in termen van macronutriënten.

Over de cases heen leren we dat een warme, volledige lunch de grootste impact heeft op voedselzekerheid en gezondheid. Een koude lunch in combinatie met tussendoortjes kan echter ook een effectieve tussenstap of interventie vormen.

Niet alle cases zetten louter in op het voorzien van voedsel als einddoel. Bijvoorbeeld het Franse voorbeeld ('Les cantines s'engagent' en de EGalim wet) en het Belgische École à table focussen vooral op procesbegeleiding en kwaliteitsontwikkeling, en minder op de financiering van dagelijkse maaltijden. Zij vallen daarmee onder de noemer van begeleidingsproject voor voedseltransitie eerder dan een maaltijdproject strictu sensu.

Wat kwaliteit betreft, zien we duidelijke verschillen. Sommige landen hanteren strikte nationale kwaliteits- en voedingsnormen, zoals Finland, Duitsland (standaarden van het Deutsche Gesellschaft für Ernährung), het Verenigd Koninkrijk (School Food Standards) en Griekenland (WHO/EFSA geleid). Andere werken met richtlijnen of kaderbenaderingen, zoals Nederland en Ierland. In een beperkt aantal cases, zoals Tsjechië, zijn expliciete kwaliteitsnormen minder uitgewerkt. Zeker de initiatieven die voorzien in tussendoortjes en niet in volledige maaltijden, focussen vooral op 'gezonde componenten' en niet op strikte richtlijnen.

3.5 Governance, institutionele inbedding, wettelijke onderbouw

De cases laten zien dat governance en institutionele inbedding sterk verschillen. In Finland, Griekenland (DIATROFI) en het Verenigd Koninkrijk (UIFSM) staat een duidelijk nationaal kader centraal, met een wettelijke of quasi-wettelijke verankering. Dit leidt tot sterke coördinatie, uniforme kwaliteitsnormen, centrale selectieprincipes, voorspelbare financiering en een hoge schaalbaarheid. In Griekenland gebeurt de coördinatie bijvoorbeeld gecentraliseerd via het Prolepsis Institute. In het Verenigd Koninkrijk combineert nationale financiering zich met lokale uitvoering volgens vastgelegde School Food Standards.

Naast deze gecentraliseerde modellen bestaan er gedeelde of hybride governancevormen. In Nederland combineert het programma 'Gezonde basisschool van de toekomst' nationale subsidies met lokale autonomie. Gemeenten treden er op als hoofdfinancier en regisseur, terwijl scholen zelf cateraars kiezen. Ook in Frankrijk en Ierland zien we nationale kaders die samengaan met een sterke lokale beleidsvrijheid. Gemeenten en scholen fungeren hier niet alleen als uitvoerende, maar soms ook als ontwerpende actoren.

Daarnaast zijn er modellen met een uitvoering gedreven door non-profitorganisaties. Belgisch project- of pilootinitiatieven zoals École à table, Brooddoosnodig en FROEP werken met een sturing door vzw's, vaak in partnerschap met bijvoorbeeld gemeenten.

Wat de wettelijke onderbouw betreft, leren de cases dat vrijwillige deelname van scholen de implementatie en de groei in bereik kan vertragen, zoals in Frankrijk en Ierland. Verplichte deelname binnen een wettelijk kader, zoals in Finland en het Verenigd Koninkrijk, maakt een snellere evolutie naar algemene dekking mogelijk.

3.6 Financiering en kostenstructuur

De financiering en kostenstructuur van schoolmaaltijden hangen nauw samen met de governance en met de mate waarin de aansturing centraal of decentraal gebeurt. Ook het type actor dat instaat voor de uitvoering speelt een rol, met verschillen tussen publieke financiering en uitvoering via non-profitorganisaties uit het middenveld. Zoals eerder aangegeven, worden universele programma's doorgaans quasi volledig publiek gefinancierd. Dat is het geval in o.a. Finland, het Verenigd Koninkrijk en Berlijn. Deze programma's vragen in de regel geen bijdrage van ouders. Selectieve programma's combineren daarentegen publieke middelen met andere financieringsbronnen, zoals soms bijdragen van (sommige) ouders of donateurs.

Uit de cases blijkt dat de kostprijs van een maaltijd in Europa zich meestal situeert tussen €2,5 en €5 per maaltijd. Hogere kosten treden op wanneer ook personeelskosten en infrastructuur worden meegerekend, zoals in Nederland en Finland. In sommige initiatieven maken personeelskosten een derde tot zelfs de helft van de totale kosten uit. Op de samenstelling van de kosten van een maaltijd komen we in hoofdstuk 4 nog terug.

Nog opvallend: de verschillen in kostprijs hangen minder samen met het type maaltijd, warm of koud, dan met de mate waarin personeel, infrastructuur en pedagogische omkadering deel uitmaken van het kostenmodel. Verschillen in totale maaltijdkost tussen landen hangen bovendien samen met de economische context en algemene levensstandaard, wat internationale vergelijkingen bemoeilijkt. Ook binnen landen bestaan duidelijke verschillen. In dunbevolkte landen zoals Finland hebben grote steden bijvoorbeeld een kostenvoordeel door de nabijheid van leveranciers.

3.7 Effectiviteit en empirische onderbouwing

De cases tonen duidelijke verschillen in de mate waarin initiatieven empirisch zijn onderbouwd. Sommige, vaak langlopende programma's beschikken over een sterke empirische evidentie. In Griekenland toont DIATROFI een reductie van voedselonzeekerheid, een daling van de body mass index (BMI) en een vermindering van stigmatisering. In Nederland rapporteert 'Gezonde basisschool van de toekomst' verbeterd voedingsgedrag, minder sedentair gedrag en een lichte daling van de BMI. In het Verenigd Koninkrijk leidt UIFSM tot een hogere schoolparticipatie, een betere voedingskwaliteit en tot beperkte, maar aantoonbare effecten op gezondheid en schooluitkomsten.

Voor veel andere initiatieven blijft de evaluatie echter beperkt of ontbreekt ze grotendeels. In Berlijn, Tsjechië, Slowakije, Frankrijk en België zijn nauwelijks gepubliceerde causale effectstudies beschikbaar. De evaluaties focussen daar vooral op proces- en participatie-indicatoren. Tegelijk delen deze initiatieven wel operationele inzichten, die doorgaans positief zijn. Projecten zoals FROEP, Brooddoosnodig en Oog voor Lekkers rapporteren een groot bereik en positieve percepties bij scholen en leerlingen, maar beschikken voorlopig niet over peer-reviewed effectstudies.

Tot slot valt op dat het bereik van de meeste initiatieven niet afneemt, maar net toeneemt. In het Verenigd Koninkrijk steeg de lunchdeelname binnen UIFSM van 30–35% naar meer dan 80%. In Berlijn nam de deelname toe van ongeveer 60% naar 90%. Ook in Tsjechië en Slowakije zien we een toename van het aantal aanvragen, met de sterkste stijging bij gezinnen met drie of meer kinderen. Dus hoe langer de initiatieven lopen, hoe meer succes en bereik ze kennen.

3.8 Politieke (in)stabiliteit en budgettaire duurzaamheid

De gepresenteerde initiatieven verschillen sterk en kennen elk hun eigen voor- en nadelen. Omdat het gaat om modellen, maatregelen en gesubsidieerde initiatieven die financiering vereisen, zijn ze — zeker in tijden van besparingen — kwetsbaar. We gaven al aan dat vooral universele initiatieven kwetsbaar zijn, door hun grote budgettaire impact staan ze vaak politiek ter discussie. Tegelijk zijn ook selectieve en kleinschaligere initiatieven,

vaak gedragen door het middenveld, fragiel. Het wegvallen van subsidies kan voor deze initiatieven een grote impact hebben.

4 WETENSCHAPPELIJKE LITERATUUR OVER DE KOSTEN EN BATEN VAN SCHOOLMAALTIJDEN

Zoals we eerder al aanhaalden in dit rapport, is de invoering van universele schoolmaaltijden prominent aanwezig in het politiek debat. Een belangrijk element binnen dit debat is het kosten-batenperspectief. Wetenschappelijke literatuur biedt inzicht in zowel de directe kosten (zoals voeding, personeel, infrastructuur en logistiek) als de maatschappelijke baten voor verschillende actoren. In dit hoofdstuk, worden de verschillende componenten van kosten en baten van schoolmaaltijden besproken vanuit een wetenschappelijk oogpunt.

4.1 Wat zijn kosten?

Eerst geven we een gestructureerd overzicht van de wetenschappelijke literatuur over de verschillende kostenposten voor het aanbieden van schoolmaaltijden. Het is belangrijk om hierbij te benadrukken dat kostenramingen in de literatuur vaak slechts een deel van deze kosten omvatten. De invloedrijke studie van Lundborg et al. (2022) houdt, bijvoorbeeld, enkel rekening met uitgaven voor voeding, infrastructuur en materiaal, en laat de personeelskosten buiten beschouwing.

Volgens het Vlaams Instituut Gezond Leven (2025) betalen ouders in Vlaanderen gemiddeld ongeveer €4 voor een warme maaltijd op een basisschool. Dit gemiddelde sluit aan bij de berekende kostprijs van een schoollunch in België en Nederland. Onderzoek over België suggereert immers een totale kostprijs (maaltijd en opvang) voor warme maaltijden voor kleuters in Vlaanderen van €4,07 tot €4,80 (Storme et al., 2023, p. 100). In Nederland ligt dit bedrag iets lager met een gemiddelde totale kostprijs rond €3,75 (Deloitte, 2024).

4.1.1 Voedselkost

Een eerste belangrijke kostenpost bij schoolmaaltijden is de prijs van de voeding. Uit onderzoek van Deloitte (2024) in Nederland blijkt dat deze component tot 60 % van de totale kostprijs uitmaakt. Uit dat onderzoek blijkt dat bij een gemiddelde kost van €3,75 per lunch €2,25 wordt besteed aan de maaltijd en verpakking. Dit bedrag van €2,25 is in lijn met Belgische gegevens over voedselkost. Pedroni et al. (2022) berekenden dat de totale dagelijkse voedseluitgaven voor kinderen tussen 5 en 11 jaar in België in 2014–2015 gemiddeld €4,62 bedroegen, verspreid over alle maaltijden. Wanneer we veronderstellen dat ongeveer de helft tot een derde van het dagelijkse voedingsbudget naar de warme maaltijd gaat, schatten we de voedselkost van een warme maaltijd tussen €2,31 en €1,54 per warme maaltijd per kind.

Onderzoek over kinderen en jongeren in andere Europese lidstaten, zoals Duitsland en Spanje, toont lagere gemiddelde voedselkosten per dag: tussen €2,20 en €3,20, afhankelijk van de leeftijdsgroep en de studie (Alexy et al., 2012, 2014; Schröder et al., 2016). Dit impliceert een geschatte lunchkost tussen circa €0,75 (€2.20/3) en €1,60 (€3,20/2). Het is echter belangrijk te benadrukken dat deze studies gebaseerd zijn op data van vóór 2009. Gezien de gestegen voedselprijzen en inflatie in de afgelopen jaren, mogen we aannemen dat de werkelijke kosten vandaag aanzienlijk hoger liggen.

Bijkomend maken we de belangrijke nuance dat er consensus bestaat in de literatuur dat de kost van voeding toeneemt naarmate de kwaliteit van het dieet stijgt (Pedroni et al., 2022). Dit betekent dat gezonde, evenwichtige maaltijden, zoals die in schoolcontexten worden nagestreefd, doorgaans duurder zijn dan minder voedzame alternatieven. Pedroni et al. (2022) schatten het verschil in dagelijkse voedseluitgaven met een laag en een hoog voedingskwaliteitsniveau op €1,12 per dag voor kinderen in België, bij benadering €0,75 verschil per lunch.

4.1.2 Arbeid, infrastructuur, transport en overige kosten

Andere kostencomponenten, in mindere maten beschreven in de wetenschappelijke literatuur, zijn personeelskosten, infrastructuur (waaronder zowel klein als groot materiaal, zoals bestek, borden en inox tafels) en andere overige kosten (zoals afvalverwerking) noodzakelijk voor het aanbieden van schoolmaaltijden. Deloitte (2024) schat dat deze andere kosten goed zijn voor 40% van de totaalprijs van een schoolmaaltijd in Nederland, met een gemiddelde van €1,50 per maaltijd binnen een totaalprijs van €3,75.

4.2 Wat zijn baten?

Schoolmaaltijden leveren voordelen (baten) op voor verschillende stakeholders binnen de samenleving, namelijk voor leerlingen op microniveau, voor scholen op mesoniveau en voor de maatschappij als geheel op macroniveau. In dit onderdeel geven we een gestructureerd overzicht van de wetenschappelijke literatuur over de diverse baten per stakeholder die gepaard gaan met het aanbieden van schoolmaaltijden.

4.2.1 Micro: leerlingen

Leerlingen (individuen) zijn de voornaamste begunstigen van schoolmaaltijden. De voordelen die zij ervaren, situeren zich zowel op korte als op lange termijn en bestrijken meerdere domeinen. Zo kunnen schoolmaaltijden bijdragen tot betere schoolprestaties, een verhoogd schoolwelbevinden en een verbeterde gezondheid. Op langere termijn kunnen ze ook bijdragen aan gunstige arbeidsmarktuitskomsten. Daarnaast versterken schoolmaaltijden mogelijk de voedselveiligheid van leerlingen.

4.2.2 Schoolprestaties

Onderzoek toont aan dat schoolmaaltijden kunnen bijdragen tot verbeterde aandacht, betere schoolresultaten en hogere aanwezigheid. Zo tonen verschillende studies aan dat gezonde schoolmaaltijden samenhangen met een verhoogde concentratie bij leerlingen (Golley et al., 2010; Pucher et al., 2013; Sørensen et al., 2016) en verbeterde schoolresultaten voor onder andere wiskunde, taal en wetenschap (Belot & James, 2011; Hinrichs, 2010; Pucher et al., 2013; Sørensen et al., 2016). Bijkomend kunnen schoolmaaltijden in verband worden gebracht met meer jaren in het onderwijs. Zo tonen Lundborg et al. (2022) aan dat één bijkomend jaar schoolmaaltijden leidt tot een kleine toename (0,03 jaar) in het aantal jaren in het onderwijs. De resultaten tonen bovendien aan dat blootstelling aan schoolmaaltijden de kans om door te stromen naar universitaire studies verhoogt. Negen jaren blootstelling aan schoolmaaltijden zouden leiden tot een toename van 1,5 procentpunt, bovenop een basiskans van 33% (Lundborg et al., 2022).

Schoolmaaltijden worden ook in verband gebracht met minder afwezigheid van school of spijbelen (Aliyar et al., 2015; Belot & James, 2011; Dalma et al., 2016; Gregorič et al., 2015; Storme et al., 2023) en met minder schorsingen (Gordon & Ruffini, 2021). Dit verband wordt echter niet consistent vastgesteld in de literatuur. Zo vinden Lundborg et al. (2022) en Oosterhoff et al. (2020) geen significant verband tussen schoolmaaltijden en schoolaanwezigheid.

4.2.3 Welbevinden op school

Er zijn slechts enkele wetenschappelijke studies beschikbaar die de effecten onderzoeken op welbevinden en aanverwante thema's. Beschikbare studies voor Nederland tonen aan dat interventies gericht op een gezonde leefstijl (o.a. via het aanbieden van een gezonde lunch) een positieve invloed hebben op het welbevinden van leerlingen. Zo bleken kinderen zich minder te vervelen, waren er minder conflicten en pestgedrag op school en een hogere tevredenheid over de school (Oosterhoff et al., 2020; Van Run et al., 2020). De interventies werden weliswaar ondersteund met extra toezicht en georganiseerde middagactiviteiten (in het kader van het project 'Gezonde basisschool van de toekomst', cf. bijlage 1).

4.2.4 Gezondheid

Schoolmaaltijden blijken een potentieel krachtig middel om zowel de gezondheid als het eetgedrag van kinderen positief te beïnvloeden. Studies tonen aan dat schoolprogramma's met betrekking tot gezonde voeding leiden tot een gezonder BMI (body mass index), overgewicht tegengaan, en een betere algemene gezondheid (Bartelink et al., 2019; Bleich et al., 2018; Chomitz et al., 2010; Moffat & Thrasher, 2016; Oosterhoff et al., 2020; Sharma et al., 2019; van Schayck et al., 2021; Willeboordse et al., 2022; Zota et al., 2016). Hoewel het kwantificeren van de impact van schoolmaaltijden op de BMI (uitgedrukt in kg/m^2) complex is, zijn er enkele studies die concrete cijfers rapporteren. Zo toont de review van Bleich et al. (2018) aan dat schoolinterventies in hoge-inkomenslanden gemiddeld leiden tot een BMI-daling van $0,30 \text{ kg/m}^2$. In Nederland rapporteerden Willeboordse et al. (2022), opnieuw op basis van het project 'Gezonde basisschool van de toekomst', vergelijkbare resultaten: een afname van $0,28 \text{ kg/m}^2$ bij kinderen die deelnamen aan dat programma met gezonde schoolmaaltijden én bewegingsactiviteiten.

Bijkomend worden schoolmaaltijden geassocieerd met de ontwikkeling van gezondere eetgewoonten. Kinderen eten meer groenten en fruit, drinken meer water en staan meer open voor nieuwe voedingsmiddelen (Bartelink et al., 2019; Godfrey, 2012; Goodchild et al., 2017; Munday & Wilson, 2017; Oosterhoff et al., 2020; van Schayck et al., 2021; Zota et al., 2016).

Lundborg et al. (2022) benadrukken dat deze positieve gezondheidseffecten duurzaam zijn: deelname aan een schoollunchprogramma heeft substantiële effecten op onder andere de lengte van jongvolwassenen leeftijd.

Opvallend is dat de positieve effecten op BMI, gewicht, gezondheid en eetgewoonten doorgaans het sterkst zijn wanneer schoolmaaltijden worden gecombineerd met voedseleducatie, beweging en ouderbetrokkenheid - een zgn. multicomponentenaanpak (Bleich et al., 2018; Munday & Wilson, 2017; Zota et al., 2016). Gerelateerd hieraan benadrukken Lucas et al. (2017) dat schoolvoedselbeleid slechts een beperkte impact zal hebben als er geen bredere volksgezondheids- en politieke maatregelen worden genomen om onze voedselomgeving te verbeteren.

Voor duurzame, biologische schoolmaaltijden is er geen overtuigend bewijs dat ze (meer) positieve gezondheidseffecten opleveren ten opzichte van conventionele voeding (Finoulst, 2024).

4.2.5 Arbeidsmarktuitskomsten en sociale gelijkheid

Hoewel er tot op heden slechts beperkt onderzoek is verricht naar de langetermijneffecten van schoolmaaltijden op arbeidsmarktuitskomsten en sociale gelijkheid, wijzen de beperkte beschikbare studies toch op positieve effecten. Lundborg et al. (2022) vinden dat voedzame, gratis schoolmaaltijden voor alle Zweedse leerlingen in lagere scholen tussen 1959 en 1969 een meetbare impact hadden op het latere beroepsleven. Leerlingen die gedurende hun volledige lagere schoolperiode toegang hadden tot dit programma, bleken gemiddeld een 3% hoger inkomen te verwerven overheen hun leven. De toename in inkomen blijkt deels verklaard door verbeteringen in onderwijsloopbaan en gezondheid. Zo is ongeveer de helft van het inkomenseffect toe te schrijven aan een toename in het aantal jaren onderwijs (Lundborg et al., 2022), wat wijst op een indirecte maar substantiële impact van schoolmaaltijden op onderwijsprestaties en dus ook op latere kansen op de arbeidsmarkt.

Dat effect blijkt bovendien sterker bij kinderen die op jongere leeftijd aan het programma deelnamen, en bij kinderen uit sociaal kwetsbare gezinnen (Lundborg et al., 2022). Dit suggereert dat kinderen meer baat hebben bij een aanbod van gezonde maaltijden op school dan jongvolwassenen, wellicht omdat ze er langer kunnen van profiteren in hun schoolcarrière, en dat ze bovendien kunnen bijdragen aan het verkleinen van sociaaleconomische ongelijkheden.

4.2.6 Voedselvaardigheden

Maaltijden bieden kansen voor sociaal leren, identiteitsvorming en cultuuroverdracht. Ze stimuleren vaardigheden als beleefdheid, tafelmanieren en het proeven van nieuw voedsel. In Finland en Zweden maken “educatieve maaltijden” deel uit van het curriculum: leerkrachten eten mee, modelleren gewenst gedrag en bevorderen zo sociale interactie en gezondheid via voedingseducatie (Korkalo et al., 2019; Lucas et al., 2017). Ondanks deze potentiële meerwaarde zijn de baten van educatieve maaltijden op voedselvaardigheden nog onvoldoende onderzocht.

4.2.7 Meso: scholen

Baten op mesoniveau zijn sterk verbonden met deze geobserveerd op microniveau. Zo zal ook de school voordelen ondervinden van een meer geconcentreerde, gezondere leerlingengroep, met een hoger schoolwelbevinden, alsook van kleinere sociale ongelijkheden binnen de school. Onderzoek toont aan dat het aanbieden van gratis maaltijden kan leiden tot een statistisch significante daling van het aantal schorsingen met ongeveer 17% bij jongens in het lager onderwijs (Gordon & Ruffini, 2021). Deze daling in schorsingen kan op haar beurt resulteren in een vermindering van administratieve kosten voor de school.

4.2.8 Macro: maatschappij

De baten op micro- en mesoniveau leiden ook tot baten voor de maatschappij. Een betere gezondheid, hogere schoolprestaties, hogere lonen voor individuen, ... zijn immers ook gunstig voor de samenleving.

4.2.9 Gezondheid

Overgewicht en zwaarlijvigheid heeft een grote impact op de (toekomstige) levenskwaliteit; en de aandoening is prominent aanwezig in België. Volgens onderzoek kampt bijna de helft van de Belgische volwassen populatie met een te hoog lichaamsgewicht. In 2018 kampte van de Belgische volwassen bevolking 33% met overgewicht en daarbovenop 16% met obesitas (Gorasso et al., 2021). Ook bij kinderen en jongeren is overgewicht helaas een belangrijk probleem, zij het in mindere mate dan bij volwassenen. Zo blijkt uit de gezondheidsenquête van Sciensano van 2018 dat 25% (19% met overgewicht en 6% met obesitas) van de jongeren tussen de 2 en 17 jaar in België kampt met een te hoog lichaamsgewicht (Drieskens et al., 2018).

Jaarlijks spendeert de Belgische overheid gemiddeld €4,5 miljard ten gevolge van overgewicht: €3,3 miljard aan de directe kosten en gemiddeld €1,2 miljard aan de indirecte kosten (gelinkt aan verhoogd absentieïsme onder personen met overgewicht en zwaarlijvigheid onder de Belgische werkende bevolking) (Gorasso et al., 2021). Een verbeterde gezondheid, door een gezonder BMI, kan dus een aanzienlijke kostenbesparing opleveren voor de overheid. Verhaeghe et al. (2016) schatten dat een daling van één BMI-eenheid bij alle volwassenen met overgewicht of obesitas in België² kan leiden tot een vermindering van de gezondheidsuitgaven met €2,8 miljard over een periode van 20 jaar. Daarnaast kunnen de bredere economische baten van een gezonder BMI oplopen tot €15,9 miljard over 20 jaar.

4.2.10 Educatie en economie

Onderzoek toont aan dat gezonde schoolmaaltijden positief kunnen bijdragen tot het aantal jaren scholing, alsook (gelinkt) inkomsten op latere leeftijd (Lundborg et al., 2022). Een hogere scholingsgraad kan ook bijdragen aan andere arbeidsmarktuitkomsten, zoals de werkgelegenheidsgraad (Becker & Chiswick, 1966; Card, 1999; Harvey, 2000; Heckman et al., 2018). Indirect profiteert ook de samenleving, onder andere door lagere werkloosheidsuitgaven,³ hogere belastinginkomsten (via lonen) en verhoogde consumptie.

² Bij benadering telde België op het moment van het onderzoek 3,8 miljoen personen met overgewicht of obesitas.

³ Specifiek betaalde De Rijksdienst Voor Arbeidsvoorziening (RVA) in 2024 meer dan €4 miljard uit aan uitkeringen (RVA, 2025).

4.2.11 Andere: milieu

Afhankelijk van het type schoolmaaltijd dat wordt aangeboden kan ook het milieu baat hebben bij een uitbreiding van het aanbod van schoolmaaltijden. Petruzzelli et al. (2023) tonen aan dat een gemiddelde schoolmaaltijd circa 1,69 kg CO₂-equivalent uitstoot. Door de samenstelling te verduurzamen, bijvoorbeeld door minder dierlijke producten, blijft de voedingskwaliteit behouden en ontstaan aanzienlijke milieu- en economische voordelen. De impact op de uitstoot varieert per interventie: rundvlees en zuivel minimaliseren verlaagt de uitstoot met 22%, het beperken van varkens- en pluimveeproducten verhoogt deze licht (+2%), het volledig schrappen van vlees en zuivel reduceert uitstoot met 12%, en meer peulvruchten zorgt eveneens voor een daling van 12%. Rennert et al. (2022) schatten de sociale kosten van CO₂-uitstoot op \$185 per ton (2020, VS dollars), ongeveer €160 per ton.⁴ Dit betekent dat een duurzamere maaltijd een voordeel oplevert van circa €0,03 per maaltijd (uitgaande van 1,69 kg CO₂ per conventionele maaltijd en een 12%-reductie in uitstoot voor duurzame voeding).

4.3 Kosten-baten analyse

Het becijferen van de kosten en baten van schoolmaaltijden is geen eenvoudige oefening. De baten zijn immers divers, moeilijk te kwantificeren en spreiden zich uit over een lange periode, terwijl de kosten doorgaans meer direct meetbaar zijn. Niettemin groeit de wetenschappelijke literatuur die deze verhouding in kaart brengt. De bevindingen variëren van een quasi break-even situatie tot uitgesproken positieve resultaten.

Hoewel het tijdsbestek in dergelijke analyses vaak niet scherp wordt afgebakend, blijkt uit de literatuur dat de voordelen van schoolmaaltijden zich doorgaans pas volledig manifesteren op lange(re) termijn. Ze reiken verder dan onmiddellijke gezondheidswinst en omvatten effecten op de cognitieve ontwikkeling, werkgelegenheidsgraad en het levenslange inkomen van de betrokken kinderen. Hierdoor zijn studies, die focussen op lange termijn baten en kosten, doorgaans optimistischer dan studies die zich beperken tot de korte termijneffecten. De meeste studies focussen op de lange termijneffecten.

4.3.1 Korte termijn

Oosterhoff et al. (2020) tonen aan dat het Nederlandse programma 'Gezonde School voor de Toekomst' (cf. bijlage 1) op korte termijn ongeveer uitkomt op een break-even situatie, waarbij de kosten en baten elkaar nagenoeg in evenwicht houden.

4.3.2 Middellange termijn

Osifowora et al. (2025) berekenen op basis van een casestudy in de West Midlands in Engeland dat schoolmaaltijden een baten-kostenratio van ongeveer 2.4 kunnen opleveren over een periode van twintig jaar.

4.3.3 3.3 Lange termijn

Lundborg et al. (2022) tonen aan voor Zweden dat leerlingen die negen jaar lang kunnen genieten van schoolmaaltijden, levenslang een hoger inkomen genereren van SEK 102.000. Hier tegenover staat een kost van SEK 26.900, ofwel een baten-kostenratio van bijna 4.⁵ Deze berekening houdt enkel rekening met de inkomensvoordelen, zonder rekening te houden met gezondheidswinst of sociale effecten.

In Nederland toont een analyse van Deloitte (2024) aan dat een investering van €1 miljard in schoolmaaltijden tussen €1,7 en €4,8 miljard maatschappelijke besparingen kan opleveren, dit via besparingen in (1) directe kosten aan de diagnose en behandeling van overgewicht en obesitas, (2) indirecte kosten van ziekteverzuim en

4 Omrekening naar euro houdt rekening met de wisselkoers op 11 november 2025.

5 Voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen liep deze ratio zelfs op tot 7.

verlies aan arbeidsproductiviteit als gevolg van overgewicht en obesitas, en (3) persoonlijke kosten.⁶ Volgens dit onderzoek ligt de baten-kosten ratio op lange termijn dus tussen 1,7 en 4,8.

Ook in de Verenigde Staten blijken universele gratis schoolmaaltijden (Universal Free School Meals, UFSM) kostenefficiënt. Cohen et al. (2023) wijzen op schaalvoordelen en het wegvallen van schulden voor onbetaalde maaltijden. Rockefeller Foundation kwantificeerde deze kosten en baten en kwam tot een baten-kosten ratio van 2,1 (40 miljard dollar per jaar / 19 miljard dollar per jaar) (Storme et al., 2023). De baten in dit onderzoek omvatten voordelen voor de menselijke gezondheid en economie via bijdragen aan het verminderen van door voeding veroorzaakte ziekten, armoede en voedselonzekeerheid (Storme et al., 2023).

Tot slot berekenen Verguet et al. (2020) dat investeringen in schoolmaaltijden gemiddeld een rendement van €7 per geïnvesteerde euro kunnen opleveren, met uitschieters tot wel €35 in bepaalde contexten. Dit positieve rendement is het resultaat van een combinatie van lagere gezondheidskosten, verbeterde leerprestaties, verhoogde sociale gelijkheid en een stimulans voor de lokale voedselproductie. Het is echter belangrijk op te merken dat dit onderzoek betrekking heeft op lage- en middeninkomenslanden, waar de baten mogelijk aanzienlijk groter zijn dan in een welvarend land als België.

4.3.4 Conclusie

Op basis van de huidige literatuur kan voorzichtig worden gesteld dat de baten-kostenratio van schoolmaaltijden op lange termijn in een welvarend land als België vermoedelijk tussen 1,7 en 4,8 ligt, afhankelijk van het tijdsperspectief en welke baten worden meegerekend. Op de korte termijn blijft het beeld voorlopig minder duidelijk, aangezien slechts één studie hierover concrete gegevens biedt. Niettemin suggereren de beschikbare bevindingen dat schoolmaaltijden zich op korte termijn ten minste gedeeltelijk terugverdienen, met resultaten die rond het break-evenpunt schommelen.

Een belangrijke kanttekening bij al deze ratio's is dat er een onevenwicht is tussen wie investeert (kosten) en wie de baten ontvangt: overheden en onderwijsinstellingen dragen doorgaans de kosten en risico's, terwijl de directe baten vooral bij individuen terechtkomen.

⁶ Deze persoonlijke kosten omvatten onder andere uitgaven voor gewichtsverlies en inkomensverlies door discriminatie en stigma.

5 MODELLEN VOOR SCHOOLMAALTIJDEN VOOR ELK KIND DOORGEREKEND

In dit hoofdstuk maken we de overstap van de studie van bestaande cases en literatuur naar het zelf doorrekenen van de kosten en baten van schoolmaaltijden. We onderscheiden daarvoor vier scenario's, telkens met een oplopende complexiteit. Concreet berekenen we, op basis van de ingrediëntenmethode (Belfield et al., 2018) de kosten en baten van:

- **Scenario 1:** een warme maaltijd voor elk kind
- **Scenario 2:** een gezonde warme maaltijd voor elk kind
- **Scenario 3:** een gezonde én duurzame warme maaltijd voor elk kind
- **Scenario 4:** een gezonde en duurzame warme maaltijd voor elk kind mét multicomponentenaanpak

Voor we dieper ingaan op de scenario's, lichten we de verschillende onderdelen van de verschillende scenario's toe.

Ten eerste is er de warme maaltijd, zonder verdere vereisten. Dit type maaltijd is enkel van toepassing op scenario 1. Het gaat hierbij niet per se om een gezonde maaltijd, maar ook niet noodzakelijk om een ongezonde maaltijd. De nutritionele waarde of de hoeveelheid groenten vormt bij deze maaltijd geen expliciet aandachtspunt.

Ten tweede onderscheiden we de gezonde maaltijd. Dat is scenario 2. Hoewel er geen eenduidige richtlijn bestaat voor wat een gezonde maaltijd precies inhoudt, houdt dit scenario rekening met maaltijden waarbij aandacht wordt besteed aan de nutritionele waarde en de verhoudingen tussen bijvoorbeeld eiwitten, groenten en koolhydraten. Gezondheid is dus een expliciete focus bij deze maaltijden.

Ten derde onderscheiden we de duurzame maaltijd. Ook hier bestaan verschillende definities. Duurzaamheid in schoolmaaltijden kan immers verschillende vormen aannemen en omvat meer dan enkel de keuze van ingrediënten. Het heeft betrekking op het volledige proces: van milieuvriendelijke teelt van groenten en de productie van eiwitrijke producten (zoals vlees en eieren) tot transport, waarbij lokale leveranciers een rol kunnen spelen, evenals verpakkingsmethoden en afvalverwerking. Een belangrijk aspect van duurzaamheid is de beperking van de klimaatimpact. Door bewuste keuzes, zoals het gebruik van seizoensgebonden producten, een lager aandeel eiwitrijke producten en efficiëntere logistiek, kan de CO₂-uitstoot aanzienlijk worden verminderd. In dit onderzoek definiëren we duurzame maaltijden als maaltijden waarbij deze ecologische overwegingen een centrale plaats innemen.

Het vierde scenario omvat, naast de vorige elementen, ook een multicomponentenaanpak. Dit is een bredere strategie die meerdere elementen combineert om zowel gezondheid als duurzaamheid te versterken. Het kan bijvoorbeeld gaan om initiatieven rond beweging, gezondheidseducatie, voedingseducatie en andere maatregelen die het welzijn van kinderen op school bevorderen.

5.1 Kosten en baten meegenomen in de scenario's

In de scenario's berekenen we de kosten en baten van het aanbieden van schoolmaaltijden voor de leerlingenpopulatie in het lager onderwijs in België. Volgens de meest recente gegevens telde het lager onderwijs (ISCED-niveau 1) in België in schooljaar 2022-2023 in totaal 814 388 leerlingen (World Bank Open Data, 2023). Deze cijfers hebben uitsluitend betrekking op het reguliere primair onderwijs en sluiten

kleuteronderwijs en buitengewoon onderwijs uit. Aangezien dit de meest recente en actuele gegevens zijn voor België als geheel, gebruiken we dit leerlingenaantal in onze analyses.

5.1.1 Kosten

In lijn met de literatuur onderscheiden we vier kostenposten: (1) voeding, (2) personeel, (3) materiaal en (4) overige kosten. Hieronder verduidelijken we wat elke kostenpost omvat en hoe we de cijfers voor de scenario's hebben berekend.

5.1.1.1 Voeding

Uit de interviews (cf. hoofdstuk 1) blijkt dat de warme lijn via een externe cateraar veruit de meest voorkomende vorm van maaltijdvoorziening in Belgische scholen is. Deze formule vormt dan ook het uitgangspunt voor de berekening van de kostprijs in dit onderzoek. De voedselkost die in de scenario's wordt weergegeven, weerspiegelt bijgevolg het bedrag dat een school betaalt aan een cateraar. Dit bedrag omvat niet alleen de kost van de ingrediënten, maar ook de personeelskosten en de overhead van de cateraar, evenals kosten die ontstaan in eerdere schakels van de voedingsketen, zoals bij landbouwers en verwerkende bedrijven.

De gemiddelde voedselkost wordt berekend op basis van gegevens die zijn verzameld via interviews met scholen en cateraars. Scholen geven daarbij aan dat de kost van de voeding de grootste uitgavenpost vormt bij het aanbieden van warme maaltijden.

5.1.1.2 Personeel

Het aanbieden van warme maaltijden gaat gepaard met een bijkomende personeelskost. Scholen geven aan extra personeel te moeten inzetten om de verhoogde werklast op te vangen. Die werklast omvat onder meer het uitdelen van de maaltijden, het begeleiden en ondersteunen van leerlingen tijdens het eetmoment (bijvoorbeeld jongere kinderen helpen met bestek of tempo), het ontvangen en controleren van de geleverde maaltijden en het uitvoeren van extra administratieve handelingen zoals het informeren van ouders. Daarnaast vergt het schoonmaken en opruimen van materialen doorgaans iets meer tijd dan bij meegebrachte lunchpakketten.

Om deze taken te vervullen, doen scholen meestal een beroep op een combinatie van vrijwilligers en (extra) schoolpersoneel, waaronder leerkrachten, administratieve medewerkers en poetspersoneel. De gemiddelde personeelskost die in dit onderzoek wordt gerapporteerd, is gebaseerd op informatie uit de interviews met scholen en op publiek beschikbare gegevens over loonschalen en anciënniteitsniveaus. Scholen geven aan dat de personeelskost, naast voeding, een tweede grote en vaak onderbelichte uitgavenpost vormt binnen de organisatie van warme maaltijden.

5.1.1.3 Materiaal

Het aanbieden van warme maaltijden vereist ook investeringen in materiaal. Scholen geven aan dat zij bijkomende uitgaven hebben voor onder meer borden, bestek, serveermateriaal, inox werktafels, vaatwasmachines, warmhoud- en koelapparatuur.

Voor de berekening van de materiaalkost wordt een onderscheid gemaakt tussen 'meubilair en machines' en 'klein materiaal'. Grotere investeringen in meubilair en machines (bijvoorbeeld inox tafels), worden afgeschreven over een periode van tien jaar, wat overeenkomt met een lineaire afschrijving van 10% per jaar. Klein materiaal, zoals borden, bestek en ander eenvoudig vervangbaar materiaal, kent doorgaans een kortere levensduur en wordt daarom over een periode van drie jaar afgeschreven, wat neerkomt op 33% per jaar.

De gerapporteerde materiaalkost in dit onderzoek is gebaseerd op deze afschrijvingstermijnen en op de kostprijzen die scholen hebben meegedeeld tijdens de interviews. Hoewel de materiaalkost volgens scholen

duidelijk kleiner is dan de uitgaven voor voeding of personeel, blijft het een structurele kost die moet worden ingecaluleerd wanneer scholen warme maaltijden aanbieden.

5.1.1.4 Andere

Naast de kosten voor voeding, personeel en materiaal zijn er ook enkele bijkomende kosten. Scholen verwijzen onder meer naar kosten voor afvalverwerking en extra verbruik van energie en andere nutsvoorzieningen die ontstaan door het voorzien van warme maaltijden. De kosten in deze categorie blijven in de meeste scholen veeleer beperkt.

5.1.2 Baten

In lijn met de literatuur onderscheiden we drie batenposten, die elk betrekking hebben op de maatschappij. Concreet becijferen we (1) economische, (2) gezondheids- en (3) milieubaten. Hoewel we deze posten zo veel mogelijk afzonderlijk berekenen, is enige overlap tussen categorieën onvermijdelijk. Hieronder lichten we zowel de berekeningswijze als de mogelijke overlappings toe.

5.1.2.1 Economische baten

Dit betreft de maatschappelijke baat die voortvloeit uit hogere overheidsinkomsten via belastingen en sociale bijdragen op inkomens, als gevolg van een geschatte stijging van levenslange inkomens voor alle lagereschoolkinderen. Deze economische baten bestaan uit verschillende onderdelen.

We vertrekken van een vooraanstaande studie die uitgevoerd werd voor Zweden (Lundborg et al., 2022). Die studie toonde aan dat leerlingen die gedurende hun volledige lagere schoolperiode toegang hadden tot voedzame, gratis schoolmaaltijden, gemiddeld 3% hogere levenslange inkomsten hebben. Deze studie wordt vaak geciteerd en is methodologisch sterk, én is voorlopig de enige die deze relatie becijfert. Dit impliceert dat het moeilijk is om onderscheid te maken tussen de economische baten voor verschillende scenario's. Voor scenario's 2 tot 4, waarin gezonde warme maaltijden worden aangeboden, hanteren we deze 3% inkomensstijging. Voor scenario 1, waarin wel schoolmaaltijden worden voorzien maar zonder specifieke aandacht voor gezondheid, veronderstellen we een lagere impact van circa 1,5%. Deze aanname is gebaseerd op het idee dat de positieve gezondheidseffecten van voedzame schoolmaaltijden (zoals een lagere BMI) bijdragen tot hogere levenslange inkomsten, onder meer doordat mensen langer en vaker kunnen werken dankzij een betere gezondheid.

Vervolgens moeten we rekening houden met de gemiddelde levenslange inkomens in België. Om de impact van een stijging in levenslange inkomens in monetaire termen te berekenen, vertrekken we van het gemiddelde netto persoonlijk inkomen in België. Hiervoor combineren we gegevens voor de verschillende gewesten. In 2024 bedroeg het gemiddeld netto persoonlijk maandinkomen⁷ in het Vlaamse Gewest €2 316, in het Waalse Gewest €2 055 en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest €2 027 (Statistiek Vlaanderen, 2025b). Rekening houdend met het aantal inwoners per gewest (respectievelijk 6 821 770, 3 692 283 en 1 249 597) (Statbel, 2025), bekomen we een gewogen gemiddeld netto persoonlijk inkomen van €2 203,38 per maand. Dit komt overeen met een jaarlijks netto-inkomen van €26 441 excl. extralegale voordelen, vakantiegeld of eindejaarsuitkering (= 12 maanden × €2 203,38). Over een periode van 40 jaar zou dit, zonder inflatiecorrectie, neerkomen op een totaal van €1 057 623 (=40 jaar × €26 440.56). Aangezien we geïnteresseerd zijn in de reële maatschappelijke baat, houden we rekening met een gemiddelde jaarlijkse inflatie van 2,4% (het langjarig gemiddelde over de periode 2006-2024) (Statistiek Vlaanderen, 2025a) en een loopbaan van 40 jaar (bijvoorbeeld van 25 tot 65 jaar). Gecorrigeerd voor inflatie bedraagt het levenslang netto-inkomen ongeveer €1 743 149 [=26 440.56 huidig jaarinkomen × (1,02440-1)/0,024].

⁷ Dit is de totale vergoeding (in geld of natura) die een persoon die deel uitmaakt van de bevolking van 18 jaar en ouder (maandelijks) kan ontvangen (Statistiek Vlaanderen, 2025b).

In deze studie focussen we op de maatschappelijke baten die voortvloeien uit een stijging van het individuele inkomen. Concreet gaat het om de extra overheidsontvangsten via belastingen en sociale bijdragen die verband houden met die inkomensgroei. Om dit te kunnen schatten, moeten we bepalen welk deel van de inkomensstijging effectief bij de overheid terecht komt. We veronderstellen hierbij dat het grootste deel van het inkomen afkomstig is uit arbeid (loon). Volgens cijfers van de OECD (2025) gaat bij alleenstaanden met een gemiddeld loon in België 52,6% van de loonkost naar belastingen en sociale bijdragen. Verrekend in cijfers, betekent dit dat we in onze analyses rekening houden met een totaal bruto levenslang persoonlijk inkomen van ongeveer €3 677 530 [= €1 743 149 / (1-0.526)], waarvan €1 934 381 (= €3 677 530 × 0,526) toekomt aan de maatschappij.

Belangrijk is dat de monetaire bedragen die onder de noemer economische baten worden geclusterd, in werkelijkheid méér omvatten dan louter economische effecten. De geschatte stijging in levenslange inkomens weerspiegelt namelijk een combinatie van onderliggende voordelen die leerlingen ervaren wanneer zij toegang krijgen tot gezonde schoolmaaltijden. Zo kunnen een hoger welbevinden op school, betere concentratie en sterkere schoolprestaties de kans vergroten dat leerlingen later hogere studies aanvatten, wat op zijn beurt een positief effect heeft op hun toekomstige inkomensperspectieven. Daarnaast leidt een betere gezondheid doorgaans tot een hogere en meer stabiele arbeidsmarktparticipatie, wat eveneens doorwerkt in het levenslange inkomen. Met andere woorden: hoewel deze baten in onze analyse worden opgenomen als economische baten (omdat ze zich uiteindelijk vertalen in hogere overheidsinkomsten via belastingen en sociale bijdragen) zijn ze het resultaat van een brede mix van educatieve, sociale en gezondheidsgerelateerde voordelen.

Berekening economische baten per jaar

Scenario 1: Berekening maatschappelijke economische baten per jaar bij een geschatte stijging van levenslange inkomens met 1,5%.

- Netto stijging inkomsten per jaar: $[814\ 388 \text{ lagereschoolkinderen} \times (1,5\% \times \text{€}1\ 743\ 149 \text{ gemiddeld netto levenslang inkomen per Belg})] / 40 \text{ jaar} = 532,3 \text{ miljoen}$.
- Bruto stijging inkomsten per jaar: $532,3 \text{ miljoen} / (1 - 0,526) = 1\ 123,1 \text{ miljoen}$
- Overheidsinkomsten (belastingen en sociale bijdragen) per jaar: Bruto – netto = 590,8 miljoen

Scenario 2 tot 4: Berekening maatschappelijke economische baten per jaar bij een geschatte stijging van levenslange inkomens met 3%.

- Netto stijging inkomsten per jaar: $[814\ 388 \text{ lagereschoolkinderen} \times (3\% \times \text{€}1\ 743\ 149 \text{ gemiddeld netto levenslang inkomen per Belg})] / 40 \text{ jaar} = 1\ 064,7 \text{ miljoen}$.
- Bruto stijging inkomsten per jaar: $1\ 064,7 \text{ miljoen} / (1 - 0,526) = 2\ 246,2 \text{ miljoen}$
- Overheidsinkomsten (belastingen en sociale bijdragen) per jaar: bruto – netto = €1 181,5 miljoen

5.1.2.2 Gezondheidsbaten

De gezondheidsbaten omvatten de monetaire waarde van verbeterde gezondheidseffecten bij lagereschoolkinderen met overgewicht of obesitas. Concreet berekenen we de baten die rechtstreeks voortvloeien uit een daling van de BMI voor een groep van lagereschoolkinderen met overgewicht. Deze baten weerspiegelen de baten van gezondheidsverbeteringen, inclusief besparing op gezondheidsuitgaven.

De berekening bouwt voort op het werk van Verhaeghe et al. (2016), die de maatschappelijke kosten van overgewicht en obesitas in België becijferden. Zij schatten dat een BMI-daling van 1 kg/m², toegepast op 3,8 miljoen personen met overgewicht of obesitas, over een periode van twintig jaar leidt tot totale maatschappelijke baten van €15,9 miljard. Dit komt neer op een gezondheidsbaat van ongeveer €210 per persoon per jaar bij een BMI-daling van 1 eenheid.

Door deze raming proportioneel toe te passen op (1) het aantal betrokken lagereschoolkinderen en (2) de te verwachten BMI-daling in elk scenario, kunnen we de gezondheidsbaten per jaar inschatten.

(1) Het aantal betrokken lagereschoolkinderen

Onderzoek leert ons dat overgewicht en obesitas prominent aanwezig is onder kinderen en jongeren. Zo bleek uit de gezondheidsenquête van Sciensano van 2018 dat 25% (19% met overgewicht en 6% met obesitas) van de jongeren tussen de 2 en 17 jaar in België kampt met een te hoog lichaamsgewicht (Drieskens et al., 2018). Toegepast op het aantal lagereschoolkinderen in België in het schooljaar 2022-2023 (World Bank Open Data, 2023), betekent dit dat naar schatting 203 597 lagereschoolkinderen (25% van 814.388) kampen met overgewicht.

(2) Verwachte BMI-daling

Onderzoek wijst uit dat schoolinterventies (vaak bestaande uit gezonde schoolmaaltijden in combinatie met bewegingsactiviteiten) gemiddeld resulteren in een BMI-daling van 0,30 kg/m² (Bleich et al., 2018; Willeboordse et al., 2022). Omdat onze scenario's onderling verschillen in de mate waarin ze gezondheidsbevorderende componenten bevatten, variëren we de veronderstelde impact op de BMI overeenkomstig.

Berekening gezondheidsbaten per jaar

Scenario 1 tot 4: Berekening maatschappelijke gezondheidsbaten per jaar.

€15 905 510 656 / 20 jaren / 3 795 026 personen × 203 597 lagereschoolkinderen × BMI-reductie; waarbij de BMI-reductie afhankelijk is van het scenario (0 kg/m², 0,20 kg/m² of 0,30 kg/m²)

Scenario 1: Er is geen overtuigend bewijs dat het aanbieden van schoolmaaltijden zonder aandacht voor voedingskwaliteit een effect heeft op BMI. We gaan daarom uit van een BMI impact van 0 kg/m².

Scenario 2 en 3: In deze scenario's worden gezonde maaltijden aangeboden, maar ontbreekt een bredere multicomponentenaanpak. Een conservatievere schatting van 0,20 kg/m² is daarom aangewezen. Daarnaast nemen we geen extra gezondheidseffect op voor duurzame of biologische voeding (scenario 3), aangezien de literatuur geen sluitend bewijs geeft dat dergelijke producten bijkomende gezondheidswinst genereren.

Scenario 4: Dit scenario omvat zowel gezonde maaltijden als bijkomende bewegingsactiviteiten. We nemen hier de gemiddelde effectgrootte uit de literatuur, namelijk 0,30 kg/m².

5.1.2.3 Milieubaten

Op basis van onderzoek van Petruzzelli et al. (2023) en Rennert et al. (2022) schatten wij de sociale baten van een reductie in CO₂-uitstoot op €0,03 per maaltijd. Deze berekening vertrekt van een gemiddelde uitstoot van 1,69 kg CO₂ per standaardmaaltijd, een 12% reductie door het aanbieden van meer duurzamere voeding (Petruzzelli et al., 2023), en een sociale kost van €159,55 per ton CO₂-uitstoot (Rennert et al., 2022).

De literatuur geeft geen aanwijzingen dat warme schoolmaaltijden zonder specifieke aandacht voor duurzaamheid meer of minder CO₂-uitstoot genereren dan een typische meegebrachte lunch van thuis. Hierdoor wordt de milieuwinst volledig toegewezen aan het integreren van duurzame voedingscomponenten binnen de schoolmaaltijden (scenario's 3 en 4).

De uitstootreductie wordt toegepast op alle 814.388 lagereschoolkinderen in België gedurende een volledig (school)jaar, waarbij op 145 dagen maaltijden per jaar worden aangeboden.

5.2 Scenario 1: een warme maaltijd voor elk kind

5.2.1 Inleiding

De scholen die in ons onderzoek werden geïnterviewd, geven doorgaans prioriteit aan het aanbieden van gezonde maaltijden, met een sterke focus op groenten en fruit. Om een realistische kosteninschatting te maken van schoolmaaltijden zonder gezondheidsfocus,⁸ is het noodzakelijk om het prijsverschil tussen gezonde en minder gezonde voeding mee in rekening te brengen.

Uit verschillende studies blijkt dat gezonde voeding gemiddeld duurder is dan minder gezonde alternatieven, zowel voor volwassenen als voor kinderen (Drewnowski et al., 2004; Rao et al., 2013; Rydén & Hagfors, 2011; Schröder et al., 2006). Zo tonen Schröder et al. (2006) aan dat personen met een gezonder dieet dagelijks €1,20 tot €1,40 meer uitgaven aan voeding. Drewnowski et al. (2004) stellen vast dat diëten rijk aan vet, suiker en granen gepaard gingen met een kostenbesparing van €0,05 tot €0,40 per 100 gram voeding, terwijl elke extra 100 gram groenten en fruit de dagelijkse uitgaven verhoogde met €0,18 tot €0,29. In een grootschalige literatuurstudie berekenen Rao et al. (2013) dat extreem gezonde voedingspatronen gemiddeld €1,28 (€0,87 tot €1,69)⁹ per dag duurder zijn dan zeer ongezonde diëten. Vooral bij vlees en eiwitrijke producten waren de prijsverschillen uitgesproken: gezondere opties kosten gemiddeld €0,25 per portie meer dan hun minder gezonde tegenhangers.

Uit onze eigen berekeningen - scenario 1 hieronder - blijkt dat de kostprijs van een schoolmaaltijd zonder specifieke aandacht voor gezondheid ongeveer €0,60 per maaltijd per kind lager ligt dan die van gezonde alternatieven. Dit prijsverschil sluit aan bij wetenschappelijke literatuur voor België, waarin wordt berekend dat gezonde maaltijden, die voldoen aan de richtlijn voor dagelijkse groente-inname, gemiddeld ongeveer 20% duurder zijn dan maaltijden die niet aan deze richtlijn voldoen (Vandevijvere et al., 2021). Tijdens onze interviews met scholen en cateraars werd een gemiddelde voedselkost van €3,70 per gezonde maaltijd per leerling gerapporteerd. Wanneer we dit bedrag (€3,70) delen door 1,20 (het 20%-verschil), komen we uit op €3,08 voor een maaltijd zonder aandacht voor gezondheid, wat resulteert in een prijsverschil van ongeveer €0,60 per maaltijd.

⁸ Merk op dat het hier niet noodzakelijk om ongezonde voeding gaat. Er wordt echter geen specifieke aandacht besteed aan het naleven van richtlijnen voor gezonde voeding.

⁹ Het prijsverschil in het artikel is uitgedrukt in dollar. De omrekening naar euro houdt rekening met de wisselkoers op 7 november 2025.

5.2.2 Cijfermateriaal

Tabel 1. Baten-kosten ratio: Scenario 1

	Baten voor alle lagere- school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Kosten voor alle lagere- school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Baten-kosten ratio
Scenario 1	€ 590,8	€ 576,3	1,025

Tabel 2. Kosten: Scenario 1

	Gemiddelde kostprijs per maaltijd per lagere- schoolkind (€)	Kosten voor alle lagere-school- kinderen in België per jaar (miljoen €)*	Procentueel aandeel kostenpost binnen totale kostprijs (%)	Omschrijving
Voeding: Bedrag dat de school betaalt aan de cateraar (inclusief ingrediënten, transport, personeelskosten en overhead van de cateraar).	€ 3,13	€ 370,1	64,2	De gemiddelde voedselkost is berekend op basis van informatie uit interviews met scholen en cateraars. Deze kost vertegenwoordigt het bedrag dat de school betaalt voor de voeding. Personeelskosten bij cateraars, landbouwers en andere betrokken partijen zijn hierin inbegrepen.
Personeel: Kosten voor vrijwilligers en extra schoolpersoneel (leerkrachten, administratie, poets hulp) om maaltijden te voorzien.	€ 1,48	€ 175,3	30,4	De gemiddelde personeelskost voor scholen, gebaseerd op informatie uit interviews met scholen en op online beschikbare gegevens over loonschalen en anciënniteit.
Materiaal: Uitgaven voor materiaal zoals borden, bestek, inox tafels en koelkasten.	€ 0,05	€ 6,4	1,1	Voor "Meubilair en machines" werd een termijn van 10 jaar gehanteerd: 10 jaar tegen 10% per jaar. Voor "Klein materiaal" (zoals borden en bestek) werd een termijn van 3 jaar gehanteerd: 3 jaar tegen 33% per jaar.
Andere: Overige kosten, zoals afvalverwerking en bijkomende energie- en nutsvoorzieningen.	€ 0,21	€ 24,4	4,2	
Totaal (alle)	€ 4,88	€ 576,3	100	

Noot. * Totale kostprijs gebaseerd op 145 dagen per schooljaar waarop maaltijden worden voorzien en 814 388 lagerschoolkinderen (World Bank Open Data, 2023). Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de kosten, zie Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'.

Tabel 3. Baten: Scenario 1

	Gemiddelde lange termijn baten per lagere- schoolkind per maaltijd (€)	Lange termijn baten voor alle lagere- schoolkinderen in België per jaar (miljoen €)	Procentueel aandeel baat binnen totale baten (%)	Omschrijving
Economie (inkomen)	€ 5,00	€ 590,8	100,0	Dit is de maatschappelijke baat (via hogere inkomsten voor de overheden via belastingen en sociale bijdragen op inkomsten) door de stijging van levenslange inkomsten met 1,5% voor alle lagerschoolkinderen.
Gezondheid	€ 0,00	€ 0,0	0,0	Er is geen bewijs dat een schoolmaaltijd zonder aandacht voor gezondheid een meerwaarde biedt ten opzichte van het niet aanbieden van een schoolmaaltijd.
Milieu/ecologie	€ 0,00	€ 0,0	0,0	Er is geen bewijs dat een schoolmaaltijd zonder aandacht voor duurzaamheid een meerwaarde biedt ten opzichte van het niet aanbieden van een schoolmaaltijd.
Totaal (alle)	€ 5,00	€ 590,8	100	

Noot. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de baten, zie Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'.

5.2.3 Conclusie

Onze analyse suggereert dat het aanbieden van warme maaltijden – zonder focus op gezonde voeding of de duurzaamheid van het aanbod – aan alle lagereschoolkinderen in België op lange termijn een break-even operatie is. De gemiddelde baat bedraagt ongeveer €5 per maaltijd, tegenover een gemiddelde kostprijs per maaltijd net onder €5 (ongeveer €4,90). Dit betekent dat elke geïnvesteerde euro op lange termijn (40 jaar) ongeveer één euro kan opleveren. Hoewel de financiële return beperkt is, wijst dit op een mogelijk financieel neutrale, maar maatschappelijk interessante investering.

5.3 Scenario 2: een gezonde, warme maaltijd voor elk kind

5.3.1 Inleiding

Zoals beschreven in scenario 1 geven de scholen die voor dit onderzoek werden geïnterviewd vele gevallen prioriteit aan het aanbieden van *gezonde* warme maaltijden. Daarbij ligt de nadruk vooral op een voldoende groot aandeel groenten en fruit en op een evenwichtige verhouding tussen eiwitten, groenten en koolhydraten. In dit scenario werken we deze veelvoorkomende vorm van maaltijdvoorziening uit en berekenen we de bijbehorende kosten en baten.

5.3.2 Cijfermateriaal

Tabel 4. Baten-kosten ratio: Scenario 2

	Baten voor alle lagere-school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Kosten voor alle lagere-school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Baten-kosten ratio
Scenario 2	€ 1 190,0	€ 647,2	1,839

Tabel 5. Kosten: Scenario 2

	Gemiddelde kostprijs per maaltijd per lagere-schoolkind (€)	Kosten voor alle lagere-school-kinderen in België per jaar (miljoen €)*	Procentueel aandeel kostenpost binnen totale kostprijs (%)	Omschrijving
Voeding: Bedrag dat de school betaalt aan de cateraar (inclusief ingrediënten, transport, personeelskosten en overhead van de cateraar).	€ 3,73	€ 441,0	68,1	De gemiddelde voedselkost is berekend op basis van informatie uit interviews met scholen en cateraars. Deze kost vertegenwoordigt het bedrag dat de school betaalt voor de voeding. Personeelskosten bij cateraars, landbouwers en andere betrokken partijen zijn hierin inbegrepen.
Personeel: Kosten voor vrijwilligers en extra schoolpersoneel (leerkrachten, administratie, poets hulp) om maaltijden te voorzien.	€ 1,48	€ 175,3	27,1	De gemiddelde personeelskost voor scholen, gebaseerd op informatie uit interviews met scholen en op online beschikbare gegevens over loonschalen en anciënniteit.
Materiaal: Uitgaven voor materiaal zoals borden, bestek, inox tafels en koelkasten.	€ 0,05	€ 6,4	1,0	Voor "Meubilair en machines" werd een termijn van 10 jaar gehanteerd: 10 jaar tegen 10% per jaar. Voor "Klein materiaal" (zoals borden en bestek) werd een termijn van 3 jaar gehanteerd: 3 jaar tegen 33% per jaar.
Andere: Overige kosten, zoals afvalverwerking en bijkomende energie- en nutsvoorzieningen.	€ 0,21	€ 24,4	3,8	Categorie andere incl. afvalverwerking, eventueel bijkomende kosten voor energie- en nutsvoorzieningen.
Totaal (alle)	€ 5,48	€ 647,2	100,0	

Noot. * Totale kostprijs gebaseerd op 145 dagen per schooljaar waarop maaltijden worden voorzien en 814 388 lagere-schoolkinderen (World Bank Open Data, 2023). Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de kosten, zie *Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'*.

Tabel 6. Baten: Scenario 2

	Gemiddelde lange termijn baten per lagere-schoolkind per maaltijd (€)	Lange termijn baten voor alle lagere-schoolkinderen in België per jaar (miljoen €)	Procentueel aandeel baat binnen totale baten (%)	Omschrijving
Economie (inkomen)	€ 10,01	€ 1 181,5	99,3	Dit is de maatschappelijke baat (via hogere inkomsten voor de overheden via belastingen en sociale bijdragen op inkomsten) door de stijging van levenslange inkomsten met 3% voor alle lagereschoolkinderen.
Gezondheid	€ 0,07	€ 8,5	0,7	Dit zijn de geschatte monetaire baten verbonden aan een gezondere BMI bij lagereschoolkinderen met overgewicht of obesitas, gebaseerd op een BMI-daling van 0,20 kg/m ² voor 203 597 kinderen.
Milieu/ecologie	€ 0,00	€ 0,0	0,0	Er is geen bewijs dat een schoolmaaltijd zonder aandacht voor duurzaamheid een meerwaarde biedt ten opzichte van het niet aanbieden van een schoolmaaltijd.
Totaal (alle)	€ 10,08	€ 1 190,0	100	

Noot. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de baten, zie *Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'*.

5.3.3 Conclusie

Onze analyse suggereert dat het aanbieden van warme, gezonde maaltijden aan alle lagereschoolkinderen in België op lange termijn een positieve return kan opleveren. De gemiddelde baat bedraagt ongeveer €10 per maaltijd, tegenover een gemiddelde kostprijs rond €5,50. Dit betekent dat elke geïnvesteerde euro op termijn (40 jaar) ongeveer kan €1,84 opleveren.

5.4 Scenario 3: een gezonde en duurzame warme maaltijd voor elk kind

5.4.1 Inleiding

Duurzame voedingsmiddelen zijn typisch duurder dan niet duurzame varianten, omdat deze producten een eerlijke vergoeding voor boeren waarborgen en de kosten van milieudiensten die door landbouwproductie worden geleverd in de prijs opnemen (WWF, 2021). Dit werd ook weerspiegeld in de interviews met cateraars, die aangeven dat biologische maaltijden gemiddeld €0,47 per maaltijd duurder zijn dan de gewone gezonde maaltijden. Hoewel deze meerkost typisch wordt geassocieerd met biologische maaltijden, wijst het WWF er wel op dat duurzaam eten (mits een geoptimaliseerd dieet incl. lagere consumptie van snacks, frisdrank, vlees en melkproducten) niet duurder hoeft te zijn voor Belgische gezinnen (WWF, 2021).

Academisch onderzoek bevestigt dit, en concludeert dat een lagere consumptie van bepaalde voedingssoorten een kostenreductie voor de maatschappij kan betekenen (Petruzzelli et al., 2023). Concreet vonden Petruzzelli et al. (2023) dat een gemiddelde schoolmaaltijd circa 1,69 kg CO₂-equivalent uitstoot. Door de samenstelling te verduurzamen, bijvoorbeeld door minder dierlijke producten te gebruiken, blijft de voedingskwaliteit behouden en ontstaan aanzienlijke milieu- en economische voordelen. De impact op de uitstoot varieert per interventie: rundvlees en zuivel minimaliseren, verlaagt de uitstoot met 22%, het beperken van varkens- en pluimveeproducten verhoogt deze licht (+2%), het volledig schrappen van vlees en zuivel reduceert uitstoot met 12%, en meer peulvruchten zorgt eveneens voor een daling van 12%. Rennert et al. (2022) schatten de sociale kosten van CO₂-uitstoot op \$185 per ton (2020, VS dollars), ongeveer €160 per ton.¹⁰ Dit betekent dat een duurzamere maaltijd een voordeel oplevert van circa €0,03 per maaltijd (uitgaande van 1,69 kg CO₂ per conventionele maaltijd en een 12%-reductie in uitstoot voor duurzame voeding).

In deze kostenraming houden we rekening met gelijkaardige maaltijden zonder lagere consumptie van onder andere vlees- en melkproducten. We rekenen daarom een meerkost aan voor duurzame maaltijden van €0,47 per maaltijd. Deze meerkost voor duurzame schoolmaaltijden is gebaseerd op informatie uit interviews met cateraars.

¹⁰ Omrekening naar euro houdt rekening met de wisselkoers op 11 november 2025.

5.4.2 Cijfermateriaal

Tabel 7. Baten-kosten ratio: Scenario 3

	Baten voor alle lagere- school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Kosten voor alle lagere- school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Baten-kosten ratio
Scenario 3	€ 1 193,9	€ 702,1	1,700

Tabel 8. Kosten: Scenario 3

	Gemiddelde kostprijs per maaltijd per lagere- schoolkind (€)	Kosten voor alle lagere-school- kinderen in België per jaar (miljoen €)*	Procentueel aandeel kostenpost binnen totale kostprijs (%)	Omschrijving
Voeding: Bedrag dat de school betaalt aan de cateraar (inclusief ingrediënten, transport, personeelskosten en overhead van de cateraar).	€ 4,20	€ 495,9	70,6	De gemiddelde voedselkost (incl. meerkost voor duurzame schoolmaaltijden) is berekend op basis van informatie uit interviews met scholen en cateraars. Deze kost vertegenwoordigt het bedrag dat de school betaalt voor de voeding. Personeelskosten bij cateraaars, landbouwers en andere betrokken partijen zijn hierin inbegrepen.
Personeel: Kosten voor vrijwilligers en extra schoolpersoneel (leerkrachten, administratie, poets hulp) om maaltijden te voorzien.	€ 1,48	€ 175,3	25,0	De gemiddelde personeelskost voor scholen, gebaseerd op informatie uit interviews met scholen en op online beschikbare gegevens over loonschalen en anciënniteit.
Materiaal: Uitgaven voor materiaal zoals borden, bestek, inox tafels en koelkasten.	€ 0,05	€ 6,4	0,9	Voor "Meubilair en machines" werd een termijn van 10 jaar gehanteerd: 10 jaar tegen 10% per jaar. Voor "Klein materiaal" (zoals borden en bestek) werd een termijn van 3 jaar gehanteerd: 3 jaar tegen 33% per jaar.
Andere: Overige kosten, zoals afvalverwerking en bijkomende energie- en nutsvoorzieningen.	€ 0,21	€ 24,4	3,5	Categorie andere incl. afvalverwerking, eventueel bijkomende kosten voor energie- en nutsvoorzieningen.
Totaal (alle)	€ 5,95	€ 702,1	100,0	

Noot. * Totale kostprijs gebaseerd op 145 dagen per schooljaar waarop maaltijden worden voorzien en 814 388 lagerschoolkinderen (World Bank Open Data, 2023). Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de kosten, zie *Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'*.

Tabel 9. Baten: Scenario 3

	Gemiddelde lange termijn baten per lagere-schoolkind per maaltijd (€)	Lange termijn baten voor alle lagere-schoolkinderen in België per jaar (miljoen €)	Procentueel aandeel baat binnen totale baten (%)	Omschrijving
Economie (inkomen)	€ 10,01	€ 1 181,5	99,0	Dit is de maatschappelijke baat (via hogere inkomsten voor de overheden via belastingen en sociale bijdragen op inkomsten) door de stijging van levenslange inkomsten met 3% voor alle lagereschoolkinderen.
Gezondheid	€ 0,07	€ 8,5	0,7	Dit zijn de geschatte monetaire baten verbonden aan een gezondere BMI bij lagereschoolkinderen met overgewicht of obesitas, gebaseerd op een BMI-daling van 0,20 kg/m ² voor 203 597 kinderen.
Milieu/ecologie	€ 0,03	€ 3,8	0,3	Dit zijn de geschatte monetaire baten verbonden aan het aanbieden van duurzame warme maaltijden. We houden hierbij rekening met 145 warme maaltijden per leerling per schooljaar.
Totaal (alle)	€ 10,11	€ 1 193,9	100	

Noot. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de baten, zie *Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'*.

5.4.3 Conclusie

Onze analyse suggereert dat het aanbieden van warme, gezonde en duurzame maaltijden aan alle lagereschoolkinderen in België op lange termijn een positieve return kan opleveren. De gemiddelde baat bedraagt ongeveer €10 per maaltijd, tegenover een gemiddelde kostprijs rond €6. Dit betekent dat elke geïnvesteerde euro op termijn (40 jaar) ongeveer kan €1,70 opleveren.

Hoewel scenario 2 (met een ratio van 1,8) op basis van de cijfers iets gunstiger lijkt dan scenario 3 (ratio 1,7), willen we benadrukken dat duurzame maaltijden bijkomende baten kunnen opleveren die momenteel niet becijferd zijn. Investeren in duurzaamheid kan bijdragen aan een bewustere voedselconsumptie, een lagere ecologische voetafdruk en een grotere sociale verantwoordelijkheid. Deze effecten kunnen op hun beurt toekomstige generaties beïnvloeden in hun voedingspatroon en levensstijl. Hoewel dergelijke indirecte effecten moeilijk in euro's uit te drukken zijn, vertegenwoordigen ze een aanzienlijke maatschappelijke waarde op lange termijn.

5.5 Scenario 4: een gezonde en duurzame warme maaltijd voor elk kind mét multicomponentenaanpak

5.5.1 Inleiding

De multicomponentenaanpak omvat een brede strategie die verschillende elementen combineert om zowel gezondheid als duurzaamheid te versterken. Daarbij gaat het doorgaans om initiatieven rond beweging, gezondheidseducatie, voedingseducatie, psychosociaal welzijn en andere maatregelen die het algemeen welbevinden van kinderen op school ondersteunen. Uit de literatuur blijkt dat dergelijke geïntegreerde aanpakken substantieel kunnen bijdragen aan blijvende baten van schoolmaaltijden: ze verbeteren niet alleen de voedingskwaliteit, maar stimuleren ook gedragsverandering op langere termijn.

In dit scenario wordt de multicomponentenaanpak verder geconcretiseerd en worden de bijbehorende maatschappelijke kosten en baten in kaart gebracht. De schooldirecties die we interviewden, benadrukten het belang dat kinderen vaardigheden en kennis opdoen rond voeding (vooral groenten en fruit) en tafelgewoonten. Een beperkt aantal scholen, vooral in grootstedelijke context, investeert ook expliciet en structureel in een multicomponentenaanpak. Dit betekent dat gezondheids- of voedingslessen een duidelijke plaats krijgen in het curriculum en mogelijk worden verbonden aan extra bewegingsmogelijkheden. Hoewel er in België nog groeipotentieel is voor deze veelzijdige aanpak, beschikken we dankzij zowel de interviews als de beschikbare onderzoeksliteratuur over voldoende informatie om een inschatting te maken van de baten-kostenratio.

5.5.2 Cijfermateriaal

Tabel 10. Baten-kosten ratio: Scenario 4

	Baten voor alle lagere- school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Kosten voor alle lagere- school-kinderen in België per jaar (miljoen €)	Baten-kosten ratio
Scenario 4	€ 1 198,1	€ 702,1	1,707

Tabel 11. Kosten: Scenario 4

	Gemiddelde kostprijs per maaltijd per lagere- schoolkind (€)	Kosten voor alle lagere-school- kinderen in België per jaar (miljoen €)*	Procentueel aandeel kostenpost binnen totale kostprijs (%)	Omschrijving
Voeding: Bedrag dat de school betaalt aan de cateraar (inclusief ingrediënten, transport, personeelskosten en overhead van de cateraar).	€ 4,20	€ 495,9	70,6	De gemiddelde voedselkost (incl. meerkost voor duurzame schoolmaaltijden) is berekend op basis van informatie uit interviews met scholen en cateraars. Deze kost vertegenwoordigt het bedrag dat de school betaalt voor de voeding. Personeelskosten bij cateraars, landbouwers en andere betrokken partijen zijn hierin inbegrepen.
Personeel: Kosten voor vrijwilligers en extra schoolpersoneel (leerkrachten, administratie, poets hulp) om maaltijden te voorzien.	€ 1,48	€ 175,3	25,0	De gemiddelde personeelskost voor scholen, gebaseerd op informatie uit interviews met scholen en op online beschikbare gegevens over loonschalen en anciënniteit. Uit de interviews blijkt dat het combineren van schoolmaaltijden met een multicomponentenaanpak doorgaans geen extra personeelskosten impliceert. Hetzelfde personeel wordt ingezet, zij vullen hun taken wel anders in.
Materiaal: Uitgaven voor materiaal zoals borden, bestek, inox tafels en koelkasten.	€ 0,05	€ 6,4	0,9	Voor "Meubilair en machines" werd een termijn van 10 jaar gehanteerd: 10 jaar tegen 10% per jaar. Voor "Klein materiaal" (zoals borden en bestek) werd een termijn van 3 jaar gehanteerd: 3 jaar tegen 33% per jaar. Uit de interviews blijkt dat het combineren van schoolmaaltijden met een multicomponentenaanpak doorgaans geen extra materiaalkosten impliceert.
Andere: Overige kosten, zoals afvalverwerking en bijkomende energie- en nutsvoorzieningen.	€ 0,21	€ 24,4	3,5	Categorie andere incl. afvalverwerking, eventueel bijkomende kosten voor energie- en nutsvoorzieningen.
Totaal (alle)	€ 5,95	€ 702,1	100	

Noot. * Totale kostprijs gebaseerd op 145 dagen per schooljaar waarop maaltijden worden voorzien en 814 388 lagere schoolkinderen (World Bank Open Data, 2023). Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de kosten, zie *Hoofdstuk 5* 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'.

Tabel 12. Baten: Scenario 4

	Gemiddelde lange termijn baten per lagere-schoolkind per maaltijd (€)	Lange termijn baten voor alle lagere-schoolkinderen in België per jaar (miljoen €)	Procentueel aandeel baat binnen totale baten (%)	Omschrijving
Economie (inkomen)	€ 10,01	€ 1 181,5	98,6	Dit is de maatschappelijke baat (via hogere inkomsten voor de overheden via belastingen en sociale bijdragen op inkomsten) door de stijging van levenslange inkomsten met 3% voor alle lagereschoolkinderen.
Gezondheid	€ 0,11	€ 12,8	1,1	Dit zijn de geschatte monetaire baten verbonden aan een gezondere BMI bij lagereschoolkinderen met overgewicht of obesitas, gebaseerd op een BMI-daling van 0,30 kg/m ² voor 203 597 kinderen.
Milieu/ecologie	€ 0,03	€ 3,8	0,3	Dit zijn de geschatte monetaire baten verbonden aan het aanbieden van duurzame warme maaltijden. We houden hierbij rekening met 145 warme maaltijden per leerling per schooljaar.
Totaal (alle)	€ 10,15	€ 1 198,1	100	

Noot. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de berekening van de baten, zie *Hoofdstuk 5 'Kosten en baten meegenomen in de scenario's'*.

5.5.3 Conclusie

Onze analyse suggereert dat het aanbieden van warme, gezonde en duurzame maaltijden aan alle lagere schoolkinderen in België gecombineerd met een multicomponentenaanpak op lange termijn een positieve return kan opleveren. De gemiddelde baat bedraagt ongeveer €10 per maaltijd, tegenover een gemiddelde kostprijs rond €6. Dit betekent dat elke geïnvesteerde euro op termijn (40 jaar) ongeveer kan €1,70 opleveren.

Ondanks een klein additioneel gezondheidseffect, genereert dit scenario dus een baten-kosten ratio gelijk aan een scenario zonder de multicomponentenaanpak (scenario 3). Niettemin, is het belangrijk te benadrukken dat een multicomponentenaanpak bijkomende baten en kosten kan genereren die momenteel niet volledig konden worden becijferd.

Ten eerste is het mogelijk dat de indirecte baten van de multicomponentenaanpak in onze analyse worden onderschat. Zo zou een verdere verbetering van de BMI (en dus de gezondheidstoestand van leerlingen) kunnen leiden tot hogere levenslange inkomsten, wat aanzienlijke bijkomende economische baten kan betekenen. Het cijfermateriaal ontbreekt echter om deze extra baten te kwantificeren. De literatuur over het effect van schoolmaaltijden op levenslange inkomsten is beperkt: de studie van Lundborg et al. (2022) is tot op heden de enige die dit verband heeft becijferd. In deze Zweedse studie werd vastgesteld dat leerlingen die gedurende hun volledige lagere schoolperiode toegang hadden tot voedzame, gratis schoolmaaltijden, gemiddeld 3% hogere levenslange inkomsten realiseren. Deze analyse houdt echter geen rekening met een aanvullende multicomponentenaanpak. Daardoor kunnen eventuele extra baten, hoewel plausibel, op dit moment niet worden ingeschat.

Ten tweede kunnen de kosten eveneens een onderschatting vormen. Hoewel de geïnterviewde scholen aangaven dat zij sowieso investeren in voedingseducatie en dat het nodige materiaal doorgaans al beschikbaar is, sluit dit niet uit dat de kosten kunnen stijgen wanneer een meer doorgedreven of structureel ingebodde multicomponentenaanpak wordt ingevoerd. Een intensievere aanpak kan bijvoorbeeld bijkomende training, uitbreiding of actualisatie van lesmateriaal, of extra coördinatie-inspanningen met zich meebrengen. Daardoor bestaat de mogelijkheid dat de werkelijke kost alsnog hoger uitvalt dan in de huidige berekeningen werd meegenomen.

6 MAALTIJDENBELEID IN DE PRAKTIJK: HOE PAKKEN DEZE SCHOLEN HET AAN?

Tot zover lag de focus vooral op analyses van beleidsmodellen, maatregelen en scenario's, zonder het verhaal op schoolniveau expliciet centraal te stellen. Nochtans zijn de voorgaande hoofdstukken gedeeltelijk gebaseerd op interviews en locatiebezoeken bij scholen in België (cf. hoofdstuk 2). We spraken met verschillende schooldirecties die ons hun aanpak van schoolmaaltijden toelichtten, ons rondleidden in eetzaal en keuken, en ons in contact brachten met leerkrachten, administratief personeel en cateraars.

In de volgende drie kaderstukjes bieden we een kleine inkijk in drie concrete schoolpraktijken. Het gaat om geanonimiseerde casebeschrijvingen die illustreren hoe verschillende scholen schoolmaaltijden organiseren, realiseren en financieren. Deze cases zijn geenszins representatief voor de aanpak van scholen in België, maar dienen louter als 'vignetten' ter illustratie van de voorgaande analyses.

6.1 Praktijkcase 1

We spraken met de twee directeurs van een stedelijke basisschool met een sociaal en cultureel zeer diverse leerlingpopulatie, waaronder veel kinderen uit kwetsbare gezinssituaties en met een hoge instroom van anderstalige nieuwkomers. De school, gelegen in een Vlaamse centrumstad, beschikt, aldus de directie, over beperkte eigen middelen en werkt binnen een complex subsidiemodel waarin de lokale (stedelijke) overheid een cruciale rol speelt.

Sinds meerdere jaren organiseert de school gratis, vegetarische warme schoolmaaltijden voor alle kleuters, als structureel onderdeel van het eigen pedagogisch project. De maaltijden worden door een cateraar geleverd en in de klas genuttigd (niet in een refter), met het oog op rust, nabijheid en integratie in het klasgebeuren. Wat opvalt: de maaltijden zijn expliciet opgevat als een educatieve maaltijd. Ze worden ingezet om te werken aan gezondheid, zelfstandigheid, sociale vaardigheden, tafelmanieren, smaakontwikkeling en duurzaamheidsbewustzijn. Leerkrachten eten mee en fungeren als rolmodel. De aanpak van de school steunt dus op een multicomponentenmodel, waarbij schoolmaaltijden worden verbonden met leerdoelen, wereldoriëntatie, gedragsvorming en dagelijkse routines (opdienen, eten, afronden, opruimen). Operationeel werkt de school samen met een cateraar uit de sociale economie voor de bereiding en levering van de maaltijden. De school staat zelf in voor begeleiding, organisatie en afwas, ondersteund door personeel en vrijwilligers.

Belangrijke succesfactoren zijn volgens de directeurs het collectieve en niet-stigmatiserende karakter van de aanpak (eigen aan de zgn. universele aanpak), de eenvoud van één uniforme maaltijd, de sterke pedagogische verankering, voldoende personele ondersteuning en stabiele subsidiëring. De directeurs zijn erg enthousiast over hun aanpak en rapporteren positieve effecten op eetgedrag, vitaliteit, sociale interactie en oudertevredenheid.

Ze benadrukken tegelijk de kwetsbaarheid van de hele aanpak. Die kwetsbaarheid is voornamelijk financieel: de schoolmaaltijden worden hoofdzakelijk gefinancierd via externe subsidies, met het lokale beleidsniveau als belangrijkste financier, terwijl de school zelf instaat voor een aanzienlijk deel van de personeels- en organisatiekosten. De aanpak is financieel niet houdbaar is zonder stabiele en meerjarige subsidiëring, zo zeggen de directeurs.

6.2 Praktijkcase 2

We spraken met de directrice van basisschool in een eerder landelijke regio in Vlaanderen. Haar school heeft een gemengde leerlingenpopulatie, waaronder een beperkt maar toch aanzienlijk aandeel kansarme en (verborgen) kwetsbare gezinnen. Er zijn weinig echt lege brooddozen, vertelt de directrice, maar wel signalen van onevenwichtige voeding. De school werkt nauw samen met lokale welzijnspartners en de gemeente om non-take-up van ondersteuning te vermijden.

De school biedt dagelijks warme maaltijden en optioneel soep aan, waarbij ouders kinderen maandelijks inschrijven en flexibel kunnen annuleren. De warme maaltijd is klassiek samengesteld (vlees/vis, maar geen standaard vegetarisch aanbod), wel met aandacht voor dieetnoden. Net als in praktijkcase 1 wordt samen eten expliciet gezien als een pedagogisch en sociaal moment, met focus op tafelmanieren, zelfstandigheid en gedeelde verantwoordelijkheid.

De maaltijden zijn niet gratis. De voedingskost wordt quasi volledig doorgerekend aan ouders, weliswaar zonder winstmarge voor de school. De school draagt de aanzienlijke personeels- en organisatiekosten (toezicht, afwas, administratie, infrastructuur) zelf, aangevuld met vrijwilligers en occasionele externe steun. Het engagement van personeel en vrijwilligers, en de sterke lokale netwerken met gemeente en middenveldorganisaties, beschouwt de directrice als erg belangrijk voor haar aanpak. Ondersteunende sociale partners zijn niet enkel organisatorisch belangrijk, maar evenzeer belangrijk in financiële zin (giften e.d.m.). Voor kinderen en ouders met betalingsproblemen poogt de school zelf een oplossing te bieden.

6.3 Praktijkcase 3

We spraken met de directeur van een relatief kleine basisschool in Wallonië. De school telt 165 leerlingen, verdeeld over 9 klassen. Het gaat om een school met een eerder beperkte schaal en een gemengde leerlingenpopulatie, in een eerder landelijke context. De school heeft historisch gezien steeds moeilijkheden ondervonden om schoolmaaltijden volledig betaald te krijgen, zelfs in periodes waarin de tarieven al sterk verlaagd waren (€1,35 in de kleuterschool en €2 in de lagere school). Veel kinderen brachten daarom een eigen lunch mee. Volgens de directeur is dat vandaag nog steeds het geval, maar verschilt de context: het meenemen van boterhammen gebeurt nu vooral uit keuze, en minder uitgesproken om financiële redenen.

Op basis van haar socio-economische index komt de school sinds kort in aanmerking voor ondersteuning van de centrale overheid voor het aanbieden van gezonde en duurzame warme schoolmaaltijden (cf. case 'Décret repas' – bijlage 1). De school stapte in op een projectoproep en ontvangt subsidies die jaarlijks worden toegekend. Sinds de start van het project – de school bevindt zich momenteel in het tweede schooljaar – moet zij voldoen aan een duidelijk lastenboek dat inzet op gezonde voeding, met meer groenten en plantaardige eiwitten, en met aandacht voor lokale en/of biologische producten. De school organiseert nu warme maaltijden zonder voorafgaande reservatie: leerkrachten polsen dagelijks bij de leerlingen of zij gebruikmaken van de warme maaltijd. Ondanks de positieve houding van de school en het engagement van het team is er tot op heden nog geen significante stijging vastgesteld in het aantal kinderen dat effectief deelneemt aan de warme maaltijden. De directeur benadrukt dat gedragsverandering tijd vraagt en dat het project zich nog in een opstart- en verankeringsfase bevindt.

De schoolleiding is uitgesproken enthousiast over het project, vooral omwille van de educatieve meerwaarde. De warme maaltijd wordt niet uitsluitend als een logistieke of sociale maatregel gezien, maar ook als een pedagogische hefboom. Leerkrachten worden aangemoedigd om in de klas aandacht te besteden aan gezonde en duurzame voeding. Volgens de directeur beginnen deze inspanningen zichtbaar effect te hebben: kinderen stellen steeds vaker vragen over de herkomst van ingrediënten en tonen interesse in lokale productie.

Samengevat toont deze praktijkcase hoe een kleinere Waalse school, met een beperkte schaal en een voorgeschiedenis van betalingsproblemen rond schoolmaaltijden, via gerichte overheidssteun – een externe

prikkel dus - inzet op gezonde en duurzame voeding. Hoewel de participatiegraad in warme maaltijden voorlopig stabiel blijft, rapporteert de school al duidelijke educatieve effecten en een groot intern draagvlak voor het project.

7 CONCLUSIE

Dit onderzoeksrapport ging over de kosten en baten van schoolmaaltijden. Om verschillende redenen is dit een interessant thema op een belangrijk moment.

Op verschillende fora en beleidsniveaus in België vormt de organisatie, betaalbaarheid en impact van schoolmaaltijden het onderwerp van intens beleidsdebat. Zoals in **hoofdstuk 2** van dit rapport wordt aangegeven, hebben deze beleidsdiscussies betrekking op uiteenlopende aspecten. Het gaat om operationele vragen over de wijze waarop schoolmaaltijden het best worden georganiseerd, om governance vraagstukken over de verdeling van verantwoordelijkheden en rollen, en om budgettaire afwegingen over de inzet van middelen. Daarnaast spelen ook meer fundamentele en politieke discussies een rol, onder meer over gelijke onderwijskansen, kosteloos onderwijs en de rol van overheden (en ook scholen) in de aanpak van kinderarmoede. Onder invloed van deze debatten is het beleid rond schoolmaaltijden op alle beleidsniveaus in volle ontwikkeling: discussies lopen en nieuwe (subsidie)maatregelen worden uitgetoetst en ook weer in vraag gesteld. Tegen deze beleidscontext beoogt dit onderzoek een wetenschappelijk onderbouwde bijdrage te leveren aan het debat.

Naast het oplopende beleidsdebat zijn er ook al veel maatregelen, beleidsprogramma's en projecten die in de praktijk werden uitgerold en waar interessante lessen uit te trekken zijn. In de bijlage bij dit rapport geven we inzicht in vijftien initiatieven rond schoolmaaltijden in binnen- en buitenland. Het gaat om cases die sterk van elkaar verschillen: van nationale subsidiemaatregelen en wetten tot meer regionale samenwerkingsinitiatieven. De cross-caseanalyse in **hoofdstuk 3** maakt duidelijk dat landen en regio's uiteenlopende aanpakken kiezen, vaak vertrekkend vanuit verschillende motieven. De diversiteit aan cases toont aan dat er geen uniforme oplossing bestaat en dat elke context een aanpak vraagt die aansluit bij de bestuurlijke structuur, politieke cultuur en budgettaire mogelijkheden. Verder leren we ook dat de governance van de onderzochte initiatieven doorgaans complex is. In nagenoeg alle gevallen zijn zeker vier tot vijf types partners betrokken, veelal verspreid over verschillende beleidsniveaus. Naast de vanzelfsprekende betrokkenheid van de scholen zelf is er ook bijna altijd een engagement van gemeenten of steden – dat lijkt een constante in de cases. Uit de cases leren we ook dat een doordachte combinatie van centraal en decentraal bestuur, en van uniforme en adaptieve elementen, goed werkt. Zo kunnen nationale kwaliteitsnormen en aansluiting bij een breder strategisch plan, zoals in Frankrijk en Portugal, samengaan met financiering en uitvoering op lokaal niveau, zoals in Finland. Wat de kosten betreft, moeten we concluderen dat de prijs van een schoolmaaltijd sterk verschilt tussen landen. Dat is niet verrassend gezien de verschillen op het vlak van economie en levensstandaard. Wel valt op dat naast de kost van het eten zelf, telkens de personeels- en infrastructuurkosten een substantieel deel van de maaltijdprijs uitmaken. Op het vlak van impact tenslotte leren de cases dat een warme, volledige lunch de grootste effecten heeft op voedselzekerheid en gezondheid. Een koude lunch in combinatie met tussendoortjes kan echter een effectieve tussenstap vormen. Multicomponenteninterventies zijn doorgaans effectiever dan een loutere maaltijdinterventie, maar vragen natuurlijk ook meer inspanningen van het hele schoolteam.

Hoewel er weinig onderzoek is dat rechtstreeks aan alle cases is gelinkt, wijzen de beschikbare gegevens op overwegend positieve effecten. Ondanks deze positieve effecten kampen alle initiatieven echter ook met uitdagingen. Operationeel gaat het onder meer om onderontwikkelde kwaliteitsketens, minimumafnamehoeveelheden die voor kleine scholen moeilijk haalbaar zijn en voedselverspilling, die in sommige contexten kan oplopen tot een kwart van de maaltijden. Daarnaast zijn er, net als in België, ook in andere landen fundamentele en politieke uitdagingen merkbaar. Vaak gaan die discussies over politiek engagement en een stabiele meerjarenfinanciering (en indexering), terwijl net dat ingrediënten zijn om de cases op langere termijn te laten renderen.

Dat langetermijnperspectief is de focus van ons onderzoek in de hoofdstukken 4 en 5, waar we de kosten en baten van schoolmaaltijden (op basis van bestaande onderzoeksliteratuur) bekijken en vervolgens verschillende scenario's zelf doorrekenen (op basis van interviews en onderzoeksliteratuur). **Hoofdstuk 4** illustreert dat studies bevestigen dat investeringen in gezonde schoolmaaltijden ook internationaal steeds prominenter aanwezig zijn in het politieke debat en in beleidsinitiatieven op verschillende bestuursniveaus. Internationaal onderzoek toont ook aan dat gratis of betaalbare gezonde schoolmaaltijden veelal gepaard gaan met positieve effecten op lichamelijke gezondheid (zoals BMI en fitheid), cognitief functioneren, concentratie en taakbetrokkenheid, evenals op voedingskennis, sociale vaardigheden en sociale verbondenheid van kinderen (onder meer Golley et al., 2010; Sharma et al., 2019; Oosterhoff et al., 2020; Van Schayck et al., 2021; Zota et al., 2016). Uit de literatuur leren we verder dat de aandacht in recent onderzoek steeds meer verschuift naar de bredere systeemeffecten van schoolmaaltijdprogramma's. Nieuwe studies analyseren niet enkel de impact op leerlingen, maar ook op andere actoren binnen en rond de school. Dit bevestigt het uitgangspunt dat gezonde schoolmaaltijden kunnen fungeren als een kosteneffectieve en structurele interventie binnen een breder sociaal en preventief beleid.

In **hoofdstuk 5** becijferen we dat (afhankelijk van de variatie in het aanbod van enerzijds warme en gezonde maaltijden en anderzijds warme, gezonde én duurzame maaltijden) de gemiddelde maatschappelijke baat van een schoolmaaltijd ongeveer €10 bedraagt. Hiertegenover staat een gemiddelde kostprijs tussen €5,5 en €6. Wanneer we een periode van 40 jaar in beschouwing nemen, berekenen we een rendement van elke geïnvesteerde euro van €1,7 tot €1,8. De baten zijn daarbij meervoudig en domeinoverstijgend. Ze omvatten onder meer gezondheidswinsten door een daling van overgewicht en obesitas bij kinderen, economische baten via hogere levenslange inkomens en hogere fiscale opbrengsten, en sociale baten zoals een vermindering van armoede-indicatoren en financiële druk op gezinnen. Wanneer ook wordt ingezet op duurzame voeding, worden daarbovenop milieubaten gerealiseerd via een lagere CO₂-uitstoot; al wijst dit onderzoeksrapport er ook op dat niet alle langetermijneffecten van duurzaamheid momenteel in monetaire termen kunnen worden gevat.

Terwijl de kosten en baten van gesubsidieerde schoolmaaltijden met aandacht voor gezonde en duurzame voeding op lange termijn positief zijn, ervaren betrokken actoren zoals scholen en overheden niet onmiddellijk een grote positieve monetaire return (met uitzondering van bv. minder schorsingen). Dat blijft misschien wel dé grote uitdaging voor het realiseren van schoolmaaltijden, namelijk dat ze een grote investering vragen (op allerlei vlakken) in het *hier en nu*, maar dat de (monetaire) baten pas *vele jaren later* zichtbaar worden en bovendien niet gelijk gespreid zijn over de bevolking. Scholen investeren aanzienlijk in de organisatorische uitrol, terwijl ouders en/of overheden vooral financieel bijdragen. De baten manifesteren zich pas na verloop van tijd, voornamelijk op individueel niveau, bijvoorbeeld in de vorm van een gezondere BMI, een hogere scholingsgraad en een verhoogd inkomen. Indirect profiteren overheden hier natuurlijk ook van mee, via verhoogde belastinginkomsten en vermeden uitgaven in domeinen zoals gezondheidszorg en sociale zekerheid. Als langetermijninvestering zijn schoolmaaltijden dus duidelijk een goede keuze voor alle betrokkenen in de samenleving.

Hoewel we in de scenario's geen rekening houden met de impact van beleid op de kostprijs van maaltijden, namelijk van 6% naar 12% btw, haken we toch in de conclusie graag aan bij dat debat. De baten-kosten ratio die we berekenen in dit rapport is gunstig: de baten van het aanbieden van gezonde én duurzame warme maaltijden aan elk kind overstijgen ruimschoots de kosten. Daarom kunnen we stellen dat onze conclusies over de baten-kosten ratio niet veranderen, althans toch niet voor gezonde en duurzame warme maaltijden. We stellen echter wél vast dat de baten en kosten in het basisscenario, met name, warme maaltijden zonder aandacht voor gezonde of duurzame voeding, aan elkaar gelijk waren. Daarom verwachten we dat ná een btw-verhoging van 6% naar 12% op warme schoolmaaltijden, de kosten de baten zullen overstijgen in dat basisscenario. Vanuit een kosten-baten perspectief onderstrepen we het belang van beide componenten 'gezond' én 'duurzaam' om de baten de kosten (blijvend) te laten overstijgen.

8 KORTE SAMENVATTING

- Het beleid rond schoolmaaltijden in België is meerlagig en situeert zich op het kruispunt van onderwijs, armoedebestrijding en volksgezondheid.
- Op federaal niveau worden schoolmaaltijden vooral benaderd als instrument voor sociale inclusie via de Europese Kindgarantie en als onderdeel van breder gezondheids- en voedingsbeleid.
- De gemeenschappen volgen uiteenlopende beleidsmodellen: Vlaanderen hanteert (sinds 2025) een vrijwillig cofinancieringssysteem, terwijl de Franstalige gemeenschap inzet op de decretale ondersteuning van kwetsbare scholen. In beide landsdelen lokt de overheidssteun – in een besparingscontext – veel debat uit.
- Lokale besturen spelen een sleutelrol in de concrete uitvoering en innovatie van schoolmaaltijden, maar hun initiatieven blijven vaak afhankelijk van tijdelijke financiering en bovenlokale beleidskeuzes.
- De cross-case analyse van vijftien nationale en lokale beleidsmodellen toont aan dat schoolmaaltijden in Europa worden ingezet vanuit uiteenlopende, vaak gecombineerde doelstellingen, waaronder armoedebestrijding, kansengelijkheid, gezondheid, duurzaamheid en educatieve innovatie. In de meeste gevallen gaat het om hybride beleidsmodellen waarin meerdere motieven samenkomen.
- Een centrale spanning in het maaltijdenbeleid betreft de keuze tussen universele en selectieve systemen. Universele programma's bereiken meer leerlingen en reduceren stigmatisering en administratieve lasten, maar vergen substantiële publieke financiering en zijn politiek kwetsbaar. Selectieve systemen (gericht op kwetsbare groepen) zijn doorgaans kostenefficiënter.
- De cases tonen grote variatie in schaal, kwaliteitsstandaarden, governance en financiering, waarbij nationaal wettelijk verankerde programma's sterker scoren op duurzaamheid, coherentie en bereik dan vrijwillige of projectmatige initiatieven.
- De wetenschappelijke literatuur wijst erop dat schoolmaaltijden gepaard gaan met aanzienlijke directe kosten (voeding, personeel, infrastructuur en logistiek), maar tegelijk duidelijke maatschappelijke baten genereren op micro-, meso- en macroniveau. Deze baten situeren zich vooral in verbeterde gezondheid, schoolprestaties en welbevinden van leerlingen, met op lange termijn positieve effecten op onderwijsloopbanen, arbeidsmarktuitkomsten en sociale gelijkheid.
- Kosten-batenanalyses uit binnen- en buitenland tonen aan dat schoolmaaltijden zich doorgaans pas op middellange tot lange termijn terugverdienen. Voor welvarende landen varieert de geraamde baten-kostenratio meestal tussen ongeveer 1,7 en 4,8, afhankelijk van het tijdsperspectief, de inhoud van de maaltijd (gezond en/of duurzaam) en de mate waarin gezondheids- en inkomenseffecten worden meegerekend, met een structurele spanning tussen wie de kosten draagt en wie de baten ontvangt.
- De scenario-analyses voor België suggereren dat een universeel aanbod van warme schoolmaaltijden minstens budgettair neutraal kan zijn, terwijl gezonde en gezonde-én-duurzame maaltijden duidelijk hogere maatschappelijke opbrengsten genereren dan hun meerkost. Het gaat om een baten-kostenratio van 1,7 à 1,8.
- Het toevoegen van een multicomponentenaanpak vergroot vermoedelijk de baten verder, vooral via gezondheid en gedrag op lange termijn, maar deze extra effecten zijn momenteel slechts gedeeltelijk kwantificeerbaar en moeten daarom met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Los van onze eigen becijfering wijst andere onderzoeksliteratuur er wel op dat schoolmaaltijden vooral effect hebben wanneer zij deel uitmaken van een bredere, geïntegreerde aanpak en dat hun impact zonder aanvullende volksgezondheids- en beleidsmaatregelen beperkt blijft.

Bijlagen

Bijlage 1 Casebeschrijvingen

1	'Gezonde basisschool van de toekomst' (GBVDT)
Land	Nederland
Wat is het initiatief	experiment / leefstijlonderzoek
Ambitie (kort)	'Gezonde basisschool van de toekomst' is een samenwerkingsinitiatief om gezondheid en welzijn duurzaam te integreren in het schoolsysteem.
Tijd	Sinds 2015
Omvang / kerncijfers	Acht scholen
Stakeholders	Het programma steunt op samenwerking tussen school, ouders en externe partners.
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeenten spelen een centrale rol als regisseur en hoofdfinancier. • Elke school heeft een coördinator voor GBVDT, en het project wordt overkoepelend geleid door een team met vertegenwoordigers van alle betrokken organisaties.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • De GBVDT-scholen zijn voeding-en-beweegscholen. In deze scholen werden een dagelijkse gezonde lunch én gestructureerde bewegingsactiviteiten ingevoerd. De invoering ervan werd afgestemd op de lokale context. Hierdoor werd de lunchpauze verlengd en de schooldag uitgebreid. • De "gedeeltelijke GBVDT-scholen" focusten enkel op fysieke activiteit (beweegscholen).
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Een diëtist van de cateraar stelt een lunchmenu op dat om de tien weken wisselt en waarvan minstens 80% van de producten voldoet aan de richtlijnen van de Nederlandse Gezondheidsraad. De lunch zelf is een typisch Nederlandse, koude broodmaaltijd. • Daarnaast krijgen de kinderen in de voormiddag een tussendoortje met fruit en/of noten.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie kinderen	<ul style="list-style-type: none"> • Basisscholen (kinderen tussen 4-12 jaar). De maaltijden zijn er voor alle kinderen in de participerende scholen.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeenten zijn hoofdfinancier. • De provincie Limburg verstrekt een subsidie van ongeveer 8 miljoen EUR verstrekt om het project te ondersteunen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Diverse lokale partijen, zoals speeltuinwerkingen, leveren bijdragen in de vorm van inzet van personeel en expertise.
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Ouders betalen een deel van de kosten, met name voor tussendoortjes en lunch. Wat zij betalen kan verschillen naargelang de school. De ouderbijdrage is gemiddeld 1,75 EUR per kind per dag. • Voor gezinnen die deze bijdrage niet kunnen betalen, biedt Stichting Leergeld ondersteuning via gemeentelijke middelen.
Financieel: totaal kost per lunch	<p>De geschatte kost van een maaltijd is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voeding & logistiek: 2,5 EUR • Personeelsinzet op school: 1,5 EUR • Infrastructuur: 0,6 EUR • Toeslagen: 0,2 EUR <p>Totaal: 4,8 EUR</p>
Beschreven resultaten / effectiviteit	<p>Grotendeels positief.</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de volledige voeding-en-beweeg-scholen werden positieve effecten gevonden: kinderen bewogen meer op een lichte manier en zaten minder stil, dronken meer water op school en aten gevarieerder en gezonder tijdens de lunch (meer groenten, fruit en zuivel). Ongezonder voedingsgedrag (zoete dranken, snacks) is juist afgenomen. • Na twee jaar was de BMI van kinderen op de voeding-en-beweegscholen én op de beweegscholen licht afgenomen. • Leerkrachten geven aan dat er flink minder conflicten zijn sinds de start van GBVDT. <p>Maar ook:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er werd in de voeding-en-beweegscholen geen verschil opgemerkt in intensief bewegen t.o.v. andere scholen. • Bij leerlingen in de beweegscholen rapporteerden de ouders zelf gemengde resultaten over het beweeggedrag van hun kinderen.
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> • Het combineren van aandacht voor gezonde voeding én beweging leidde tot betere resultaten (in termen van gezondheid: waterconsumptie, gezond eten, zittende tijd, ...) dan aandacht voor beweging alleen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met een lunch is ook een verlengde lunchpauze belangrijk. • Duur: de bevindingen wijzen op beginnende gewoontevorming (na twee jaar) en langetermijneffecten (bv. BMI).
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.degezondebasisschoolvandetoekomst.nl/
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Bartelink, N., van Assema, P., Kremers, S., Savelberg, H., Oosterhoff, M., Willeboordse, M., van Schayck, O., Winkens, B., & Jansen, M. (2019). One- and Two-Year Effects of the Healthy Primary School of the Future on Children's Dietary and Physical Activity Behaviours: A Quasi-Experimental Study. <i>Nutrients</i>, 11(3), 689. https://doi.org/10.3390/nu11030689 • Bartelink, N.H.M., van Assema, P., Kremers, S.P.J., Savelberg, H., Oosterhoff, M., Willeboordse, M., van Schayck, C.P.O., Winkens, B. & Jansen, M.W. J. (2019b). Can the Healthy Primary School of the Future offer perspective in the ongoing obesity epidemic in young children? A Dutch quasi-experimental study. <i>BMJ Open</i>, 9; 030676. doi:10.1136/bmjopen-2019-030676

2	Kostenfreies Schulessen für Grundschüler
Land	Duitsland (deelstaat Berlijn)
Wat is het initiatief	Gratis schoolmaaltijden voor leerlingen van de lagere school
Ambitie (kort)	Zorgen een voor gelijke toegang tot gezonde maaltijden voor alle kinderen, ongeacht het inkomen van hun ouders.
Tijd	Sinds 2019, door een beslissing door het lokaal bestuur (huis van afgevaardigden) van de regio Berlijn.
Omvang / kerncijfers	Momenteel zitten 182.000 leerlingen in de betrokken basisscholen (2024). Zij zitten in 428 basisscholen (<i>Grundschulen</i>). Ongeveer 90% maakt effectief gebruik van het aanbod van gratis schoolmaaltijden.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Ernährungsrat Berlin / Berliner Abgeordnetenhaus (deelstaat-parlement) • Verbraucherzentrale Berlin • Kinderschutzbund Berlin
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Dit programma loopt in de deelstaat Berlijn (länder).
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Het gaat om een gratis warme lunches.

	<ul style="list-style-type: none"> Het systeem werkt met externe cateraars die via een Europese aanbesteding zijn geselecteerd. 												
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> Gezond en kindvriendelijk voedsel staat in dit programma centraal. De cateraars moeten voldoen aan de nutritionele vereisten van 'Die Qualitätsstandards der Deutschen Gesellschaft für Ernährung e.V.' (organische kwaliteit, seizoensgebondenheid, duurzaamheid en ecologische en eerlijke handel). Dit betekent: smaakversterkers, kunstmatige kleurstoffen, smaken en zoetstoffen, maar ook vorm van vlees en genetisch gemodificeerd voedsel zijn verboden tijdens de bereiding. De kinderen moeten in staat zijn om duidelijk te herkennen wat ze eten. Er zijn in Berlijn (en in andere steden) zogenaamde 'vernetzingstellen' opgericht. Deze instanties ondersteunen de kwaliteitsontwikkeling van school- en kinderopvangmaaltijden (bv. educatie rond voeding, pedagogisch materiaal rond consumentenonderwijs). Ouders kunnen kiezen: ofwel bestellen ze standaard een maaltijd voor elke dag, ofwel bekijken ze samen met hun kind het weekmenu en kiezen alleen bepaalde gerechten. Wie zich aanmeldt, sluit een overeenkomst met de cateraar en is verplicht om het eten tijdig af te melden als het kind bijvoorbeeld ziek is. In de praktijk blijkt echter dat steeds meer ouders deze verplichting niet nakomen. 												
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	Voor alle kinderen in de basisscholen (1 ^{ste} tot 6 ^{de} middelbaar).												
Financieel: subsidies	<p>Kosten des Mittagessens in der Primarstufe in Berlin, in Millionen Euro</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Jaar</th> <th>Kosten (in Millionen Euro)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2019</td> <td>60</td> </tr> <tr> <td>2020</td> <td>85</td> </tr> <tr> <td>2021</td> <td>105</td> </tr> <tr> <td>2022</td> <td>175</td> </tr> <tr> <td>2023</td> <td>184</td> </tr> </tbody> </table> <p>Het programma kostte de overheid 182 miljoen EUR in 2024, 184 miljoen in 2025. De kost wordt volledige gedragen door de deelstaat Berlijn. De totaalkost is – mede door de oorlog in Oekraïne – sinds 2019 sterk gestegen. Bron: Berliner Zeitung (2022)</p>	Jaar	Kosten (in Millionen Euro)	2019	60	2020	85	2021	105	2022	175	2023	184
Jaar	Kosten (in Millionen Euro)												
2019	60												
2020	85												
2021	105												
2022	175												
2023	184												
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> Het middageten is volledig gesubsidieerd door de deelstaat Berlijn, ouders betalen niks. 												

Financieel: totaal kost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> • 184 miljoen gedeeld door 182.000 leerlingen is ongeveer 1.000 EUR per leerling per jaar. In Berlijn ligt het gemiddelde aantal schooldagen per jaar wettelijk meestal tussen de 180 en 185 dagen. Dat betekent ongeveer 5 EUR per dag per maaltijd. Sommige bronnen spreken over 4,39 EUR (Berliner-zeitung.de) andere van 4,2 EUR (berliner-tagesblatt.de). • Bronnen geven aan dat normaal aan de ouders voor warme maaltijden gemiddeld 37 EUR per maand werd aangerekend (444 EUR per jaar/kind).
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn geen effectstudies. Cijfers die gepubliceerd werden tonen wel aan dat sinds de invoer van het gratis programma de deelname aan schoolmaaltijden is gestegen van 60% naar ongeveer 90%.
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> • Dit project staat sinds 2024 onder politieke spanning gezien de besparingsmodus van de Berlijnse overheid. • Ook melden scholen dat een aanzienlijk deel van de bereide maaltijden niet wordt opgegeten (zeker naar het einde van het schooljaar), wat leidt tot voedselverspilling. Sommige bronnen spreken van 25% verspilde maaltijden. De overgebleven maaltijden mogen vanwege strenge Duitse hygiënevoorschriften niet worden weggegeven aan voedselbanken. Door de verspilling zou de daadwerkelijke deelname aan warm schooleten in de feiten niet hoger liggen dan toen het eten nog door de ouders moest worden betaald. Daarom wordt overwogen een (digitaal) systeem in te voeren dat wie het eten niet komt ophalen, zijn recht op een gratis maaltijd kan verliezen. • Er wordt overwogen de gratis maaltijden selectief te maken en enkel te voorzien voor gezinnen met sociale bijstand. Dit zou betekenen dat 70% van de gezinnen wel moet gaan betalen voor de maaltijden (+100 EUR per maand). Tegenargumenten zijn echter: <ul style="list-style-type: none"> ○ de administratieve workload van een inkomensafhankelijk systeem. ○ Verhoogde ongelijkheid: het risico van zij die net buiten de selectie vallen. ○ Impact op de werkgelegenheid schoolcaterers: zij hebben vierjarige contracten, gebaseerd op de verwachting dat 90% van de leerlingen blijft deelnemen aan het schooleten. Bij afschaffing van de gratis

	maaltijden dreigt een sterke daling, met gevolgen voor personeel en dienstverlening.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.schulcatering.de/ • https://taz.de/Debatte-um-kostenloses-Schulmittagessen!/6025295/ • https://www.berliner-zeitung.de/lernen-arbeiten/verschwendung-das-kostenlose-schuelermittagessen-in-berlin-li.249070 • https://www.berliner-zeitung.de/lernen-arbeiten/verschwendung-das-kostenlose-schuelermittagessen-in-berlin-li.249070
Wetenschappelijke bronnen	• /

3	DIATROFI
Land	Griekenland
Wat is het initiatief	Breedschaling programma dat inzet op voedselonzekerheid bij kinderen.
Ambitie (kort)	De hoofddoelstelling van DIATROFI is het verbeteren van de voedselzekerheid van huishoudens met kinderen via het verstrekken van gezonde, voedzame schoolmaaltijden. Daarnaast richt het programma zich op het tegengaan van overgewicht en het verminderen van sociale stigmatisering rond voedseltekort. Sommige deelnemende scholen bieden een educatief programma rond gezonde voeding.
Tijd	Gestart in 2012 (naar aanleiding van de financiële crisis in Griekenland)
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Wetenschappelijke bronnen spreken van 992 van de in totaal 4.449 basisscholen (in 74 van de 332 gemeenten) in het land. De website van het project spreekt over 941 scholen. • De website heeft het over (sinds 2021) 18,7 miljoen maaltijden voor 198.600 leerlingen.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Overheid (gezondheids- en onderwijsautoriteiten (ministerie van Onderwijs & Religie)) • Wetenschappelijke begeleiding
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Het Prolepsis Institute (een autonome, non-profit organisatie) zorgt voor de uitvoering en naleving van het DIATROFI-project. • Stavros Niarchos Foundation (SNF) is een belangrijke financier van dit programma. • Verder spelen de nationale overheid (ministerie van Onderwijs & Religie), wetenschappelijke en academische partners ook wel een rol.

	<ul style="list-style-type: none"> • Belangrijk voor de implementatie zijn ook de scholen zelf. Leraren spelen een rol bij verspreiding van educatief materiaal en opvolging op schoolniveau.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Het verstrekken van gezonde, voedzame schoolmaaltijden, vooral om gezondheidsredenen.
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een duidelijke focus op voeding van hoge kwaliteit. Dit gebeurt aan de hand van strikte richtlijnen voor voedselkwaliteit (calorieën, vitaminen, mineralen en eiwitten), hygiëne en distributiemethoden. De ingrediënten zijn vers en van hoge kwaliteit. Zo bevatten alle bakwaren bevatten minstens 60% volkorenmeel, er wordt uitsluitend olijfolie gebruikt als vet, toegevoegde suikers, natrium en verzadigde vetten zijn strikt beperkt, en conserveringsmiddelen of kunstmatige toevoegingen zijn niet toegestaan behalve in minimale mate wanneer wettelijk verplicht. De producten zijn hoofdzakelijk van Griekse oorsprong (behalve bananen). • De aanpak baseert zich op het WHO-voedingsbeleid voor scholen (Kopenhagen, 2006), de nieuwste voedingsaanbevelingen van EFSA voor kinderen en adolescenten, en de Griekse nationale voedingsrichtlijnen voor zuigelingen, kinderen en jongeren (www.diatrofikoidigoi.gr).
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Kinderen in het basisonderwijs. • Kinderen uit sociaal-economisch kwetsbare gezinnen krijgen prioriteit. Dit verloopt via de selectie van scholen: deelnemende scholen worden geselecteerd op basis van hun locatie en het sociaaleconomische profiel van de leerlingpopulatie.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Nationale en lokale overheden, met aanvullende ondersteuning vanuit Europese subsidies en private fondsen (donateurs zoals energie- en farmaceutische bedrijven).
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Gratis maaltijden voor de geselecteerde kinderen uit kwetsbare gezinnen, wat betekent dat er voor deze groep geen financiële bijdrage van ouders wordt gevraagd. • Voor andere kinderen die deelnemen, kan er een gedeeltelijke of volledige eigen bijdrage gevraagd worden, afhankelijk van het specifieke beleidskader en de school. • De kosten die ouders dragen, indien van toepassing, worden vaak gedifferentieerd op basis van het gezinsinkomen.
Financieel: totaal kost per lunch	(geen informatie)
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanvang van het programma ervaarde 64,2% van de kinderen voedselonzekerheid en 26,9% honger. Tijdens de interventie daalde voedselonzekerheid statistisch significant met 6,5%. Voor elke extra maand deelname aan het programma nam de kans op vermindering

	<p>van voedselonze­kerheid toe met 6,3%. Een signifi­cante vermindering van voedselonze­kerheid werd waargenomen na minimaal drie maanden deelname, met een groter effect bij kinderen uit arme gezinnen en bij kinderen die langer deelnamen aan het programma (Petralias et al., 2016).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een analyse van DIATROFI toonde daarnaast aan dat er signifi­cante verminderingen waren in overgewicht en obesitas (bijvoorbeeld Veloudaki et al., 2016; Zota et al., 2016). Er was (al na één jaar) wat dat betreft een positieve impact bij zowel scholen die uitsluitend een gezonde maaltijd aanbieden als scholen met multicomponenteninterventie, maar meer effect bij de multicomponenteninterventie in verbetering van eetgewoonten en daling van BMI. • Bovendien werd ook bewijs gevonden voor een afname van schooluitval en verbeteringen in concentratie, gedrag en schoolprestaties (Veloudaki et al., 2016). Dit effect hangt echter ook af van het patroon van de schooldag. • Een andere studie toont aan dat kinderen minder werden gestigmatiseerd wanneer ze een lunchbox ontvingen dan wanneer hun ouders een voucher kregen (Dalma et al., 2020).
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> • DIATROFI is een programma dat zich richt op verminderen van voedselonze­kerheid bij kinderen via gezonde, hoogwaardige schoolmaaltijden. • Het gebruikt een gerichte aanpak: scholen worden geselecteerd op basis van sociale kwetsbaarheid; maaltijden zijn gratis voor kinderen uit arme gezinnen. • Het is een programma dat al lang bestaat en bewezen impact heeft op verschillende domeinen, in de eerste plaats op voedselonze­kerheid.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • http://diatrofi.prolepsis.gr/en/
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Dalma, A., Petralias, A., Tsiampalis, T., Nikolakopoulos, S., Veloudaki, A., Kastorini, C.-M., Papadimitriou, E., Zota, D., & Linos, A. (2020). Effectiveness of a school food aid programme in improving household food insecurity: A cluster randomized trial. <i>European Journal of Public Health, 30</i>(1), 171–178. https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz091 • Petralias, A., Papadimitriou, E., Riza, E., Karagas, M. R., Zagouras, A. B. A., & Linos, A. (2016). The impact of a school food aid program on household food insecurity. <i>The European Journal of Public Health, 26</i>(2), 290–296. https://doi.org/10.1093/eurpub/ckv223 • Veloudaki, A., Petralias, A., Zota, D., Karnaki, P., Dalma, A., Riza, E., & Linos, A. (2016). Policy brief addressing food insecurity and obesity Case study: TheDIATROFI p

	<p>rogram. <i>European Journal of Public Health</i>, 26(suppl_1). https://doi.org/10.1093/eurpub/ckw169.005</p> <ul style="list-style-type: none"> Zota, D., Dalma, A., Petralias, A., Lykou, A., Kastorini, C.-M., Yannakoulia, M., Karnaki, P., Belogianni, K., Veloudaki, A., Riza, E., Malik, R., & Linos, A. (2016). Promotion of healthy nutrition among students participating in a school food aid program: A randomized trial. <i>International Journal of Public Health</i>, 61(5), 583–592. https://doi.org/10.1007/s00038-016-0813-0.
--	--

4.	School meals programme / Hot school meals scheme
Land	Ierland
Wat is het initiatief	Dit programma richt zich op armoedebestrijding en het verbeteren van de voedingstoestand van kinderen uit achtergestelde groepen. Het programma richt zich niet naar alle kinderen (en is dus niet universeel).
Ambitie (kort)	School Meals Programme is onderdeel van een bredere beleidsinzet om kinderen, vooral uit achtergestelde milieus, dagelijks toegang te geven tot voedszaam eten, wat bijdraagt aan betere schooldeelname en leerprestaties.
Tijd	<ul style="list-style-type: none"> Het programma bestaat al lang, maar kreeg een belangrijke uitbreiding met de introductie van het 'Hot School Meals Scheme' in 2019.
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> Aantal deelnemende scholen (2025): ± 3.200 Aantal kinderen bereikt (2025): ± 550.000 Jaarbudget (2025): ongeveer €300 miljoen
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> Department of Education and Skills (Ierse nationale overheid) Department of Social Protection
Governance	<ul style="list-style-type: none"> Het gaat eigenlijk over twee subsidielijnen: 'the statutory Urban School Meals Scheme for primary schools' en 'the non-statutory School Meals (Local Projects) Scheme'. Lokale overheden kunnen 50% van hun uitgaven terugvorderen voor maaltijden aan kinderen die hiervoor in aanmerking komen. Het programma is niet verplicht.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> Een voedselprogramma dat zich voornamelijk richt op stedelijke gebieden en gedragen wordt door lokale besturen. Scholen beslissen zelf of ze deelnemen of niet.

Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Het type en aanbod van maaltijden, evenals de manier waarop de maaltijden worden geleverd en de bijbehorende logistiek, worden bepaald door de individuele lokale groepen en scholen die de projecten uitvoeren. • De maaltijden worden ter plaatse bereid, vaak in schoolkeukens of via lokale cateraars. De scholen kiezen zelf hun leveranciers via openbare aanbesteding. • Het menu bestaat uit voedzame, evenwichtige lunches, met een focus op verse, gezonde ingrediënten. Het programma streeft naar voedingsrichtlijnen die aansluiten bij de aanbevelingen voor gezonde voeding, maar exacte menu's kunnen verschillen per school. Vaak gaat het ook om koude lunches.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Deze scholen werden tot nog toe geselecteerd op basis van specifieke sociaaleconomische kenmerken, zoals de concentratie van werkloze huishoudens, huishoudens in sociale huisvesting, reiskinderen (<i>traveller families</i>) en grote gezinnen. Dit gebeurt aan de hand van het zgn. DEIS-programma (gericht op kansarme kinderen). • Het 'School meals programme' / 'Hot school meals scheme' richt zich daarmee op kinderen uit kwetsbare groepen, en bestrijkt niet het volledige grondgebied van Ierland. • Vanaf 2025 werd het programma universeel voor alle basisscholen.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarbudget (2025): €300 miljoen • Financiering binnen dit programma is uitsluitend bestemd voor voedsel (niet voor infrastructuur of personeel). De subsidie voor de scholen wordt berekend en uitgekeerd op jaarbasis. Applicaties voor de subsidie moeten voor het begin van het jaar ingestuurd worden. • Scholen ontvangen de subsidies rechtstreeks.
Financieel: tussenkomst ouders/school	De ouders die recht hebben betalen niets of een kleine bijdrage – dit is afhankelijk van het gezinsinkomen en de specifieke regeling van de school. Het programma wordt dus aangepast aan de school en de context.
Financieel: totaalcost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> • Darmody (2023) spreekt van een gemiddelde maaltijdkost tussen 2,5 en 3 EUR.
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Darmody (2023) benadrukt dat het programma, hoewel het een belangrijke stap is in het bestrijden van kinderarmoede en voedselonzekeerheid, beperkt

	<p>toegankelijk blijft voor veel kinderen die het zouden kunnen nodig hebben (door de selectie van scholen).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ook Morris (2024) pleit voor een meer inclusieve aanpak, waarbij het programma niet alleen gericht is op geselecteerde kwetsbare groepen, maar breed toegankelijk is om zoveel mogelijk kinderen te bereiken en stigmatisering te voorkomen. Het uitbreiden van het programma is vandaag (2025) aan de orde.
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> • Deze grootschalige programma's kunnen een lange geschiedenis. Ze zijn gericht op armoedebestrijding en voeding. • Het zijn selectieve programma's (gericht op stedelijke gebieden en bepaalde kansarme contexten) die evolueren naar een universeel systeem. Scholen kunnen zelf kiezen of ze deelnemen en lokale besturen spelen een pivotale rol.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.oireachtas.ie/en/debates/question/2025-05-29/408/
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • Darmody, M. (2023) A kitchen at the heart of a school – an investigation into school meals in the Republic of Ireland, <i>Irish Educational Studies</i>, 42(2), 165-181. • Morris, K. (2024). Young and Hungry: School Meal Policies and Children's Right to Food in the UK and Ireland. <i>The International Journal of Children's Rights</i>, 32(2), 354-379. https://doi.org/10.1163/15718182-32020003

5	Lunches for Children – Tsjechië
Land	Tsjechië
Wat is het initiatief	Een nationaal systeem van gratis schoolmaaltijden voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen.
Ambitie (kort)	Het verminderen van voedselonzekeerheid bij kinderen en het bevorderen van sociale inclusie via gezonde schoolmaaltijden.
Tijd	Sinds 2015. Sinds 2023-2024 wordt het programma ook gefinancierd door EU-middelen uit het Employment+ programma
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden voor 30.000 kinderen lunches voorzien. • Het programma groeide met 30% in 2023.
Stakeholders	<p>Het programma wordt gedragen door verschillende actoren (al dan niet in samenwerking):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ministerie van onderwijs • Lokale overheden • De scholen zelf (kleuter, lager en lager secundair onderwijs) en schoolkantines • Ouders en verzorgers • NGO's (W4W) • EU-fondsen (bv. Employment+ programma, FEAD)
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • De 'lunches for children' worden mee beheerd door het ministerie van onderwijs, vooral in samenwerking met lokale overheden en scholen.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Nationaal programma • Focus op voedselonzekeerheid
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • De focus ligt op gezonde en evenwichtige maaltijden. • Er zijn geen specifieke nutritionele standaarden bepaald voor de maaltijden. Recente gebeurtenissen wel aanpassingen van maaltijdnormen om overmatige consumptie van zout, suiker en vet te verminderen.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Gericht op kinderen van 3-15 jaar uit gezinnen met een minimuminkomen. • Scholen moeten zelf kiezen om deel te nemen aan het financieringsprogramma.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijkse toewijzing van 60 miljoen CZK (ongeveer 2,3 miljoen EUR) vanwege FEAD. Als we daar ook nog andere financiers bijrekenen loopt dit op tot 100 miljoen CZK (3,8 miljoen EUR) voor ongeveer 20.000 kinderen.
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • De kinderen uit de beoogde doelgroep krijgen de lunch gratis. Ze krijgen hiervoor een voucher.

	<ul style="list-style-type: none"> De prijzen voor middagmaaltijden zijn in Tsjechië sowieso begrensd in openbare scholen. In het schooljaar 2022-2023 lag de gemiddelde ouderbijdrage voor een lunch in openbare scholen tussen 30 en 37 CZK per dag (ongeveer 1,20 tot 1,46 EUR).
Financieel: totaal kost per lunch	(geen informatie)
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> Er is geen effectiviteitsstudie gebeurd die nagaat of de voedselonzekeerheid verlaagt door dit programma. Het programma kan wel als een succes gezien worden in termen van stijging van het aantal aanvragen. Dat maakt dat het programma wel
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> Dit is een gericht programma dat voedselonzekeerheid bij kinderen vermindert en sociale inclusie bevordert. De governance is complex (veel partners). De scholen kiezen of ze al dan niet instappen.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/czechia/early-childhood-and-school-education-funding https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/document/download/f375b3a0-3821-4dbf-9ef8-ec620a335aca_en?filename=School%20Meals%20EU%20report%2020250312.pdf https://women-for-women.cz/obedy-pro-deti/
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/chso.12700

6	Lunches for Children - Slowakije
Land	Slowakije
Wat is het initiatief	Een nationaal programma dat gratis schoolmaaltijden biedt aan kinderen, met een verschuiving van gerichte naar universele dekking.
Ambitie (kort)	Het verminderen van sociale barrières en het verbeteren van eetgewoonten door gratis maaltijden voor alle kinderen.
Tijd	Gestart begin jaren 2000 als een gericht systeem; uitbreiding naar universele dekking sinds mei 2023.
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Meer dan 500.000 kinderen ontvangen gratis lunches
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerie van Arbeid, Sociale Zaken en Gezinszaken • Gemeenten • Scholen
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Het gaat om een nationaal programma: subsidies worden direct aan gemeenten uitbesteed voor uitvoering.
Kernelementen	Nationaal programma met sociale focus.
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Warme lunches geserveerd in schoolkantines
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie kinderen	<ul style="list-style-type: none"> • Aanvankelijk gericht op kinderen uit gezinnen met een laag inkomen; sinds 2023 uitbreiding naar alle kinderen van 2-15 jaar.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • De subsidies dekken de volledige kosten van maaltijden; exacte kosten variëren per school. Subsidies van €1,40 tot €2,30 per dag, afhankelijk van onderwijsniveau.
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Geen kosten voor de ouders. • Scholen ontvangen subsidies via gemeenten. Deze gemeenten moeten soms afhaken door de verhoogde voedselkost of moeten toch een kost doorrekenen aan ouders.
Financieel: totaalkost per lunch	(geen informatie)
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Er is net als in Tsjechië een toename van het aantal kinderen dat gebruik maakt van schoolmaaltijden. De hoogste stijging werd opgetekend bij gezinnen van 3 of meer kinderen.
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> • Overgang van een gericht naar een universeel programma, met aandacht voor kwaliteitsverbetering en infrastructuur. • Er wordt gewerkt met een “trekkingsrecht” via de gemeenten.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/document/download/f375b3a0-3821-4dbf-9ef8-ec620a335aca_en?filename=School+Meals+EU+report+20250312.pdf

	<ul style="list-style-type: none"> • https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/slovakia/early-childhood-and-school-education-funding • https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23026&langId=en
Wetenschappelijke bronnen	/

7	Les cantines s'engagent
Land	Frankrijk
Wat is het initiatief	<p>De EGalim-wet is de Franse wet voor 'evenwichtige handelsbetrekkingen in de landbouw- en voedingssector en gezonde, duurzame en voor iedereen toegankelijke voeding'. Met steun van de EGalim-wet spoort de Franse regering de cateringmarkt aan om meer bioproducten aan te bieden in de kantines. Dat is vaak een moeilijke opgave voor lokale besturen en openbare diensten, die proberen de prijs voor de gebruikers betaalbaar te houden. De wet is van kracht sinds 1 januari 2022. Volgens de EGalim-wet moeten alle restaurants van openbare diensten minstens 50% "duurzame" en "kwaliteitsvolle" producten aanbieden, waarvan 20% uit de biologische landbouw.</p> <p>'Les cantines s'engagent' is deel van een ruimere studie die tot doel heeft de belemmeringen en hefboomen voor een duurzamere schoolcatering in kaart te brengen en operationele oplossingen voor te stellen. Het is dus een pilootproject dat 15 scholen begeleidt bij de uitvoering van de EGalim-wet, in samenhang met een bredere aanpak van voedseltransitie. De pilootscholen moeten niet noodzakelijkerwijs alle eisen van de EGalim-wet volledig gerealiseerd hebben tegen het einde, maar wel op een spoor zitten dat compatibel is met de doelstellingen.</p>
Ambitie (kort)	Een transitie naar duurzamere schoolmaaltijden door betere voeding, minder plastic, minder voedselverspilling en meer transparantie. Dit aan de hand van een diagnose van de restauratie (menu's, aanbod, aankopen en bevoorrading, culinaire praktijken, organisatie van de service), de aanmaak en uitrol van een actieplan en vervolgens een tweede diagnose.
Tijd	De begeleiding van de 15 organisaties gebeurde één jaar (2021-2022)
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • 15 schoolkantines, waarvan 11 in basisscholen en 4 in secundaire scholen. • 8 van de 15 scholen bevinden zich in een rurale regio, 3 in een semi-rurale regio en 4 in een stedelijke regio. • Elke school werd begeleid door één projectmedewerker.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • ADEME (Franse milieuagentschap) • Lokale overheden • Faciliterende organisaties (bv. EPCI, verenigingen) • Scholen
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Geen uniforme structuur; lokale governance via gemeenten of intergemeentelijke structuren. Faciliterende rol voor externe partners.

Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Focus op lokale en biologische producten. In een aantal gevallen betekende dit ook de invoering van vegetarische maaltijden. • Verder impliceert het pilootproject ook de vermindering van voedselverspilling en minder of geen gebruik van plastic. • Transparantie naar gebruikers staat evenzeer centraal.
Maaltijd (details)	Voor de deelnemende scholen betekende dit concreet: <ul style="list-style-type: none"> • Focus op lokale, seizoensgebonden en biologische ingrediënten • Aandacht voor voedingskwaliteit en pedagogische waarde
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Kleuter-, lager en secundair onderwijs • Selectie op basis van motivatie en bereidheid tot verandering
Financieel: subsidies	Niet expliciet vermeld in de documenten; ondersteuning via ADEME en lokale partners is duidelijk wel mogelijk.
Financieel: tussenkomst ouders/school	(geen informatie)
Financieel: totaal kost per lunch	<p>In dit project werden de maaltijden niet bekostigd, maar werd de begeleiding gratis aangeboden (gedurende één jaar) door de initiatiefnemers.</p> <p>ADEME citeert een inschatting (via Agoraes / experts) dat de meerprijs voor het werken met duurzame/kwaliteitsproducten kan liggen rond 0,40 € per maaltijd, wat ongeveer +20% van de gemiddelde voedselkost betekent. Deze inschatting wordt wel als indicatief en afhankelijk van veel variabelen gepresenteerd (menukeuze, vervangingsstrategieën, volumes, regionale aanbod, enz.). Individuele bedragen per gemeente of pilotschool verschillen sterk.</p> <p>Volgens een overheidsrapport van mei 2023 ligt de gemiddelde meerkost die verband houdt met de EGalim-wet tussen 0,14 en 0,42 EUR per maaltijd, afhankelijk van de sector.</p>
Beschreven resultaten / effectiviteit	<p>De resultaten van het pilootproject werden wetenschappelijk geanalyseerd. Uit de analyse blijkt dat twee derden van de scholen een vooruitgang boekte op het vlak van EGalim-conformiteit, één derde niet, ondanks de dynamiek bij de start en de ondersteuning tijdens het project.</p> <p>Belangrijkste drivers voor vooruitgang blijken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De betrokkenheid van een stad of gemeente en inzet van verantwoordelijke ambtenaar. • Schaalvoordeel: aankopen kunnen bundelen met anderen (bv. andere scholen). • Ervaring op het vlak van aanbestedingen. • Kunnen aansluiten op een groter strategisch plan. • Opleiding van de cateringteams. • Voortdurende monitoring en evaluatie van verspilling.

	<p>Redenen voor weinig of geen vooruitgang bleken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als kwaliteitsketens in een regio weinig ontwikkeld zijn, is het moeilijk om de doelstelling van 50 % duurzame bevoorrading met producten uit de regio te halen. • Minimumafnamehoeveelheden die kleine scholen niet kunnen halen • de prijs van leveranciers wordt niet als "redelijk" beschouwd (door school of lokaal bestuur). • De scholen zitten soms "vast" aan een contract met een cateraar. • De lokale dimensie krijgt door lokale besturen vaak de voorkeur op kwaliteit en duurzaamheid van de ingrediënten.
Key takeaway	De transitie naar duurzame schoolmaaltijden is haalbaar, maar vereist lokale aanpassing, politieke wil, en ondersteuning van alle betrokkenen.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://lescantinessengagent.fr/ • https://www.bfmtv.com/economie/entreprises/agriculture/cantines-combien-ca-coute-de-proposer-plus-de-bio-dans-les-repas_AD-202404020494.html
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • ADEME, A(R)GILE, Biens Communs, Framhein, Effet2Levier, Maiom, (2021). <i>Freins et leviers pour une restauration scolaire plus durable, volet 1.</i> • ADEME, A(R)GILE, Biens Communs, Framhein, Maiom. (2022). <i>Freins et leviers pour une restauration scolaire plus durable, Projet les cantines s'engagent, Rapport Final .</i>

8	Programa Nacional para a Promoção da Alimentação Saudável (PNPAS)
Land	Portugal
Wat is het initiatief	Het PNPAS is een nationaal gezondheidsprogramma dat erop gericht is de gezondheidstoestand van de Portugese bevolking te verbeteren door het bevorderen van gezonde eetgewoonten en een betere voeding. Het programma streeft ernaar fysieke en economische toegang tot voedingsmiddelen met een gezond voedingsprofiel te versterken en de omstandigheden te creëren waarin burgers deze producten waarderen, kiezen en integreren in hun dagelijkse voeding. Het programma bestaat uit voedselvoorlichtingscampagnes, acties ter verbetering van de voedselkwaliteit in scholen en werkomgevingen en publieke ruimtes, monitoring en onderzoek, enz.
Ambitie (kort)	<ul style="list-style-type: none"> • Het verbeteren van het voedingspatroon van de Portugese bevolking en het terugdringen van voeding-gerelateerde aandoeningen zoals obesitas, diabetes type 2 en hart- en vaatziekten. • Deze ambitie is deel van het nationale plan 'Plano Nacional de Saúde 2030'. Het programma vormt de nationale operationalisering van de WHO-richtlijnen rond voeding.
Tijd	Gelanceerd in 2012 door het Portugese Ministerie van Volksgezondheid (Direção-Geral da Saúde).
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Portugal boekte sinds de invoering van het programma significante verbeteringen in consumptie van groenten, fruit en peulvruchten, volgens monitoring binnen PNPAS.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Direção-Geral da Saúde (DGS) • Ministerie van Volksgezondheid • Ministerie van Onderwijs • Lokale overheden • Voedings- en gezondheidsorganisaties • Academische onderzoekspartners
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Nationaal gecoördineerd door de Direção-Geral da Saúde. • Intersectorale samenwerking via gezondheids-, onderwijs-, landbouw- en sociale beleidsdomeinen. • Acties worden niet enkel uitgerold in scholen, maar ook in gezondheidscentra, gemeenten en media.

Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Focus op gezonde voedselomgeving. • Een zeer veelzijdig programma dat niet enkel focust op scholen.
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Hoewel PNPAS geen schoolmaaltijdenprogramma an sich is, legt het vaste kwaliteitsnormen op voor schoolvoeding, zoals het verbod op verkoop van frisdrank, snoep, sterk bewerkte snacks in scholen en een positieve productenlijst voor kantines en automaten.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Het programma richt zich op alle leeftijden, maar heeft een sterke focus op kinderen en jongeren (basisonderwijs en secundair) via schoolinterventies.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Financiering gebeurt hoofdzakelijk door het Portugese Ministerie van Volksgezondheid. Complementaire financiering via EU-programma's (o.a. schoolfruit- en schoolmelkprogramma's).
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Geen directe kosten voor ouders voor de beleidsmaatregelen (educatie, regulering, monitoring). • Eventuele kosten voor schoolmaaltijden blijven afhankelijk van de lokale school of gemeente, niet bepaald door PNPAS.
Financieel: totaalkost per lunch	(geen informatie)
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Behalve de eigen monitoring geen extra informatie over de effecten.
Key takeaway	<ul style="list-style-type: none"> • PNPAS is een ruimer beleidsprogramma, geen maaltijdvoorzienings-programma • PNPAS zet in op een structurele verbetering van de voedselomgeving, educatie en regelgeving. Het fungeert als een kader waarbinnen schoolmaaltijden, fiscaliteit en lokale acties worden geïntegreerd.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://nutrimento.pt (officiële PNPAS-site) • https://dgs.pt/promocao-da-saude/alimentacao-saudavel • https://alimentacaosaudavel.dgs.pt/
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • WHO (2021). <i>Nutrition Landscape Portugal</i>. • DGS Monitoring Reports.

9	Universal Infant Free School Meals (UIFSM)
Land	Verenigd Koninkrijk
Wat is het initiatief	Een nationaal programma dat gratis schoolmaaltijden biedt aan alle kinderen in de eerste drie jaar van het basisonderwijs (reception, Year 1 en Year 2), ongeacht het gezinsinkomen.
Ambitie (kort)	Het programma heeft meerdere ambities. Ten eerste ervoor zorgen dat kinderen toegang hebben tot een gezonde maaltijd per dag en langetermijn gezonde eetgewoonten ontwikkelen. Ten tweede biedt het programma financiële ondersteuning voor gezinnen en stimuleert het sociale gelijkheid. Het is ook bedoeld om leerprestaties, aanwezigheden en sociaal vaardigheden op school te verbeteren.
Tijd	Ingevoerd in september 2014. Jaarlijkse financiering wordt bevestigd per academiejaar.
Omvang / kerncijfers	Het programma is bedoeld voor alle leerlingen in drie jaren (reception, Year 1 & Year 2) in staatsscholen. Volgens het officiële statistisch bureau van het Verenigd Koninkrijk komen 2,2 miljoen leerlingen in aanmerking voor een gratis schoolmaaltijd (ook wel: 25,7% van alle leerlingen). Sommige leerlingen krijgen de gratis schoolmaaltijd omdat de ouders of voogd aan bepaalde criteria voldoen (bv. werkloosheidsuitkering). Deze maaltijden worden door de scholen betaald uit hun reguliere werkingsmiddelen. Leerlingen die niet aan specifieke voorwaarden voldoen, krijgen ook een gratis lunch volgens het UIFSM-programma. Vandaar dat dit programma 'universeel' mag worden genoemd.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Department for Education (DfE) van het Verenigd Koninkrijk • Lokale onderwijsautoriteiten /overheden • Basisscholen (enkel staatsscholen) • Schoolcateraars (publiek en privaat) • Ouders en leerlingen
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Nationaal gecoördineerd door het DfE (het ministerie van onderwijs). • Sommige scholen (academies en free schools) krijgen de subsidie rechtstreeks van het ministerie van Onderwijs. In andere gevallen wordt de UIFSM-subsidie voorzien aan de lokale overheden die aangeven hoeveel leerlingen een maaltijd zullen gebruiken en vervolgens op basis daarvan de subsidie aan de scholen doorstorten. • De gesubsidieerde scholen zijn verantwoordelijk voor organisatie, catering en naleving van voedingsstandaarden. Belangrijk is dat het aantal leerlingen dat een maaltijd neemt goed wordt geregistreerd (er wordt gewerkt met tellingdagen).
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Universeel, niet-inkomensgebonden aanbod voor jonge kinderen. • Dagelijkse gratis lunch op schooldagen (er wordt uitgegaan van 190 lunchdagen op een jaar). • Koppeling aan wettelijke 'School Food Standards', een reeks criteria om de kwaliteit van schoolmaaltijden te reguleren.

	<ul style="list-style-type: none"> • De uitvoering op schoolniveau gebeurt met een ruime autonomie.
Maaltijd (details)	<p>De maaltijden moeten voldoen aan de 'School Food Standards'. Die standaarden bepalen portiegroottes en de frequentie waarmee verschillende soorten voedsel geserveerd mogen worden, plus maximum en minimum niveaus van inname van verschillende voedingsstoffen. Het gaat om maaltijden van ongeveer 530 calorieën. De maaltijden zijn doorgaans warme lunches, bereid op school of geleverd door cateraars. Ze omvatten een dagelijks aanbod van groenten en fruit. De maaltijden zijn evenwichtig samengesteld met beperking van gefrituurd voedsel, toegevoegde suikers en zout. In evaluatieonderzoek van 2018 rapporteren de ouders dat de kwaliteit van de maaltijden doorgaans goed is.</p>
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie	<p>Het programma gaat uitsluitend om de eerste drie jaar van het basisonderwijs (reception, Year 1 en Year 2). In deze drie jaren zitten kinderen van 4, 5 en 6 jaar.</p>
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Het gehele programma kost de Britse overheid ca. £495.90 per leerling per jaar én £175 miljoen kapitaalinvesteringen (vooral infrastructuurkosten) in de eerste drie jaren van de invoering.
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Men gaat uit van 190 maaltijden per schooljaar, wat resulteert in een overheidssubsidie van £495.90 (ongeveer 565 EUR) per kind per schooljaar. • Scholen en cateraars dragen soms extra organisatorische kosten. • De ouders hoeven geen kost de betalen. De maaltijden zijn volledig gratis voor alle kinderen in de relevante leeftijdsgroepen.
Financieel: totaalcost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> • Voor het schooljaar 2024-2025 betaalt de overheid £2,6 per maaltijd per leerling (net geen 3 EUR). • Onderzoek geeft aan dat de effectieve kost voor scholen vaak hoger ligt (geschat tussen £2,70 en £3,00), afhankelijk van schaal, regio en cateringmodel.
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal lunches dat op school werd genoten, steeg sinds de invoering van dit programma gigantisch, van ongeveer 30-35% kinderen die op school aten tot meer dan 80%. • Onderzoek toont een toename van deelname aan schoolmaaltijden en verbeteringen in voedingskwaliteit tijdens de lunch. • Positieve percepties rond gezondheid en eetgewoonten. • Effecten op BMI zijn beperkt (een vermindering van het percentage obese kinderen met 0,7 procentpunten) en niet eenduidig. • Statistisch bewijs voor effecten op leerprestaties is gemengd. Lichte verbeteringen in concentratie en leerprestaties zijn vooral merkbaar in kansarme contexten. • Er zijn aanzienlijk wat minder afwezigheden op school, opnieuw vooral bij kansarme kinderen.

	<ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat het programma voor hen tijdsbesparend (ongeveer 50 minuten per week) én kostenbesparend werkt (ongeveer £10 per week).
Key takeaway	UIFSM is een universeel schoolmaaltijdprogramma met een duidelijke focus op gelijkheid en normalisering van gezonde lunches op jonge leeftijd. Door haar universele karakter bereikt het programma zeer veel kinderen.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/school-pupils-and-their-characteristics/2024-25 https://questions-statements.parliament.uk/written-questions/detail/2020-03-03/HL2137/
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> Holford, A. & Rabe, B. (2019). <i>Impact of the Universal Infant Free School Meal policy</i>. Nuffield Foundation & Institute for Social and Economic Research, University of Essex. www.nuffieldfoundation.org/wp-content/uploads/2019/11/ISER_Impact_of_the_Universal_Infant_Free_School_Meal_policy.pdf Parnham, J.C., Chang, K., Rauber, F. et al. Evaluating the impact of the universal infant free school meal policy on the ultra-processed food content of children's lunches in England and Scotland: a natural experiment. <i>Int J Behav Nutr Phys Act</i> 21, 124 (2024). https://doi.org/10.1186/s12966-024-01656-w

10	Wet op de gratis schoolmaaltijden
Land	Finland
Wat is het initiatief	<p>Wettelijke garantie op een gratis, gebalanceerde warme lunch voor alle leerlingen (van lager tot secundair) op schooldagen.</p> <p>Dit is vastgelegd in de 'Basiswet voor Onderwijs' en gekoppeld aan nationale curricula en voedingsrichtlijnen.</p> <p>Finland heeft het langstlopende gratis schoolmaaltijdenprogramma ter wereld.</p>
Ambitie (kort)	<ul style="list-style-type: none"> • Het bevorderen van gezondheid, leerprestaties, gelijke kansen en sociale inclusie door dagelijks een voedzame, gratis warme maaltijd te bieden aan alle leerlingen. • De maaltijden zijn (sinds 2004) geïntegreerd in het nationale curriculum als educatief instrument voor gezondheid, voedingseducatie en sociale vaardigheden en een duurzame levensstijl.
Tijd	<ul style="list-style-type: none"> • Deze wet dateert van 1943 (initieel om de naoorlogse armoede tegen te gaan) en werd nationaal ingevoerd vanaf 1948. • De regeling is verankerd in moderne wetgeving zoals de 'Basiswet voor Onderwijs' (bijgewerkt in 1998 en later).
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Iets meer dan 850.000 leerlingen ontvangen dagelijks een gratis schoollunch. • Vrijwel alle Finse scholen (95% gemeentelijke scholen, 5% staats- en privéscholen) nemen deel.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Nationaal Agentschap voor Onderwijs (Finnish National Agency for Education - OPH) • Het ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid • De Nationale Voedingsraad (advies over voedingsrichtlijnen) • Gemeenten • Scholen • Leerlingen/ouders • Voedselleveranciers en cateraars
Governance	<p>Er is een nationaal wettelijk kader via o.a. de 'Basiswet voor Onderwijs'. Ook de nationale curricula en nationale richtlijnen normeren de aanpak (bv. voedselcriteria).</p> <p>Er is verder een decentraal beheer: de gemeenten voeren uit en organiseren maaltijden volgens lokale implementatie-modellen. Het model combineert dus nationale sturing (wetgeving, richtlijnen, subsidies) met lokale autonomie (gemeenten bepalen uitvoering).</p> <p>Samenwerking en vertrouwen tussen verschillende niveaus (nationaal, gemeentelijk, school) is erg belangrijk in dit Finse model.</p>

Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Dit is een universeel programma: gratis voor alle leerlingen ongeacht inkomen. • Het programma is ook geïntegreerd in het schoolcurriculum. • Er wordt ook voorzien dat de lunchpauze minimaal 30 minuten duurt en in rustige, aangename omgeving gebeurt.
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Het gaat om een dagelijkse warme maaltijd op elke schooldag. De maaltijd is gebaseerd op nationale voedingsnormen, zoals bepaald door De Nationale Voedingsraad. Nadruk ligt op verse, Finse, seizoensgebonden en duurzame ingrediënten. • Scholen voorzien vaak minstens één vegetarische dag per week, vaak zelfs meermaals per week.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	De wet geldt vanaf het kleuteronderwijs tot einde van het secundair onderwijs (dus tot 18 jaar).
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • De nationale overheid verstrekt middelen aan onderwijsaanbieders (gemeenten en scholen), vaak in cofinanciering met steden en gemeenten. Dit gebeurt via overheidsopdrachten. • De steden en gemeenten hebben een grote inbreng in het beheer en de organisatie. • Scholen dragen organisatorische kosten (personeel, infrastructuur).
Financieel: tussenkomst ouders/school	Ouders betalen niet voor de wettelijk gratis schoolmaaltijden.
Financieel: totaal kost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> • Het nationaal gemiddelde voor één maaltijd per leerling per dag was in 2022: 3,01 EUR. Volgens de School Meals Coalition bestaat die kost uit 0,84 EUR ruwe materialen/ingrediënten (ca. 30%) en 1,2 EUR arbeidskost (ca. 43%). • Officiële kostprijs varieert wel per gemeente; rapportages tonen een brede spreiding van minder dan 2 EUR tot boven de 8 EUR per maaltijd per dag, afhankelijk van lokale schaal en organisatie. In grote steden is de maaltijd vaak goedkoper omwille van de schaalvoordelen van de stakeholders.
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een verandering in voedselpatronen beschreven. Leerlingen die schoollunches eten, consumeren meer groenten, fruit, roggebrood, melk en zuivel dan leerlingen die dat niet doen. • Finland ontwikkelde zich van een arm naoorlogs land tot een welvarende kennismaatschappij, waarbij – zo wordt algemeen aangenomen - gratis onderwijs en schoolmaaltijden een sleutelrol speelden. De hoge graad van

	<p>deelname aan de schoolmaaltijden zijn genormaliseerd en onderdeel van de schoolcultuur.</p>
Key takeaway	<p>Finland garandeert wettelijk een gratis, voedzame schoolmaaltijd voor alle leerlingen als integraal onderdeel van het onderwijs. De financiering gebeurt met publieke middelen, uitgevoerd door gemeenten binnen nationale richtlijnen.</p>
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/school-meals-finland • https://schoolmealscoalition.org/sites/default/files/2024-05/Kuusipalo_Manninen_2023_Food_Meals_Case_Study_Finland.pdf • https://toolbox.finland.fi/themes/education-and-know-how/school-meals-a-finnish-success-story/ • https://www.educationfinland.fi/school-meals/finnish-model • https://www.fao.org/platforms/school-food/around-the-world/europe-and-central-asia/finland/en • https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/finland-compulsory-education-extended-until-age-18
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • https://helda.helsinki.fi/bitstreams/6638f992-74d6-4178-8deb-78d660aafb2a/download • Laitinen, A. L., Antikainen, A., Mikkonen, S., Kähkönen, K., Talvia, S., Varjonen, S., Paavola, S., Karhunen, L., & Tilles-Tirkkonen, T. (2022). Implementation of food education in school environments improves pupils' eating patterns and social participation in school dining. <i>Public health nutrition</i>, 25(12), 1–11. Advance online publication. https://doi.org/10.1017/S1368980022002154 • Laitinen, A. L., Antikainen, A., Mikkonen, S., Kähkönen, K., Talvia, S., Varjonen, S., Paavola, S., Karhunen, L., & Tilles-Tirkkonen, T. (2023). The 'Tasty School' model is feasible for food education in primary schools. <i>Journal of human nutrition and dietetics : the official journal of the British Dietetic Association</i>, 36(1), 75–85. https://doi.org/10.1111/jhn.13071 .

11	Brooddoosnodig
Land	België (Vlaanderen)
Wat is het initiatief	Brooddoosnodig is een project van Enchanté, een erkende sociaal-culturele organisatie (non-profit) die actief is in Vlaanderen.
Ambitie (kort)	Brooddoosnodig heeft de ambitie mee te helpen aan gezonde maaltijden voor elke leerling. Brooddoosnodig doet dat door iedereen in en rond de school warm te maken om een schoolmaaltijd te trakteren. De school kiest zelf hoe ze de donaties inzet: ontbijthoekje, tussendoortje, soep, verrijking van de brooddoos met groenten en fruit tijdens de lunch. Het project is dus afgestemd op de specifieke noden en de context.
Tijd	Sinds 2021. Het project is een continu initiatief, met uitbreidingen naar meer scholen/gemeenten de voorbije jaren.
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • In 2023: actief in 92 scholen in 10 regio's. • Bereikte tot eind 2023 meer dan 53.600 leerlingen • Meer dan 3.700 leerlingen kregen wekelijks een voedzame maaltijd
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Enchanté vzw • Lokale scholen • Ouders, buurtbewoners, lokale handelaars (supermarkten, bakkerijen, ...) • Overheden (Stad Gent, Vlaamse Overheid, Departement Zorg, Departement Landbouw en Visserij,...) • Commerciële partners: Lidl, Panos, Colruyt Group Foundation, ...
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Gecoördineerd door Enchanté vzw, met lokale implementatie per school en ondersteuning van publieke en private partners. Scholen behouden autonomie in de uitwerking van de voedingsvoorziening (keuzevorm, inhoud) afhankelijk van hun context en noden.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Lokale solidariteit via donaties: burgers, bedrijven en sympathisanten kunnen maaltijden "trakteren" via platformen, waardoor scholen middelen krijgen. • Flexibele invulling per school: ontbijtkast, soep, brood en beleg, voedzaam 10-uurtje, ... • Educatie en sensibilisering rond voeding

	<ul style="list-style-type: none"> • Structurele aanpak van voedselongelijkheid
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Gezonde, voedzame maaltijden afgestemd op de noden van de school. Kan variëren van ontbijt tot lunch, inclusief tussendoortjes. Bereid met verse en zoveel mogelijk lokale ingrediënten.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Gericht op leerlingen in het basis- en secundair onderwijs (6-18 jaar).
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteund door Vlaamse overheid, lokale overheden en diverse partners (Colruyt Group Foundation). De verdeling van middelen naar scholen gebeurt via Enchanté vzw op basis van ontvangen donaties en verdeling over deelnemende scholen.
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Geen tussenkomst voor de ouders. • Scholen dragen soms organisatorisch bij (infrastructuur, personeel, logistiek), maar financiële last wordt door het project gedragen.
Financieel: totaal kost per lunch	Varieert per school en type maaltijd
Beschreven resultaten / effectiviteit	Er zijn geen concrete peer-reviewed publicaties of academische evaluatierapporten.
Key takeaway	Brooddoosnodig is een voorbeeld van een structureel en solidair voedingsinitiatief dat oog heeft voor contextverandering: het combineert lokaal maatwerk (scholen bepalen de vorm), een solidariteitsmechanisme (donaties, participatie) en een coördinerende rol van een organisatie (Enchanté vzw) om voedselarmoede op school te bestrijden. De aanpak erkent dat honger in de klas een belemmering vormt voor gelijk onderwijs en probeert deze drempel te verlagen door interventie in scholen zelf.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://enchantevzw.be/nl/brooddoosnodig/ • https://sdgs.un.org/partnerships/brooddoosnodig-breadly-needed • https://colruytgroupfoundation.org/nl/de-projecten/dans-la-boite
Wetenschappelijke bronnen	/

12	Oog voor lekkers
Land	België (Vlaanderen)
Wat is het initiatief	Vlaams programma dat gezonde voeding (in de vorm van tussendoortjes) stimuleert in scholen via Europese en Vlaamse subsidies.
Ambitie (kort)	Gezonde voedingsgewoonten bij kinderen bevorderen door gezamenlijke consumptie van fruit, groenten en zuivel op school.
Tijd	Sinds schooljaar 2017-2018. Het verving de eerdere initiatieven 'Tutti Frutti' en 'Melk op School', door deze samen te voegen tot één systeem.
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Het programma vindt plaats in ongeveer 1.600 scholen (schooljaar 2024-2025). • Daarmee worden ca. 300.000 leerlingen bereikt.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Vlaamse overheid (Departement Landbouw & Visserij) • VLAM • Vlaams Instituut Gezond Leven • regionale gezondheidsorganisaties • Europese Unie (Schoolfruit- en schoolmelkprogramma) • Scholen en leerkrachten • Ouders • Lokale leveranciers
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Het programma wordt gecoördineerd door Departement Landbouw & Visserij. • Scholen registreren zich en ontvangen subsidies voor aankopen. Deelnemende scholen kiezen zelf een leverancier en maken onderling praktische afspraken. • Er gebeurt een controle op naleving via de Vlaamse administratie.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • 'Oog voor lekkers' is in de eerste plaats een subsidieprogramma gericht op gezonde voeding. De nadruk ligt op gezonde, lokale en seizoensgebonden producten. • Het project heeft ook een educatieve component. • Deelname is vrijwillig. Scholen kiezen zelf voor deelname. • Het programma is gekoppeld aan EU-regelgeving rond gezonde voeding.
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Fruit, groenten, melk of yoghurt als gezond tussendoortje. • Voor zuivel worden tot maximum vijf porties per week gesubsidieerd.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau / selectie	Het programma is gericht op de erkende Vlaamse basisscholen (kleuter, lager en buitengewoon) én buitengewoon secundaire scholen.

Financieel: subsidies	Het programma betreft een Vlaams-Europese subsidie, goed voor 10 of 20 weken per schooljaar.
Financieel: tussenkomst ouders/school	Geen, de subsidie dekt de volledige voedselkost.
Financieel: totaalkost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> • 'Oog voor Lekkers' richt zich op tussendoortjes, niet volledige lunchprogramma's. • De subsidieregels zijn portie-gebaseerd. Er wordt gewerkt met een subsidiebedrag van 40 eurocent per portie/leerling (65 eurocent voor bio-fruit of bio-groente). Voor zuivel gaat het om 35 eurocent per portie.
Beschreven resultaten / effectiviteit	Er zijn geen specifieke wetenschappelijke impactevaluaties. Deelname, bereik en kostprijs worden wel gemonitord. Er is wel onderzoek naar de Europese subsidie (maar die gaat verder dan alleen 'Oog voor Lekkers'). Dat onderzoek toont aan dat de EU-schoolregeling aansluit bij de behoeften van kinderen op het vlak van een gezonde voeding en eetgewoonten.
Key takeaway	Structureel onderdeel van het Vlaamse gezonde-school-beleid dat via EU-schoolregeling financiële steun en educatieve ondersteuning biedt voor gezonde tussendoortjes, met brede deelname en groeiend bereik.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.oogvoorlekkers.be/ • https://www.gezondleven.be/projecten/oog-voor-lekkers • https://www.nice-info.be/dossier/onderwijs/oog-voor-lekkers-fruit-groenten-en-melk-op-school
Wetenschappelijke bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/730339/EPRS_STU%282022%29730339_EN.pdf

13	Ecole à table
Land	België (Fédération Wallonie-Bruxelles)
Wat is het initiatief	Ecole à table is een vzw die een aanpak ontwikkelt en implementeert om scholen in het basisonderwijs, leveranciers van maaltijden en keukens te begeleiden naar een aanbod van kwaliteitsvolle schoolmaaltijden. De organisatie combineert begeleiding van scholen en maaltijdleveranciers, coördinatie van actoren in de praktijk en dialoog met overheden voor beleidsmaatregelen.
Ambitie (kort)	Een verbeterde toegang tot kwaliteitsvolle, gezonde maaltijden voor alle kinderen, vermindering van voedselonegelijkheid, en integratie van voedingseducatie in het schoolleven.
Tijd	Het initiatief werd gelanceerd in 2024. Ecole à Table wil tegen 2029 een coherent, breed gedragen en effectief systeem voor kwalitatieve, toegankelijke schoolmaaltijden realiseren en structureel verankeren in beleid en praktijk.
Omvang / kerncijfers	De organisatie beoogt een testuitrol in ca. 100 scholen van het basisonderwijs in de regio in de periode 2025-2029.
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • 4WINGS Foundation (initiatiefnemer en hoofdfinancier)

	<ul style="list-style-type: none"> • Basisscholen en schoolbesturen/onderwijsnetten • Maaltijdleveranciers en schoolkeukens • Lokale overheden • Ouders en leerlingen • Middenveldactoren • Wetenschappelijke experts
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Scholen kiezen vrijwillig voor deelname. • Gemeenten spelen een faciliterende rol. De vzw is politiek onafhankelijk, maar gaat wel in dialoog met politici. • Ecole à table zelf is de uitvoerende organisatie. Er is een stuurgroep met vertegenwoordigers van alle betrokken onderwijsnetten en partners. • 4WINGS Foundation zorgt voor financiering en strategische ondersteuning.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Operationele begeleiding (scholen, leveranciers, personeel) • Beleidsbeïnvloeding • Gerichtte begeleiding van leveranciers en keukens naar kwalitatieve voeding • Training van personeel rond middagbegeleiding • Participatieve evaluatie van maaltijden met kinderen • Informatie en communicatie naar ouders
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • Focus op kwalitatieve schoolmaaltijden (bv. verse, lokale en seizoensgebonden ingrediënten, minder ultra-bewerkt) • Criteria en begeleiding voor leveranciers. Het concreet menu-ontwerp varieert per school/cateraar.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Basisonderwijs (kleuteronderwijs en lager onderwijs, 3-12 jaar). • De aanpak is 'universeel', dus voor alle kinderen in de deelnemende scholen.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Hoofd financiering van Ecole à table gebeurt door 4WINGS Foundation voor de periode 2024-2029. • De maaltijden worden mee gefinancierd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Europese middelen (Good Food-strategie).

Financieel: tussenkomst ouders/school	Ouderbijdrage is variabel (vaak tussen 2 à 4 EUR per maaltijd). Ze varieert per school en is afhankelijk van deelname aan het 'décret repas gratuits'.
Financieel: totaal kost per lunch	Er is geen vaste totaal kost per lunch, dit hangt af van de lokale uitvoering en het financieringsmodel per school.
Beschreven resultaten / effectiviteit	Het programma is nog in de pilootfase (gestart 2024), waardoor substantiële effectstudies nog niet beschikbaar zijn.
Key takeaway	École à Table werkt aan een geïntegreerd, collectief gedragen model voor betere schoolmaaltijden in basisonderwijs, met praktijkbegeleiding én beleidsdialoog als kerninstrumenten.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • www.ecoleatable.org • https://goodfood.brussels
Wetenschappelijke bronnen	/

14	Décret repas gratuits
Land	Wallonië - Brussel
Wat is het initiatief	Een decreet (Franstalige gemeenschap) dat een financieringssysteem vastlegt voor de volledige financiering van gezonde en duurzame maaltijden in kleuter- en lager onderwijs.
Ambitie (kort)	Garanderen dat alle kleuters en lagere schoolkinderen in sociaal kwetsbare scholen toegang hebben tot dagelijkse gezonde en duurzame maaltijden zonder kosten voor ouders.
Tijd	<ul style="list-style-type: none"> • Decreet aangenomen op 19 oktober 2023 (Belgisch Staatsblad 29 november 2023) • In werking sinds het schooljaar 2024-2025. • Vandaag is de maatregel alweer onder budgettaire druk en herziening is aangekondigd.
Omvang / kerncijfers	Schooljaar 2024-2025: <ul style="list-style-type: none"> • 429 scholen • +55.000 leerlingen
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • Franse Gemeenschapsregering • Ministerie van onderwijs en ministerie van gelijke kansen (incl. Cellule lutte contre la pauvreté) • Scholen en schoolbesturen/onderwijsnetten • Lokale cateraars en leveranciers • Ouders en leerlingen • Middenveldorganisaties
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • De overheidsadministratie (Cellule lutte contre la pauvreté) zorgt voor de concrete uitvoering: selectie, evaluatie en financieringsuitbetaling.

	<ul style="list-style-type: none"> De financiering van de scholen gebeurt rechtstreeks door de centrale overheid (Franstalige gemeenschap)
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> Gratis warme maaltijd per leerling Minimale kwaliteitscriteria: gezond en duurzaam- Criteria selectie: sociaal economisch, projectkwaliteit via beoordelingsgrid
Maaltijd (details)	Evenwichtige warme maaltijd, nutritioneel adequaat.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	<ul style="list-style-type: none"> 3-12 jaar (kleuteronderwijs tot 6e leerjaar) Gewoon en buitengewoon onderwijs
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> Financiering wordt per school berekend op basis van leerlingenaantal en een socio-economische index (ISE) en gegarandeerd voor 5 jaar. De totale financiering vanwege de overheid was in 2024-2025: €21,4 miljoen. Als de werkelijke kosten hoger liggen dan subsidie, betaalt school verschil uit eigen middelen. De vastgelegde bedragen worden niet geïndexeerd, dus stijgende kosten worden niet gecompenseerd.
Financieel: tussenkomst ouders/school	De maaltijd is volledig gratis voor alle leerlingen in deelnemende scholen.
Financieel: totaal kost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> Er is een subsidie van 3,70 EUR per maaltijd (niet-geïndexeerd). De werkelijke kostprijs van de maaltijd ligt iets hoger, tussen de 4 en 5 EUR. Naast de subsidie per maaltijd krijgt de school een vaste subsidie van 40 EUR per kind voor personeelskosten en infrastructuurkosten.
Beschreven resultaten / effectiviteit	Nog geen impactdata beschikbaar.
Key takeaway	Het gaat om een innovatief beleid om voedselarmoede in scholen tegen te gaan door kwalitatieve maaltijden kosteloos aan te bieden in sociaal kwetsbare scholen.
Media / websites	https://gallilex.cfwb.be/sites/default/files/imports/51691_000.pdf
Wetenschappelijke bronnen	/

15	FROEP
Land	België (Vlaanderen – Zuid-Limburg: o.a. Borgloon, Hasselt, Sint-Truiden)
Wat is het initiatief	Een vzw die in samenwerking met lokale besturen gratis soep en fruit levert aan basisscholen. Het initiatief combineert sociale tewerkstelling, armoedebestrijding en circulair voedselgebruik.
Ambitie (kort)	Gezonde en duurzame tussendoormaaltijden aanbieden aan alle kinderen in het basisonderwijs, met aandacht voor sociale inclusie, voedselarmoede en voedselverspilling.
Tijd	Gestart in 2022 in Borgloon, daarna uitgebreid naar andere gemeenten.
Omvang / kerncijfers	<ul style="list-style-type: none"> • Meestal 3 à 4 keer per week soep en/of fruit (seizoensgebonden) • Twee professionele keukens (deel van grotere organisatie die diverse cateringprojecten uitvoert)
Stakeholders	<ul style="list-style-type: none"> • FROEP vzw • Lokale besturen • Scholen en oudercomités • Lokale leveranciers (vooral voor voedseloverschotten) • Sociale restaurants
Governance	<ul style="list-style-type: none"> • Scholen worden ontzorgd: zij hebben geen administratie of moeten geen betalingen doen.
Kernelementen	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale tewerkstelling van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. • Voedselarmoede aanpakken en lege brooddozen vermijden. • Gebruik van voedseloverschotten en korte keten om voedselverspilling te beperken.
Maaltijd (details)	<ul style="list-style-type: none"> • FROEP vzw biedt soep en fruit aan, aangepast aan het seizoen. Er is een regelmatige afwisseling tussen soepsoorten en fruitsoorten. • De soep: de soep wordt goed gemixt en er is een strikte controle op de hygiëne. Er wordt ook rekening gehouden met allergieën. • Het fruit: vaak vers, soms verwerkt tot snacks of desserts (bv. aardbeienmousse). • Overschotten van groenten worden verwerkt tot soep of verdeeld via sociale restaurants.
Leeftijdsvork / onderwijsniveau /selectie	<ul style="list-style-type: none"> • Kleuteronderwijs en lager onderwijs (3-12 jaar) • Alle leerlingen krijgen gratis soep/fruit (geen selectie per kind)

	<ul style="list-style-type: none"> • Extra aandacht voor kwetsbare kinderen (discreet extra portie) zonder stigmatisering.
Financieel: subsidies	<ul style="list-style-type: none"> • Gratis soep / fruit voor alle kinderen, • Lokale besturen financieren met cofinanciering via 'diensten van algemeen economisch belang' (DAEB, Vlaamse overheid).
Financieel: tussenkomst ouders/school	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt geen bijdrage gevraagd aan ouders of aan scholen. De soep wordt warm geleverd, dus er zijn voor de school ook verwarmingskosten.
Financieel: totaal kost per lunch	<ul style="list-style-type: none"> • 0,55 EUR per kind per portie, inclusief productie en levering. Dit wordt volledig gefinancierd door het lokaal bestuur via een samenwerkingsovereenkomst. • Soepleveringen voor één schooljaar (41 weken) aan één school staat voor een productiekost van 7.000 EUR. De achterliggende personeelskost (afwas, logistiek, ...) is een stuk hoger (geschat op rond de 28.000 EUR op jaarbasis), ook omwille van sociale tewerkstelling.
Beschreven resultaten / effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Geen wetenschappelijk beschreven effecten. De betrokkenen spreken wel van positieve feedback van scholen en ouders.
Key takeaway	FROEP is een triple-win model: combineert sociale tewerkstelling, armoedebestrijding én circulaire economie.
Media / websites	<ul style="list-style-type: none"> • https://froep.be/ • https://in-z.be/diensten/projecten/soep-en-fruit-op-school/
Wetenschappelijke bronnen	/

Bijlage 2 Deelnemers aan de adviesraad (18 juni 2025)

Ann Walterus	Katholiek Onderwijs Vlaanderen
Ann-Sofie Vanoverstijns	Stad Beringen
Anouk Dumez	Koning Boudewijnstichting
Denis Wautier	Le Collectif Développement Cantines Durables
Diederik Martens	Koning Boudewijnstichting
Dirk Vanstappen	Katholiek Onderwijs Vlaanderen
Ellen Vantomme	SchoolFood4Change
Emeliek Garriau	MOS
Florence Henrard	Ceinture Aliment-Terre Liégeoise
Ilse Tobback	HIVA-KU Leuven
Katharina Beelen	Rikolto vzw
Kim Swyngedouw	Enchante vzw
Laura Vandeweghe	Vlaams Instituut Gezond Leven
Lauriane Boes	Colruyt Group Foundation
Lode Vermeersch	HIVA-KU Leuven
Loes Ory	Klooz
Maïté Cluydts	4Wings Foundation
Marie Legrain	Green Deal Cantines Durables
Marie-Emilie Michel	Nojavel!
Marijke Lambrigts	Isbroodnodig vzw
Saïda Sakali	Koning Boudewijnstichting
Sara Van Acker	Koning Boudewijnstichting
Sigrid De Vuyst	GO!
Sophie Aujean	EAT (Ecole à Table asbl)
Stefanie Albers	Koning Boudewijnstichting
Thècle Dubuis	Good Planet
Théophile Lienhardt	Good Planet
Thibault Geerardyn	Rikolto vzw
Tom Berghmans	Foodatelier César
Yolaine Guislain	SEGEC

Bijlage 3 Deelnemers aan het wereldcafé (27 november 2025)

Anja Timmermans	Froep vzw
Anne Guisset	HIVA-KU Leuven
Anouk Dumez	Koning Boudewijnstichting
Diederik Martens	Koning Boudewijnstichting
Ellen Vantomme	SchoolFood4Change
Frank Fol	The Vegetables Chef - We're Smart World
Heidi Degerickx	Netwerk Tegen Armoede
Hervé Lisoir	Koning Boudewijnstichting
Ilse Tobback	HIVA-KU Leuven
Ines Dewulf	MOS Vlaanderen
Inge De Roose	Stad Gent
Kathy Jacobs	Opgroeien
Kim Swyngedouw	Brooddoosnodig
Laura Vandeweghe	Vlaams Instituut Gezond Leven
Lauriane Boes	Colruyt Group Foundation
Lies Smeets	Froep vzw
Lode Vermeersch	HIVA-KU Leuven
Marie Crosset	EAT (Ecole à Table asbl)
Marie-Emilie Michel	Nojavel!
Pierre Lempereur	Manger Demain
Saïda Sakali	Koning Boudewijnstichting
Sarah Bruinaars	Stad Gent
Sarah Meys	Kinderrechten Commissariaat
Sigrid De Vuyst	GO! Onderwijs
Sofie Cabus	HIVA-KU Leuven
Sophie Aujean	EAT (Ecole à Table asbl)
Stefanie Albers	Koning Boudewijnstichting
Sylvie Deschamphéleire	Influences végétales
Tom Berghmans	Kort'om Leuven

Referenties

- Alexy, U., Bolzenius, K., Köpper, A., Clausen, K., & Kersting, M. (2012). Diet costs and energy density in the diet of German children and adolescents. *European Journal of Clinical Nutrition*, *66*(12), 1362–1363.
- Alexy, U., Schwager, V., & Kersting, M. (2014). Diet quality and diet costs in German children and adolescents. *European Journal of Clinical Nutrition*, *68*(10), 1175–1176.
- Aliyar, R., Gelli, A., & Hamdani, S. H. (2015). A review of nutritional guidelines and menu compositions for school feeding programs in 12 countries. *Frontiers in Public Health*, *3*, 148.
- Bartelink, N. H., van Assema, P., Kremers, S. P., Savelberg, H. H., Oosterhoff, M., Willeboordse, M., van Schayck, O. C., Winkens, B., & Jansen, M. W. (2019). One-and two-year effects of the healthy primary school of the future on children's dietary and physical activity behaviours: A quasi-experimental study. *Nutrients*, *11*(3), 689.
- Becker, G. S., & Chiswick, B. R. (1966). Education and the Distribution of Earnings. *The American Economic Review*, *56*(1/2), 358–369.
- Belfield, C., Bowden, A. B., & Levin, H. M. (2018). Cost estimation in education: The ingredients method. In *Teaching benefit-cost analysis* (pp. 200–207). Edward Elgar Publishing. <https://www.elgaronline.com/edcollchap/edcoll/9781786435316/9781786435316.00023.xml>
- Belot, M., & James, J. (2011). Healthy school meals and educational outcomes. *Journal of Health Economics*, *30*(3), 489–504.
- Bleich, S. N., Vercammen, K. A., Zatz, L. Y., Frelief, J. M., Ebbeling, C. B., & Peeters, A. (2018). Interventions to prevent global childhood overweight and obesity: A systematic review. *The Lancet Diabetes & Endocrinology*, *6*(4), 332–346. [https://doi.org/10.1016/S2213-8587\(17\)30358-3](https://doi.org/10.1016/S2213-8587(17)30358-3)
- Card, D. (1999). The causal effect of education on earnings. *Handbook of Labor Economics*, *3*, 1801–1863.
- Chomitz, V. R., McGowan, R. J., Wendel, J. M., Williams, S. A., Cabral, H. J., King, S. E., Olcott, D. B., Cappello, M., Breen, S., & Hacker, K. A. (2010). Healthy Living Cambridge Kids: A Community-based Participatory Effort to Promote Healthy Weight and Fitness. *Obesity*, *18*(S1), S45–S53. <https://doi.org/10.1038/oby.2009.431>
- Dalma, A., Kastorini, C. M., Zota, D., Veloudaki, A., Petralias, A., Yannakoulia, M., & Linos, A. (2016). Perceptions of parents and children, participating in a school-based feeding programme in disadvantaged areas in Greece: A qualitative study. *Child: Care, Health and Development*, *42*(2), 267–277. <https://doi.org/10.1111/cch.12315>
- Deloitte. (2024). *Gezond eten beter voor Nederland [Rapport]*. Deloitte NL. <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/nl/nl/docs/industries/consumer/2024/Deloitte%20NL%20Gezond%20eten%20beter%20voor%20Nederland%20rapport.pdf>
- Drewnowski, A., Darmon, N., & Briend, A. (2004). Replacing Fats and Sweets With Vegetables and Fruits—A Question of Cost. *American Journal of Public Health* (1971), *94*(9), 1555–1559. <https://doi.org/10.2105/AJPH.94.9.1555>
- Drieskens, S., Charafeddine, L., & Gisle, L. (2018). Gezondheidsenquête 2018: Voedingsstatus. *Brussel, België*.

Research Consortium for School Health and Nutrition (2025). *The current state, benefits, and exemplary models of school meal programmes in the European Union – a report following 19th meeting of Child Guarantee coordinators on school meals*. Brussels: European Commission.

Finoulst, M. (2024, July 22). Onderzoek toont niet aan dat jongeren die vaker bioproducten eten ongezonder zijn. [gezondheidenwetenschap.be](https://www.gezondheidenwetenschap.be). <https://www.gezondheidenwetenschap.be/gezondheid-in-de-media/onderzoek-toont-niet-aan-dat-jongeren-die-vaker-bioproducten-eten-ongezonder-zijn>

Godfrey, J. R. (2012). A Tour of School Lunch: What We Can Learn from the French Approach. *Childhood Obesity*, 8(5), 491–495. <https://doi.org/10.1089/chi.2012.0085.lunc>

Golley, R., Baines, E., Bassett, P., Wood, L., Pearce, J., & Nelson, M. (2010). School lunch and learning behaviour in primary schools: An intervention study. *European Journal of Clinical Nutrition*, 64(11), 1280–1288.

Goodchild, G. A., Faulks, J., Swift, J. A., Mhesuria, J., Jethwa, P., & Pearce, J. (2017). Factors associated with universal infant free school meal take up and refusal in a multicultural urban community. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 30(4), 417–428. <https://doi.org/10.1111/jhn.12442>

Gorasso, V., Moyersoer, I., Heyden, J. V. der, Ridder, K. D., Vandevijvere, S., Vansteelandt, S., Smedt, D. D., & Devleeschauwer, B. (2021). *Health care costs and lost productivity costs related to excess weight in Belgium*. Research Square. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-860500/v1>

Gordon, N., & Ruffini, K. (2021). Schoolwide Free Meals and Student Discipline: Effects of the Community Eligibility Provision. *Education Finance and Policy*, 16(3), 418–442. https://doi.org/10.1162/edfp_a_00307

Gregorič, M., Pograjc, L., Pavlovec, A., Simčič, M., & Blenkuš, M. G. (2015). School nutrition guidelines: Overview of the implementation and evaluation. *Public Health Nutrition*, 18(9), 1582–1592.

Guio, A-C 2023, 'Free school meals for all poor children in Europe: An important and affordable target?', *Children & Society*, 37(5), pp. 1627-1645

Harvey, L. (2000). New realities: The relationship between higher education and employment. *Tertiary Education and Management*, 6(1), 3–17. <https://doi.org/10.1080/13583883.2000.9967007>

Heckman, J. J., Humphries, J. E., & Veramendi, G. (2018). Returns to education: The causal effects of education on earnings, health, and smoking. *Journal of Political Economy*, 126(S1), S197-246. <https://doi.org/10.1086/698760>

Hinrichs, P. (2010). The effects of the National School Lunch Program on education and health: The Effects of the National School Lunch Program. *Journal of Policy Analysis and Management*, 29(3), 479–505. <https://doi.org/10.1002/pam.20506>

Korkalo, L., Nissinen, K., Skaffari, E., Vepsäläinen, H., Lehto, R., Kaukonen, R., Koivusilta, L., Sajaniemi, N., Roos, E., & Erkkola, M. (2019). The Contribution of Preschool Meals to the Diet of Finnish Preschoolers. *Nutrients*, 11(7), 1531. <https://doi.org/10.3390/nu11071531>

Lucas, P. J., Patterson, E., Sacks, G., Billich, N., & Evans, C. E. L. (2017). Preschool and School Meal Policies: An Overview of What We Know about Regulation, Implementation, and Impact on Diet in the UK, Sweden, and Australia. *Nutrients*, 9(7), 736. <https://doi.org/10.3390/nu9070736>

Lundborg, P., Rooth, D.-O., & Alex-Petersen, J. (2022). Long-term effects of childhood nutrition: Evidence from a school lunch reform. *The Review of Economic Studies*, 89(2), 876–908.

- Moffat, T., & Thrasher, D. (2016). School meal programs and their potential to operate as school-based obesity prevention and nutrition interventions: Case studies from France and Japan. *Critical Public Health*, 26(2), 133–146. <https://doi.org/10.1080/09581596.2014.957654>
- Munday, K., & Wilson, M. (2017). Implementing a Health and Wellbeing Programme for Children in Early Childhood: A Preliminary Study. *Nutrients*, 9(9), 1031. <https://doi.org/10.3390/nu9091031>
- OECD. (2025). *Taxing Wages 2025: Decomposition of Personal Income Taxes and the Role of Tax Reliefs*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b3a95829-en>
- Oosterhoff, M., Van Schayck, O. C., Bartelink, N. H., Bosma, H., Willeboordse, M., Winkens, B., & Joore, M. A. (2020). The short-term value of the “healthy primary school of the future” initiative: A social return on investment analysis. *Frontiers in Public Health*, 8, 401.
- Osifowora, B., Kesaite, V., Yau, A., Pokhilenko, I., Loopstra, R., Cummins, S., White, M., & Frew, E. (2025). Policies to Increase Provision of Affordable Primary School Meals in the UK: A Cost Benefit Analysis Case Study in the West Midlands - Update. *SSRN Scholarly Paper*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5331425>
- Pedroni, C., Vandevijvere, S., Desbouys, L., Rouche, M., & Castetbon, K. (2022). The cost of diets according to diet quality and sociodemographic characteristics in children and adolescents in Belgium. *International Journal of Food Sciences and Nutrition*, 73(3), 336–348. <https://doi.org/10.1080/09637486.2021.1972940>
- Petralias, A., Papadimitriou, E., Riza, E., Karagas, M. R., Zagouras, A. B. A., & Linos, A. (2016). The impact of a school food aid program on household food insecurity. *The European Journal of Public Health*, 26(2), 290–296.
- Petruzzelli, M., García-Herrero, L., De Menna, F., & Vittuari, M. (2023). Towards sustainable school meals: Integrating environmental and cost implications for nutritious diets through optimisation modelling. *Sustainability Science*. <https://doi.org/10.1007/s11625-023-01346-9>
- Pucher, K. K., Boot, N. M. W. M., & De Vries, N. K. (2013). Systematic review: School health promotion interventions targeting physical activity and nutrition can improve academic performance in primary- and middle school children. *Health Education*, 113(5), 372–391. <https://doi.org/10.1108/HE-02-2012-0013>
- Rao, M., Afshin, A., Singh, G., & Mozaffarian, D. (2013). Do healthier foods and diet patterns cost more than less healthy options? A systematic review and meta-analysis. *BMJ Open*, 3(12), e004277.
- Rennert, K., Erickson, F., Prest, B. C., Rennels, L., Newell, R. G., Pizer, W., Kingdon, C., Wingenroth, J., Cooke, R., Parthum, B., Smith, D., Cromar, K., Diaz, D., Moore, F. C., Müller, U. K., Plevin, R. J., Raftery, A. E., Ševčíková, H., Sheets, H., ... Anthoff, D. (2022). Comprehensive evidence implies a higher social cost of CO₂. *Nature*, 610(7933), 687–692. <https://doi.org/10.1038/s41586-022-05224-9>
- RVA. (2025). *Jaarverslag RVA 2024: Kerncijfers 2024 per werkloosheidsbureau, gewest en voor het land*. <https://www.rva.be/over-de-rva/jaarverslagen/kerncijfers-per-werkloosheidsbureau-gewesten-land/kerncijfers-2024-per-werkloosheidsbureau-gewesten-land>
- Rydén, P. J., & Hagfors, L. (2011). Diet cost, diet quality and socio-economic position: How are they related and what contributes to differences in diet costs? *Public Health Nutrition*, 14(9), 1680–1692. <https://doi.org/10.1017/S1368980010003642>
- Schröder, H., Gomez, S. F., Ribas-Barba, L., Pérez-Rodrigo, C., Bawaked, R. A., Fíto, M., & Serra-Majem, L. (2016). Monetary diet cost, diet quality, and parental socioeconomic status in Spanish youth. *PloS One*, 11(9), e0161422.

- Schröder, H., Marrugat, J., & Covas, M. I. (2006). High monetary costs of dietary patterns associated with lower body mass index: A population-based study. *International Journal of Obesity*, 30(10), 1574–1579.
- Sharma, S. V., Vandewater, E., Chuang, R.-J., Byrd-Williams, C., Kelder, S., Butte, N., & Hoelscher, D. M. (2019). Impact of the Coordinated Approach to Child Health Early Childhood Program for Obesity Prevention among Preschool Children: The Texas Childhood Obesity Research Demonstration Study. *Childhood Obesity*, 15(1), 1–13. <https://doi.org/10.1089/chi.2018.0010>
- Sørensen, L. B., Damsgaard, C. T., Petersen, R. A., Dalskov, S.-M., Hjorth, M. F., Dyssegaard, C. B., Egelund, N., Tetens, I., Astrup, A., & Lauritzen, L. (2016). Differences in the effects of school meals on children's cognitive performance according to gender, household education and baseline reading skills. *European Journal of Clinical Nutrition*, 70(10), 1155–1161.
- Statbel. (2025, 11). *Structuur van de bevolking*. Statbel.Fgov.Be. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking>
- Statistiek Vlaanderen. (2025a, 18). *Consumptieprijsindices*. Vlaanderen.be. <https://datawrapper.dwcdn.net/BlwfD/1/>
- Statistiek Vlaanderen. (2025b, March 26). *Persoonlijk inkomen*. Vlaanderen.be. <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/inkomen-en-armoede/persoonlijk-inkomen>
- Steyaert, S., et al. (2006). *Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers*. Brussel: Koning Boudewijnstichting en het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA).
- Storme, E., Franck, E., Nicaise, I., Mertens, C., De Maegd, K., & Declercq, B. (2023). *LEKKER(S) OP SCHOOL. HIVA-KU*. Leuven/HOGent. <https://stad.gent/sites/default/files/media/documents/Achtergrondrapport%20Lekkers%20Op%20School%2020240425.pdf>
- Van Keymeulen S, Plaete J., Vlaams Instituut Gezond Leven (2024). *Een kwalitatieve studie naar knelpunten en succesfactoren van interventies rond een toegankelijk voedingsaanbod op school*. I.s.m. Universiteit Gent en Departement Zorg.
- Van Keymeulen S., Plaete J., Vlaams Instituut Gezond Leven. “Leren op een lege maag gaat niet. Zo simpel is het.” Een kwantitatieve en kwalitatieve studie naar de perceptie van schoolpersoneel over de toegankelijkheid van schoolmaaltijden. I.s.m. Universiteit Gent en Departement Zorg. Van Lippevelde, W., van de Sompel, D., Van Dijck, A., Oostenbach, L., Beugnies, L., Plaete, J. (2024). *Onderzoek naar de samenstelling van brooddozen in het basisonderwijs*. Gent: Ugent.
- Van Run, S., Van Schayck, O., Urlings, E., Coppens, K., Winkens, B., & Willeboordse, M. (2020). Pesten op ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’: Een exploratief onderzoek. *Pedagogiek*, 40(1), 97–117. <https://doi.org/10.5117/PED2020.1.006.VANR> van Schayck, C., Willeboordse, M., Oosterhoff, M., Bartelink, N., van Assema, P., Kremers, S., Winkens, B., Savelberg, H., Jansen, M., & Joore, M. (2021). De effecten en kosten van de Gezonde Basisschool van de Toekomst. *Nederlands Tijdschrift Voor Geneeskunde*, 165(5), D4979.
- Vandevijvere, S., Seck, M., Pedroni, C., De Ridder, K., & Castetbon, K. (2021). Food cost and adherence to guidelines for healthy diets: Evidence from Belgium. *European Journal of Clinical Nutrition*, 75(7), 1142–1151. <https://doi.org/10.1038/s41430-020-00815-z>

Verhaeghe, N., De Greve, O., & Annemans, L. (2016). The potential health and economic effect of a Body Mass Index decrease in the overweight and obese population in Belgium. *Public Health*, 134, 26–33. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2016.01.015>

Vlaams Instituut Gezond Leven vzw. (2025). *Elk kind een gezonde schoolmaaltijd: Hoe doe je dat?* <https://www.gezondleven.be/themas/voeding/beleid/toegankelijke-schoolmaaltijden/barri%C3%A8res-voor-gratis-schoolmaaltijden>

Willeboordse, M., Bartelink, N. H. M., van Assema, P., Kremers, S. P. J., Savelberg, H., Hahnrahts, M. T. H., Vonk, L., Oosterhoff, M., Van Schayck, C. P., & Winkens, B. (2022). Battling the obesity epidemic with a school-based intervention: Long-term effects of a quasi-experimental study. *PLoS One*, 17(9), e0272291.

World Bank Open Data. (2023). *Primary education, pupils*. World Bank Open Data. <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/world-development-indicators/series/SE.PRM.ENRL>

WWF. (2021, 04). *Persbericht: WWF studie: Duurzaam eten is mogelijk, en voor dezelfde prijs*. | WWF België. <https://wwf.be/nl/persberichten/wwf-studie-duurzaam-eten-mogelijk-en-voor-dezelfde-prijs>

Zota, D., Dalma, A., Petralias, A., Lykou, A., Kastorini, C.-M., Yannakoulia, M., Karnaki, P., Belogianni, K., Veloudaki, A., Riza, E., Malik, R., & Linos, A. (2016). Promotion of healthy nutrition among students participating in a school food aid program: A randomized trial. *International Journal of Public Health*, 61(5), 583–592. <https://doi.org/10.1007/s00038-016-0813-0>